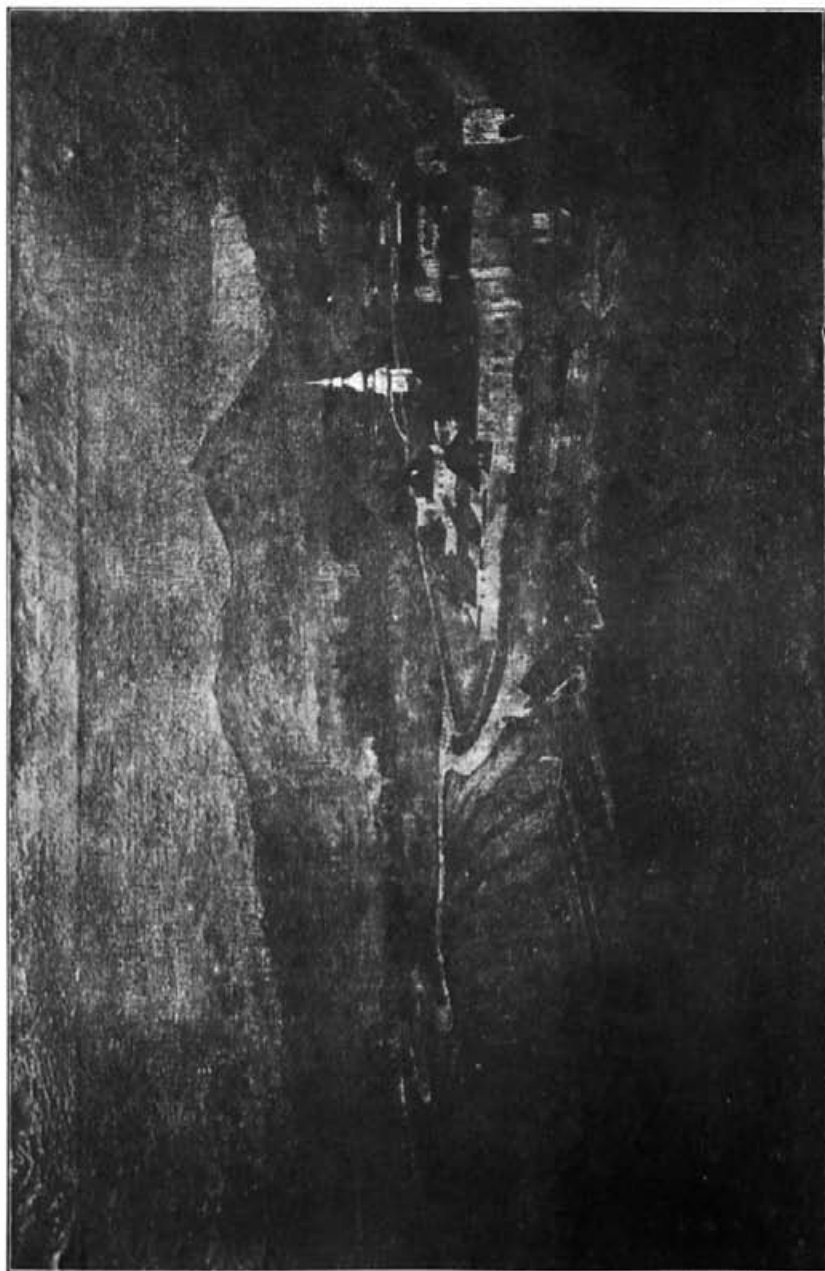

(Izvirna slika v deželnem muzeju.)

Verske in gospodarske razmere bistriškega samostana v reformacijski dobi.

Po arhivalnih virih spisal dr. Josip Gruden.

Novoversko gibanje šestnajstega stoletja je prizadelo najhujše rane — redovništvo. Dočim se je katoliški kult vzlic naporom protestantov na zunaj le malo izpremenil, dočim je svetno duhovstvo sicer v praktičnem življenju sprejelo od lutrovcev marsikatera načela in navodila, pa vendar v veliki večini ostalo zvesto cerkvi in njenim naukom, je zadel redovništvo popolen poraz. Komaj najdemo v drugi polovici 16. stoletja na Slovenskem še kak samostan, razen nekaterih ženskih konventov, kjer se je vzdržalo redovno življenje. Večinoma srečujemo prazna samostanska poslopja, zapuščene cerkve, ki jim je bil le kak posamezen redovni brat samotni čuvar. Samostanska posestva pa so prešla v upravo deželnega kneza, ako se niso ž njimi okoristili bližnji plemiči. Tako podobo razdejanja in propada nam kažejo vsi redovi tedanje dobe, ne izvzemši onega, ki je veljal za najstrožji red katoliške cerkve in ki je ponosno poudarjal, da ni bil nikdar potreben reforme, namreč red kartuzijanski.

Izmed štirih slovenskih kartuzijanskih samostanov („*carthusiae Slavoniae*“) sta le dva prebolela težko krizo, namreč Bistra in Žiče, dočim sta Pleterje in Jurjevo propadla vsled lastne onemoglosti, njih zemljišča pa postala last novega jezuitskega reda, ki se je prav takrat z mladeniškim ognjem spustil v boj z luteranstvom. A tudi prva dva sta morala štiri desetletja bojevati hud boj za obstanek, ki je skoraj dočela zatrti redovno življenje in jih v gospodarskem oziru privedel na rob propada.

Nastopno hočem podati zgodovino Bistre v reformacijski dobi, ker je tipična za usodo sličnih cerkvenih ustanov tedanjega časa, a vendar doslej še premalo znana¹.

¹ O bistriškem samostanu sta doslej največ napisala Hiesinger (*Archiv für die Landesgeschichte des Herzogtums Krain* II, str. 120 sl.) in Milkowicz (*Die Klöster in Krain*, str. 112 sl.). A prvi je reformacijsko dobo popolnoma prezrl, pišeč: „Von

Glavni vir za sledeče podatke so uradni akti neke komisije, ki je na ukaz tržaškega škofa Nikolaja Coret l. 1590. napravila natančen zapisnik o upravi in dohodkih bistrškega samostana. Povod tej cenitvi je bila nameravana ustanovitev nove škofije v Gorici, ki se ji je imela pridružiti tudi Bistra. Glavna poročevalca sta bila Sebastian Samujen, stolni dekan v Ljubljani in Primož Jobst, bivši prior v Bistri. Akte hrani poleg mnogih drugih listin, ki se tičejo goriške škofije, Vatikanski arhiv v Rimu². Iz njih posnamemo sledeče:

V začetku 16. stoletja je štela bistrška kartuzija navadno sedem do osem redovnikov; vsaj štirje so vedno tamkaj bivali³. V samostanu je bila tudi šola s približno dvanajstimi učenci, ki jo je vodil poseben učitelj. Za pastirovanje je bil nastavljen nek svetni duhovnik kot kapelan, ki je o prazniških dneh imel propovedi za ljudstvo in zato dobival od samostana stalno plačo. Gospodarstvo je nadziral ekonom. Samostan je imel sodno oblast na svojem zemljišču, tri milje na dolgost in dve na širokost. Hudodelci, ki so zaslužili smrtno kazen, so se izročali ljubljanskemu magistratu. Prizivna sodna oblast je bil deželni glavar.

Doba propadanja se je pričela pod priorjem Petrom (1539–1552). Poročilo pravi o njem, da je dal obsežne samostanske soline pri Kopru v Istri za 100 let v dedni zakup in si je izgovoril na leto le 7 tovorov soli za domačo rabo⁴. Vendar je pripisovati te gospodarske nezgode večinoma le tedanjim nemirnim časom, ki so nakladali cerkvam in samostanom huda vojna bremena in visoke davke. — Usodnejša je bila za samostan vlada njegovega naslednika priorja Gregorja (1552?–1564). Pod njim se je že pojavil vpliv luteranstva. Gregor je bil sam v zvezi z ljubljanskimi protestanti in je podpiral Trubarjevo književno podjetje⁵. Akti ga slikajo kot zapravljivega upravitelja. Vinograde, ki jih je imel samostan v „Pasji vasi“ („in villa canum“) pri Kopru je skoraj popolnoma uničil in velik kos zemljišča v bližini Bistre je dal nekemu Janezu Floch v dedni zakup za prav neznatno ceno. Ker ni plačeval davkov in

nun an (od l. 1483.) ist durch mehr als hundert Jahre kein Prior bekannt; die Zeit der religiösen Bewegungen in Krain liess auch bei dem Stifte Freudenthal Vieles in Vergessenheit kommen“ (o. c., str. 128). Drugi jo le mimogrede omenja (o. c., str. 132).

² V. A. (Borghese Ser. I, cod. 35, C. Processus super fructibus monasterii sancti Joannis Baptistae ordinis Carthusianorum in Franz).

³ Bistrški samostan torej ni imel mnogo redovnikov. Če upoštevamo, da je šele celjski grof Friderik leta 1426. v Bistri dal na svoje stroške napraviti tri nove celice, je morala prvotna redovna naselbina za časa ustanovitve l. 1260. šteti komaj štiri do pet redovnikov. V Valvasorjevi dobi je imela Bistra 16 kartuzijanov. (Valv. XI, 143) poleg mnogih bratov-laikov („fratres conversi“).

⁴ Iz drugih izjav je spoznati, da je dobival samostan na leto 14 starjev soli.

⁵ L. 1560., 24. februarja piše Klombner Trubarju: „Der Prior von Franz hat auch hilff pewilligt“. (Kostrenčič, Urk. Beiträge, str. 3).

naklad šo deželni stanovi zasegli eno zemljišče in dva podložna kmeta ter vse skupaj prodali. Okoli leta 1564. je prior Gregor prestopil k luteranom in menda bil odstavljen od svoje službe⁶. Ob taki vladi se ni čuditi, da je tudi redovno življenje popolnoma propadlo. Starejši menihi so izmrli, naraščaja ni bilo več. Samostanska šola je prenehala. Več desetletij je bival zdaj v Bistri poleg priorja le še en redovnik ali kapelan. Celo meniške celice, zapuščene od stanovalcev, so razpadle⁷.

Zato naslednji priorji niso bili toliko redovni predstojniki, kolikor marveč upravitelji, ki jih je red pošiljal v Bisto, da so skrbeli za božjo službo v samostanski cerkvi in obvarovali samostansko imetje večje škode. To nalogo je prav dobro izvršil prior Andrej Vajvodič (1564—1581) rodom Hrvat („de Verovetica“). Poročila hvalijo njegovo modro upravo in skrb za samostan. Ko je umrl, je zapustil svojemu nasledniku 1500 goldinarjev v gotovini. Drugega v tedanjih žalostnih razmerah za svoj red ni mogel storiti⁸.

Višek je dosegla kriza za vlade Vajvodičevega naslednika priorja Primoža Jobsta. Jobst je bil izmed zadnjih kartuzijanov na Slovenskem, ki so zvesti ostali svojim obljubam in redovnemu življenju. Triindvajset let star, je postal že upravitelj v Žičah na Štajerskem (1579-82). Po smrti priorja Andreja je prevzel vlado bistriškega samostana. Njegovi nasprotniki so sicer o njem izjavili, da ni na dobrem glasu, vendar mu ne gre odrekati zasluge, da se je v hudih časih vztrajno boril za korist svojega reda in da mu je otel zlasti važno postojanko v Bistri⁹. — Tri leta je opravljal Primož Jobst svojo službo, ko naenkrat počí glas, da hoče nadvojvoda Karel ustanoviti v Gorici škofijo in isti vtelesiti tudi bistriški samostan, čigar dohodki so bili namenjeni novemu škofu. Ta

⁶ V aktih je označen navadno z imenom „prior apostata“ ali „Gregorius apostata“. Katalogi priorjev in bistriški nekrolog ga nič ne omenjajo.

⁷ L. 1590. je izjavil Sebastian Samujen: „... Superioribus temporibus ut edoctus sit habitasse in eo monasterio plures monachos sub regula viventes, sed a multis annis unicum priorem cum uno conventuali vel aliquo capellano“.

⁸ V nekrologu bistriškega samostana je citati sledečo beležko: „Die quarto mensis huius (Mali) obiit rev. d. d. Andreas Vaivoditsch de Verovetica prior vallis locosae alias Fraenz, qui fideliter rexit hanc domum per 16 años, culus anima et omnium fidelium requiescant in s. pace. amen año 1581. fr. Primus“. (Mittheilungen des Musealvereines für Krain II, 58). — Trditev Milkowiczewa (o. c., str. 132), da je moral prior Andrej zaradi političkih poslov zanemarjati upravo samostanskega premoženja, ni resnična.

⁹ Sebastian Samujen je izjavil pred notarjem Ivanom M. Spatha: „... priores monachos fuisse famae integrae sed proximum (se nanaša na Primoža) male audivisse, de incontinentia praesertim“. — Vendar je treba upoštevati ostro nasprotstvo med obema upraviteljema. Tudi bi v tem slučaju ne bila umevna gorečnost Primoževa za obnovo redovnega življenja v Bistri.

načrt ni bil nov; pojavil se je izza l. 1560. večkrat. Cesar Ferdinand I., nadvojvoda Karol in Ferdinand II. so vztrajno delovali za njegovo izvršitev, a našli tudi mogočne nasprotnike v oglejskih patrijarhih in Benečanih. Okoli l. 1585. je zadeva postala posebno pereča. Tedanji graški nuncij Caligari se je toplo zavzel za nameravano ustanovo, prav tako ljubljanski škof Janez Tavčar, ki jo je imenoval „opus sanctum et necessarium“. Caligari je v ta namen l. 1586. potoval celo v Gorico, da se osebno prepriča, so li dani vsi potrebni pogoji za ustanovitev nove škofije¹⁰.

Glavne dohodke za dotacijo je imel dati bistriški samostan. In škof Tavčar je dobil nalog, naj poroča o stanju samostanskih posestev in njega dohodkih. Dne 11. aprila 1586 se je Tavčar, na poti v Gorico, s svojim spremstvom ustavil v Bistri, da izvrši ukaz. Toda prior Jobst ga ni hotel niti sprejeti, temveč je zahteval od njega, naj mu dokaže, da je pooblaščen za cenitev od redovnih predstojnikov. Ker škof ni imel takih listin, je moral oditi, ne da bi kaj opravil. Celo navadne gostoljubnosti mu kartuzijani niso izkazali. Škodoželjno je nekdo v nekrologu zabeležil opazko: „Weil er aber vom Orden nichts zuzeig gehabt, ist er mit den seinen hungerig und durstig unverrichter Sach vom Kloster verreist auf Görz zue“¹¹.

Primoža Jobsta je zaradi te upornosti zadela občutljiva kazen. Nuncij je izposloval v Rimu od papeža Siksta V. odlok, s katerim se je bistriški samostan začasno prepustil upravi avstrijske vlade. Nadvojvoda Karol pa je priorju Jobstu odvzel upravo in njega samega izgnal iz dežele. Dve leti je moral zdaj živeti v prognanstvu. Bival je deloma v Pleterjah, deloma pa v Žičah, kjer je imel za koristi svojega reda prestati enake boje kakor v Bistri. Šele l. 1588. mu je nadvojvoda na prošnjo kartuzijanskih komisarjev patra Klavdija in Petra dovolil, da se sme vrniti v Bistro, in mu poveril skrb za božjo službo v cerkvi.

Uprava samostanskega premoženja pa l. 1586. ni prišla v prave roke. Kakor drugod: v Pleterjah, Velesovem, Mekinjah so se znali luterani tudi tu vriniti v samostansko gospodarstvo. Upravitelj Bistre je postal Janez Hofmann, posestnik in oštir na Vrhniki, protestant po mišljenju in hud nasprotnik katoličanov. Graški nuncij se je nad tem ukrepom nadvojvodovim bridko pritoževal in zahteval, naj se uprava izroči kakemu katoličanu, duhovniku¹². Dve leti je Hofmann samovoljno gospo-

¹⁰ Reichenberger, Nuntiaturberichte aus Deutschland. II. Abteilung I. Hälfte. Germanico Malaspina und Filippo Sega (Giovanni Andrea Caligari in Graz), str. 448.

¹¹ Mittheil. II, 48.

¹² Reichenberger o. c., str. 467.

daril s samostanskim premoženjem, ne da bi predložil potrebnih računov. Poročila o njegovi upravi so vsa zelo neugodna. En del nabranega denarja in pridelkov je na povelje nadvojvoda Karola izročil kranjskemu vicedomu. Porabili so se za delavce v idrijskih rudokopih („in usum minerariorum“)¹³. Leta 1588. mu je nadvojvoda upravo odvzel in jo poveril ljubljanskemu stolnemu dekanu Sebastianu Samujen¹⁴. Ta je skrbel vsaj za božjo službo v samostanski cerkvi. Od preostalih dohodkov je dal po lastni izpovedi 500 goldinarjev ljubljanskemu škofu, 500 pa deželnemu vicedomu.

Medtem so tekla pogajanja za ustanovitev goriške škofije dalje in so bila že blizu izvršitve. Celo oseba, ki je imela dobiti novo stolico je bila že izbrana, namreč grof Ivan della Torre. L. 1590. se je vršil napominani popis samostanskih dohodkov, da se je mogla določiti letna svota, ki bi se lahko porabila za dotacijo nove stolice. Dne 22. jan. je dekan Samujen v škofijski palači v Trstu podal svoje poročilo, 23. febr. pa se je vršil komisijski ogled v Bistri in je bil zaslišan Primož Jobst, „prior in spiritualibus“. Zapisnik o gospodarskih razmerah in dohodkih je za srednjeveško samostansko gospodarstvo dovolj značilen, da ga vsaj po vsebini tukaj podam.

Dohodki so bili dvoje vrste: v gotovini in naturalijah. — Na dači (census) in najemnini (locatio) je dobival samostan 1288 goldinarjev na leto. Iz tega je ravideti, da se je le majhen del posestev doma obdeloval in je bilo največ zemljišč danih v zakup. Temu se ni čuditi, ker nam je znano, da so Turki ob svojih pogostih napadih mnogo podložnih kmetov odpeljali v sužnost ali pa pobili in je vsled tega že proti koncu 15. stoletja primanjkovalo delavnih moči¹⁵. — Dohodke v pridelkih je dajala deloma desetina (decimae) in letna dača (census annuus), deloma domače gospodarstvo. Pšenice je bilo dobiti iz letne dače 80 starjev (staria provincialia); iz desetine, mlinjine (pristojbina za mletje žita v samostanskih mlinih) in z domačih njiv pa 150 starjev. Prodajala se je lahko po 2 gold. 20 krajcarjev star. — Rži se je dobilo 60 starjev na leto, ječmena 28, prosa 60 starjev. Vse te žitne vrste so se lahko prodajale po 1 gold. 20 krajcarjev. — Turšice je bilo 170 starjev (po 1 gold.); ovsa 200, drugega žita iz mlinjine 30 starjev. Od teh pridelkov se je lahko prodalo 180 starjev pšenice, 50 turšice in 30 prosa; drugo je šlo za domačo rabo. — Vino je dobival samostan deloma za dačo iz Solkana na Goriškem (30 vrčev — »urnas«) in iz Pasje vasi v Istri (12 vrčev), deloma ga prideloval v lastnih vinogradih na Vipavskem

¹³ Dne 29. aprila 1589. poroča kranjski vicedom Nikolaj Bonhomo nadvojvodu Karolu, da mu je izročil dekan Samujen 933 gold. („Rheinisch“) 24 krajcarjev v gotovini in pa skupiček za žito in vino v znesku 500 gold., skupaj 1433 goldinarjev 24 kr. Za ta denar je kupil 1100 ljubljanskih starjev žita, večinoma pšenice in jo poslal v Idrijo (Vicedomski arhiv v Rudolfinumu I, b. 24).

¹⁴ Hicinger in Milkowicz napačno pišeta Samejc.

¹⁵ Gruden, Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju, str. 91.

(50 vrčev). Vino prve vrste, ki je označeno za lahko in kiselnato, se je prodajalo po 1 gold. 30 kr.; drugo, ki je bilo sladko, po 2 gold. 40 kr. Doma se je porabilo za družino 24 vrčev lahkega in 10 vrčev sladkega vina. — Od olja (6 vrčev) in soli (14 starjev) ni bilo pričakovati nikakih dohodkov, ker je letni pridelek komaj zadostoval za domačo rabo. — Za les iz gozda se je dobilo približno 100 goldinarjev na leto, vrhutega še 500 voz drv, ki so se lahko prodala za 30 gold., če se niso požgala doma in do 1400 desak vrednih približno 10 goldinarjev. — Živine se je priredilo na leto: šest do sedem jagnjet ali kozličev, dva do tri voličke in prešičev, kolikor jih je bilo treba za družino; štirje so se na leto tudi lahko prodali približno za 24 goldinarjev. — Za želod, pašnike in seno se je dobilo 25 goldinarjev, za pšeno (3 starje) 3 gold., za lan 6 gold. — Zadavek (ara) pri oddajanju zemljišč v zakup in drugih izpremembah je vrgel na leto 100 goldinarjev. Ribištvo je imel samostan v Ljublanici, od izvirka pa do mestnih vrat, pa ni donášalo nikakega dobička in je služilo le domači rabi. — Stroški so bili sledeči: davki in deželne naklade 438 gold. 32 kr.; plača kaplanu, ekonomu in drugim uslužbencem 200 gold., mizarjem in kovačem za popravila 40 gold.; obdelovanje vinogradov, dovažanje vina in užitnina 200 gold.; advokatu (procuratori causarum) 12 gold.; za popravilo strehe in poslopij 100 gold.; za meso in postne jedi 60 gl. Skupni stroški: 1050 goldinarjev. — Čisti dohodek iz samostanskih zemljišč in pridelkov se je po tej cenitvi določil na gotovih 1200 goldinarjev.

Vendar je bila ta svota premajhna za nameravano dotacijo, in nadvojvoda Karol je umrl, preden je mogel izvršiti načrt (1. julija 1590). Za mladoletnega Ferdinanda je prevzel začasno vladno nadvojvoda Ernst, ki pa ni hotel izvršiti nikake važnejše stvari v škodo svojega naslednika. S tem je bila ustanovitev nove škofije odložena. Ernst je Bistro vrnil kartuzijanom s pogojem, da jo morajo izročiti, ako bi se zopet od njih zahtevala, v prejšnji namen¹⁶. Primož Jobst je bil zopet postavljen za priorja in upravitelja samostanu (1592—1597). Z vso vnemo se je lotil dela, da obnovi nekdanje redovno življenje. Sezidal je novo, obsežno poslopje za sprejem tujcev. Red pa je izpraznil Pleterje in Jurjevo, tamošnja posestva deloma prodal, deloma dal v zakup, redovnike pa poklical v Bistro. S tem se je zvišalo število kartuzijanov na pet patrov. Jasno se vidi, da je red z vso silo branil svojo ogroženo postojanko.

Toda prišla je nova kriza. L. 1594. je postalo vprašanje o ustanovitvi jezuitskega kolegija v Ljubljani pereče. Tudi to zadevo je z vso vnemo pospeševal škof Tavčar¹⁷. Bistra pa naj bi se po njegovem predlogu porabila za dotacijo novega kolegija.

Prvič omenja ta načrt v nekem pismu na kardinala Cintija z dne 15. aprila 1594¹⁸. V njem poudarja, da so dohodki ljubljanske škofije

¹⁶ Knezoškofijski arhiv v Ljubljani, fasc. IV, št. 8, 9, 10, 11.

¹⁷ Spomenica na papeža V. A. (Borghese III, 68 b, fol. 93). Korespondenca v zadevi vtelesenja bistriškega samostana: Kn.-šk. arhiv I. c.

¹⁸ V. A. (Borghese III, 68 b, fol. 136).

premajhni, da bi mogel sam prevzeti denarno breme za ustanovitev kolegija in piše dalje doslovno: „Zato sem se lotil iskat drugih sredstev in ono, ki sem ga našel se mi zdi zelo pripravno. Prejšnja leta so se za vlade nadvojvoda Karola blagega spomina vršila pogajanja za ustanovitev dveh škofij, ene na Koroškem, druge na Goriškem. Predlog je zelo ugajal papežu Sikstu V. in so se za dotacijo goriške škofije določili dohodki kartuzijanskega samostana Bistra („Franz“), ki je bil že dolgo časa zapuščen in je le še kak posamezen redovnik tamkaj prebival. Zato so se tudi takrat cenili dohodki od tržaškega škofa in določili na 1200 goldinarjev. Uprava samostanskega premoženja pa je bila od nadvojvoda Karola izročena skozi tri leta posebnemu upravitelju. Izvršitev tega načrta se je vsled smrti nadvojvodove odložila. Medtem pa sta se vsled papeževe odredbe dva kartuzijanska samostana¹⁹, ki sta bila določena za vzdrževanje alumnov v Gradcu, kartuzijanom vrnila in hkrati na njih prošnjo tudi Bistra, s pogojem, da jo brez obotavljanja zopet izroče, ako bi se zahtevala za ustanovitev škofije. Ta samostan leži v moji škofiji, je le štiri milje od Ljubljane oddaljen, na kraju, kjer reka zelo mirno teče in nudi navzgor in navzdol zelo ugodno plovbo. Dohodki tega samostana nikakor ne zadostujejo za ustanovitev škofije in če bode prišlo do ustanovitve, ne bo manjkalo drugih dohodkov in pripravnejših krajev. Za ustanovitev ljubljanskega kolegija pa so zelo primerni. Zato prosim, naj Nj. Svetost potrdi to, ker je prevz. nadvojvoda Maksimilian s svojimi svetovalci določil . . . da se namreč dohodki imenovanega samostana za vedno odkažejo ljubljanskemu kolegiju. Ako bode (kar vsi upamo) Nj. Svetost to storila, ne bode izvršila le Bogu dopadljivega dela, ampak si bode s to veliko dobroto za vedno storila hvaležne naše dežele . . .“

Toda kartuzijani so zvedeli o škofovih načrtih in se v Rimu z vso silo potegnili za ohranitev Bistre. Našli so tudi močno zaslombo pri španskem kralju in njegovem poslaništvu. V nekem pismu z dne 17. septembra 1594 poroča papežev tajnik Minucci škofu Tavčarju, da so kartuzijani prekrizali načrte glede Bistre, češ, da so samostan že obnovili, da morajo za Žiče in Jurjevo itak plačevati jezuitom v Gradcu visoko letno penzijo. Ako se jim vzame še Bistra ne bodo imeli nobenega samostana na Slovenskem več. Za njihove koristi se poteguje pater Quintana, podpira ga španski poslanik. — Tavčar je nato 10. novembra iznova predložil obširno spomenico in zavrnil ugovore kartuzijanov. Naposled poudarja, da se ne stori nobena krivica, če se samostansko premoženje porabi za druge cerkvene namene. „Papež hoče, da mora biti v vsakem samostanu najmanj 12 redovnikov, a če bi jih bilo v

¹⁹ Žiče in Jurjevo.

Bistri tudi sto, ne bi storili toliko dobrega, kolikor trideset jezuitov, ki bi izpovedovali, pridigovali in zavračali heretike Kartuzijani niso ljudje, ki bi ustrezali namenom svojih ustanovnikov, še manj pa kaj koristili v sedanjih potrebah". — Tudi nadvojvoda Ferdinand se je prihodnje leto v nekem pismu na papeža Klemenca VIII. zavzel za Tavčarjev predlog (dto. 24. aprila 1595).

Uspeh tega ponovnega posredovanja je bil ta, da se je red pričel pogajati. V imenu nadvojvoda je graški nuncij Porcia vodil pogajanja s kartuzijanskim komisarjem, patrom Quintanom. Naposled se je poravnava sklenila tako, da kartuzijani prepuste ljubljanskemu kolegiju Pleterje z vsemi zemljišči in premoženjem. Dne 29. decembra 1595. se je stiški opat Lovrenc v spremstvu dveh jezuitov, pp. Nikolaja Koprivca in Lovrenca Norvega podal v Pleterje in jim izročil posestva. Bistra je bila rešena.

Primož Jobst, ki je v teh usodnih časih vladal samostan, je imel zadoščenje, da njegovo delo ni bilo zaman. Doživel po dolgi, žalostni dobi luteranstva, da so se zopet naselili njegovi redovni bratje v zapuščenih prostorih bistrške kartuzije in da je ondi vzkliklo novo življenje. Umrli je leta 1601.

Njegov naslednik Avgustin Brentius (1597 — 1621) je cerkev in samostan popolnoma prezidal in mu dal ono obliko, kakršno je imel do najnovejšega časa²⁰. Po pravici ga imenuje bistrški nekrolog „obnovitelja vsega samostana“ („reaedificator totius huius domus“). Napeto razmerje, ki je vladalo med ljubljanskim ordinariatom in kartuzijani za škofa Tavčarja in priorja Jobsta, je v toliko vplivalo tudi na njegovega naslednika, da je l. 1603. dal posvetiti nove oltarje tržaškemu škofu Ursinu de Berthis, ne pa Tomažu Hrenu, pod čigar oblast je spadala Bistra. Tudi Hrenove odredbe glede jubileja l. 1605. kartuzijani niso hoteli sprejeti²¹. Pričela se je precej ostra in dolga pravda za jurisdikcijo, ki je bila pa naperjena bolj proti škofu Ursinu, kakor pa proti bistrškim redovnikom. S poslednjimi se je škof Hren zlepa poravnal. Da jim izkaže svojo naklonjenost in poravna nekoliko nasprotstvo svojega prednika, je Hren podaril samostanu l. 1609. 600 goldinarjev z določbo, naj se za ta denar napravi v Bistri udobnejša in lepša celica, ki bi jo rabil sam in njegovi nasledniki, kedar bi se mudil v Bistri²².

O urejenih razmerah, ki so zdaj vladale v samostanu, priča poročilo graškega nuncija Salvago, ki je 30. oktobra l. 1607. obiskal Bistro in poslal v Rim sledeče poročilo (datum Vrhnika, 31. oktobra 1607²³):

²⁰ Naša slika (Tab. I) kaže bistrški samostan, kakršen je bil pod priorjem Jakobom Kloppejem l. 1724. Izvirna slika je v dež. muzeju.

²¹ Izvestja V, str. 110.

²² Valvasor XI, str. 143.

²³ V. A. (Borgh. II, 197—198).

„Včera sem obiskal samostan Bistvo (il monastero di Franz) kartuzijanskega reda. Vzpodbujal sem se zelo, tako nad redovnim življenjem menihov, kakor nad skrbnostjo in pridnostjo priorja. Nič drugega mi ni preostalo, kakor da sem pohvalil njihovo ravnanje in jih vzpodbujal, naj ostanejo stanovitni in še bolj napredujejo v kreposti. Prijor me je prosil, naj zaradi pomanjkanja duhovnikov v samostanu posredujem pri Vaši presvetlosti, da dobi od papeža dovoljenje, naj se dijakon Gregorij Fritz, ki je zdaj nastopil 24. leto posveti v mašnika, čeprav še nima potrebne starosti. Dobrohotnost priorjeva zasluži skrb Vaše prevzvišenosti in potreba samostana mora tudi zbuditi Vašo naklonjenost. Zelo želim, da bi moja prošnja ne bila zaman . . .“

Po viharjih, ki sta jih povzročila luteranstvo in protireformacija, je za samostan zopet nastopila doba mirnega razvoja.

Kranjski sotrudnik knjige: „Die Illyrischen Provinzen und ihre Einwohner. Wien. In der Camesinaschen Buchhandlung. 1812“.

Dr. Fr. Kidrič.

Kdor bi pisal za matični zbornik „Francozi na Slovenskem“ statistično-etnografski opis Slovencev Napoleonove Ilirije, najde razven v delih B. Hacqueta (Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven, Leipzig 1802—5), J. Rohrera (Versuch über die slawischen Bewohner der österreichischen Monarchie) itd. marsikak migljaj tudi v prvi in zadnji nemški knjigi, ki opisuje pod zgoraj navedenim naslovom novo državo ob Adriji kot priznano celoto.

Anonimni pisatelj se ozira sicer bolj na bivšo avstrijsko nego obstoječo francosko upravo, a pozornost zaslužijo etnografski podatki in slovanska krajevna imena, ki spremljajo tuintam nemške in italijanske oblike. Na Kranjskem je označen skoro vsak kraj tudi s slovenskim imenom. Ta navada se je bila izza Valvasorja v nemških geografskih knjigah nekako udomačila. Ig. de Luca je sestavil celo obsežen zaznamek slovenskih krajevnih imen, češ, „v mnogih spisih in tudi na nekterih zemljevidih se navajajo kraji v kranjskem narečju“ (Geogr. Handbuch II, Wien 1790, stran 182—6). Slovenska imena v „Die Illyrischen Provinzen“ imajo večinoma pravilno knjižno obliko, tudi trdovratnega „Terglova“ nadomešča knjižni „Triglav“, poleg nemškega

„Stein“ stojita dialektični „Kamlík“ in knjižni „Kamnik“. Pri sestavljenkah iz pridevnika in samostalnika prevladuje tendenca, da se pišeta obe besedi z veliko začetnico: Bočinška Sava, Krainska Gora, Koroschka Bela, Novo Mesto itd., tako tudi: Pod Koren, Na Dougim, Pod Jelovim Berdam itd.; vendar tudi: Pred jamo, Pod petschio, Schkofja loka, Knefhji pot = Grafenweg¹ itd.

Za pisavo imen in še par drugih stvari pa ni odgovoren avtor sam, ki pojasnjuje v predgovoru: „Ker je radi dosedanje osamelosti teh pokrajin tukaj troje in še več pravopisov v navadi, je blagovolil nek Kranjec, ki to stvar razume, obenem z drugimi priličnimi popravki tudi slovanska krajevna imena in še več drugega za izgovor v nemškem pravopisu prirediti“. Kdo bi mogel biti ta Kranjec in kje razven v imenih se še poznajo njegove korekture?

Par mest je značilnih: „V avstrijskem državnem jeziku se zovejo Ilirci vsi staroverci, kakor: Srbi, Slavonci, Dalmatinci, Istrani, Banačani, izvzemši Rumunce (Walachen)“ (str. 72). Skoro iste besede je rabil l. 1810. Kopitar (Barth. Kopitars Kleinere Schriften, 22). — „Tako-zvan ilirski jezik je poleg slovenskega (nebst der windischen) najbližji staroslovanskemu (altslavisch)“ (str. 72). Tako je ugibal o domovini starobolgarskega jezika takrat le Kopitar, ki je s slovenizmom že sicer zelo koketiral, a ga še ni bil proglasil za dogmo (prim.: Grammatik. d. slav. Spr. in Kr., St. und Kär., 7; Kl. Schriften 32—33, 63). — Knjiga uči, da je „zveržil“ po „zelo verjetnem mnenju Dobrovskega“ med l. 1064—1222 kak prijatelj slovanskega obreda cirilico v glagolico (str. 142—143). Tudi Kopitar je še imenoval leta 1810. to mnenje Dobrovskega „verjetno“ (Kl. Schriften 66). — Med „Windische“ šteje knjiga tudi provincialne Hrvate (= Kajkavce), češ, „prava hrvaščina je doma pravzaprav le južno od Kulpe; provincialna hrvaščina se je zvala

¹ Na enačbo knez = grof, ki jo je zagovarjal lani I. Koštiál (IMK XIX, 48), je opozoril že nad sto let poprej prof. I. A. Suppantšitsch, ki je pisal l. 1806.: „Knes bedeutet im Slavischen einen Fürsten oder regierenden Grafen; eine Benennung, die sich unter dem Volke in Krain ziemlich verloren hat, indeß sie sich bey andern Zweigen des großen slavischen Stammes noch erhielt. So sind z. B. die polnischen und russischen Knese allgemein bekannt. Aber die Krainer kannten einstens diese Würde auch, und zwar an den Grafen von Cilli, die den größten Theil des Landes besaßen. So heißt noch heut zu Tage das Gut Grafenweg (auf der Straße der Grafen von Cilli nach Krain) Kněshipot; die Grafenwiese bey Radmannsdorf, einer ehemals cillyschen Herrschaft, Kněshnik; das Dorf Grafenbrunn in Innerkrain, Kněshák. Eine Gegend von mehreren Dorfschaften unter der Herrschaft Adelsberg, die einst auch diesen Grafen zugehört, Kněshia“ (Laibacher Wochenblatt III, šte. 33—34; prim. tudi nepodpisanega pisatelja [urednika Ulepiča?] reprodukcijo Suppantšitscheve razlage v Illyr. Blatt šte. 3 z dne 16. jan. 1840, str. 14, opomba).

prej »Windisch« in je tudi“ (str. 71). To je pa zopet nazor, ki ga je branil že od l. 1808. vedno izraziteje Kopitar (Grammatik XX, 432; Kl. Schriften 35, 61, 70, 125, 129; Dobrovskemu 6./II., 7./IV., 20. do 24./XI. 1809, 1./I. 1810; Istočniki dlja istorii slav. filologii I, 33, 50—51, 62, 74). — Za poznamenovanje Slovencev kot species se rabi v knjigi le izraz „Winde-Windisch“. Ta termin je bil takrat tako domač, da je speljal celo dva učena, severna Slovana, da ga je izkušal uvesti eden v poljščino, drugi v češčino: S. Linde je poznal „windyjski (język) z krajińskim (Słownik języka polskiego I [Warszawa 1807], str. XIII), F. L. Čelakovský pa je poročal 20. decembra 1819 iz Linca prijatelju Vl. Kamarytu, da se uči od koroškega Slovenca „trochu . . . po vindicku marlovat“ ter mu poslal v spomin na „vindicku Uměnků“ (= muzo) slovensko narodno pesem (Korespondence a zápisky Frant. Čelakovského. Vydal František Bílý I [Sbírka pramenů ku poznání, literárního života v Čechách na Moravě a v Slezsku. Skup. II., č. 10., V Praze 1907], str. 26). Terminus „Slovene-slovenisch“ se je bil začel sicer tik pred korekturo knjige „Die Illyrischen Provinzen“ že uvajati, in ga je rabil prilično že ravno Kopitar (prim.: Kl. Schriften, 24, 28, 33, 35, 36, 40, 45, 61, 70), ki ga v svoji „Grammatiki“ še ni poznal, toda „Windischer“ in „Krainger“ sta še prevladovala cela desetletja tudi pri nemški govorečih ali pišočih Slovencih. Značilno za „Die Illyrischen Provinzen“ pa je opozarjanje, da se imenujejo „Winden“ „sedaj pravzaprav le Slovani na Koroškem in Spodnjem Štajerskem“ (str. 71): to razliko med rabo termina „Slovenec“ in „Kranjec“, „Windischer“ in „Krainger“ je poudarjal namreč zopet ravno Kopitar (Grammatik VI; Istočniki I, 10).

Domnevo, da je Kopitar oni „strokovnjaški Kranjec“, ki je uredil v knjigi pravopis slovanskih krajevnih imen in vrnil tuintam še tudi kak svoj stavek, vsiljujočo se radi reprodukcije mnogih Kopitarjevih misli, pa izpremeni v gotovost Kopitarjevo pismo Zoisu z dne 15. novembra 1811. V dostavku tega pisma prosi namreč Kopitar slik za opremo te knjige in pravi: „Heubner natisne do konca januarja 1812 lep oktav-zvezek: »Illyrien und seine Einwohner«, ki ga je nek šlezijijski učenjak duhovito skompiliral; avtor želi zato 4 do 6 bakrorezov iz Hacqueta ali od kod drugod.

Ker so pa Hacquetove risbe ponesrečene, želim dobiti jaz [in tudi Heubner] s posredovanjem in po direkciji V. M. novo napravljene natančne risbe prebivalcev, n. pr. 1 Gorenjca z ženo, otrokom, čbelnjakom, 1 Istrijanca, 1 Hrvata, 1 Moljaka i. t. d. po podatkih V. M.; Heubner bi rad plačal za risbo dukat v zlatu in še več, čeravno bi rad izdal ceno knjigo“.

Slog Šlezijca je moški; **slovanska nomina propria popravljam jaz:** torej če pridejo risbe, potem kaj posebnega — drugače rajši nič. Qu'en dites-vous?" (Iz Jagić-Prijateljevega gradiva za IV. tom „Istočnikov“).

Kaj je odgovoril Kopitarju Zois, ni znano, izšla pa je knjiga — brez slik. V Ljubljani bi bili seveda radi tudi zvedeli ime Šlezijca-avtorja, in vidi se, da se je obrnil s tem vprašanjem na Kopitarja dr. J. Zupan: Zupanu odgovarja namreč Kopitar dne 21. aprila 1813, da „je avtor Prov. Illyr. Woltersdorf“ (Istočniki II, 255; prim. tudi Bohatta H. in Holzmänn M., Deutsches Anonymen-Lexikon, Weimar 1905, III, 314). Ta Šlezijec Woltersdorf more biti le statistik, kartograf in — protestantski nabožni pisatelj E. G. Woltersdorf, profesor v Vratislavi, ki je izdal istega l. 1812. na Dunaju pri isti tvrdki Heubner-Camesina tudi svoj „Repertorium der Land- und Seekarten“.

Zdi se, da je dal inicijativo za Kopitarjevo sotrudištvo pri knjigi založnik Heubner in ne avtor. Heubner je bil šele ravnokar prišel z Lipsije, kupil Camesinajevo knjigarno in stopil s Kopitarjem skoro v prijateljske odnošaje (prim. Kopitar — Dobrovskemu na veliki četrtek 1812, Istočniki I, 256).

Kopitar je pokazal svoj interes na dobrem glasu knjige, pri kateri je sodeloval sam, tudi v „Wiener Allgemeine Zeitung“, kjer je bil sourednik (Petrovskij N. M., Pervye gody dejatel'nosti V. Kopitarja, Kasanj 1906, 243). V števil. 49. z dne 18. junija 1813 omenjenega lista je ocenil neki L. L. knjigo precej pikro in naglašal zlasti, da bi na Dunaju izišla knjiga ne smela imeti o vojaški upravi „toliko krivih nazorov in napačnih podatkov“, čemur pa je uredništvo pripomnilo: „Saj se lahko kako delo na Dunaju tiska, pa v Smirni napiše . . . Upamo, da bomo mogli prinesiti o tem delu, ki pričakuje le iz Avstrije natančnih popravkov po vseh panogah, še vedno bolj popravljajočo oceno“ (str. 774).

Nove ocene pa ni bilo in kriva je nekoliko morda tudi politika. Vera v obstoj nove države se je že rahljala, in uredništvu se morda ni zdelo več umestno, poročati o popisu „Ilirskih provinc“ v času, ko se je že računalo kot s faktom z njih razpadom. Na Kranjskem se je širilo začetkom leta 1813. celo „prerokovanje“, da zasedejo Avstrijci 15. februarja istega leta zopet Ilirijo. Grof Hohenwart je poročal dne 10. januarja 1813 o tem, obenem z drugimi podrobnostmi, cesarju, in cesar je poslal dne 19. januarja Hohenwartovo pismo policijskemu prezidentu v Hageru, „da si ga ogleda in ga uporabi, potem pa z morebitnimi opazkami in spomini vrne“. Hageru je v prezidialnem predlogu na cesarja dne 21. januarja sicer naglasil, da „diši to, kar

omenja grof Hohenwart na koncu o povedki, ki stavi zopetno zasedanje Ilirije na 15. dan prihodnjega meseca, o poizvedovanju, ki ima izvor menda v njegovi lastni radovednosti in ki naj daje mero in smer njegovemu lastnemu obnašanju" (akt šte. $\frac{437}{ad\ 251}$ ex 1813 v arhivu dun. notranj. ministrstva), toda par mesecev po 15. februarju 1813 se je „prerokovanje“ uresničilo.

Doneski k življenjepis dr. Jakoba Zupana.

(Doba od l. 1785—1817.)

Spisal dr. Rudolf Molè.

I.

Najbolj obsežen življenjepis dr. J. Zupana, onega navdušenega slovenskega romantika in enega izmed najbolj plodovitih pesnikov „Čbelice“, nam je spisal Fr. Wiesthaler v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1885. Upotrebil je vse mogoče vire, ki so mu bili na razpolago, v glavnem se je pa naslanjal na Marnovo delo (Jezičnik 1877). Toda niti Marn, niti Wiesthaler nista izčrpala onega obilnega gradiva, ki je bil položen v Kopitarjevih pismih na Zupana. A ravno ta pisma nam kažejo, s čim se je pečal Zupan, predno je bil imenovan za profesorja bogoslovja v Ljubljani. Poleg teh pisem¹ so mi tudi dobro služili podatki v pismih, ki jih je pisal Kopitar Dobrovskemu, oziroma Dobrovski Kopitarju². Jako važne podatke pa sem dobil v neobjavljenih pismih, ki jih je pisal Kopitar baronu Ž. Zoisu; tupatam je dodan tudi koncept, oziroma pismo Zoisovo³. Marsikaj zanimivega iz te dobe se nahaja tudi v neobjavljenih pismih, ki jih je pisal Zupan mlademu Rudežu, sinu Jožefa Rudeža, graščaka v Ribnici⁴.

¹ Neue Briefe von Dobrovski, Kopitar und anderen Süd- und Westslaven. Herausgegeben von V. Jagić. Berlin 1897. — V pošteu pridejo str. 182—270. (Citiral sem to delo pod II).

² Briefwechsel zwischen Dobrovsky und Kopitar (1808—1828). Herausgegeben von V. Jagić. Berlin 1885. (Citiral sem pod I).

³ Dobil sem jih od g. dr. Iv. Prijatelja, ki je oskrboval prepis Cojzove ostaline, ki jo namerava izdati dvorni svetnik gosp. prof. dr. V. pl. Jagić. Obema gospodoma izrekam tem potom najvdanejšo zahvalo!

⁴ Pisma se nahajajo v tukajšnji lie. knjižnici; nanje me je opozoril kustos g. L. Pintar, za kar mu bodi izrečena najvdanejša zahvala!

Ta razprava ima namen, izpopolniti ono, česar ni dobiti niti pri Marnu, niti pri Wiesthalerju.

Jakob Zupan (pravilno Župan⁵) se je rodil kot kmetški sin dne 4. julija 1785. v Prevojah pod Brdom v kamniškem okraju na Kranjskem. O njegovi mladosti nam ni znano mnogo. Saj niti ne vemo, kje je prišel svoje študije. Wiesthaler domneva, da je Zupan mogoče študiral kje na Hrvaškem, ter misli na Varaždin, ker se je bil Zupanu posebno priljubil srbsko-hrvaški jezik. (L. Z. 1885, str. 32). Vendar se mi zdi, da ima ta domneva malo podlage; ravnotako bi lahko mislil na Karlovec, kjer je študiralo tudi mnogo Slovencev. Letna poročila in listine ljubljanske gimnazije imenujejo njegovo ime samo l. 1802, ko je bil slušatelj matematike in fizike v takratnem drugem letniku liceja (Wiesthaler ibd.).

V obeh predmetih je imel v obeh tečajih „izvrstno“ in red v nravnosti se je glasil „popolnoma povoljno“ („ganz gemäß“). Užival je tudi Thalbergovo ustanovo. Dne 22. avgusta leta 1802. je prosil za sprejem v teologijo (Wiesthaler ibd.). Po dovršenih teoloških študijah v Ljubljani so ga poslali na vseučilišče na Dunaj, ker je bil še premlad za posvečenje v mašnika.

Na Dunaju, kamor je prišel l. 1806.⁶, je stanoval pri piaristih ter se je posebno priljubil tamošnjemu rektorju Langu, ki je šel mlademu navdušenemu Kranjcu zelo na roko. Sploh je bil Lang jako izobražen mož, ki se je zelo zanimal za ljubljanske šole in kranjske razmere. Tako piše Kopitar Zoisu: „Supan lässt den Vodnik bitten, im nächsten Schreiben, sey's an mich oder ihn, einige Neuigkeiten von den Laibacher-schulen, um die ihn sein D'r. Lang immer fragt, beizugeben“. (Pismo z dne 3. marca 1809).

Kako zelo se je zanimal Lang za Zupana, nam svedoči sledeče: „Prof. Supan ist ein so enthusiastischer Patriot, dass sein Convict-director, der ihn sehr liebt, nur Daten zum Lobe Krains aufsucht oder ihn abfragt, wenn er ihn aus seiner Melancholie, der er ehavor sehr soll unterworfen gewesen seyn, aufrichten will“.

Za bivanje v konviktu je zanimiva sledeča anekdota. Med drugimi sta stanovala v konviktu z Zupanom tudi neki Hruby, ki je postal

⁵ Lastnoročni podpis se glasi Supan. V korespondenci Kopitarja in Dobrovskega se nahajajo oblike Shupan (I, 38), potem Жупанъ (I, 83), Supan (I, 135). V pismu na Dobrovskega z dne 21. aprila 1810 piše Kopitar: „Der junge Dr. Theologie Suppan (so verhunzen die Deutschen unsere Zupane) war durch das unverhoffte Geschenk Jhres Slawins überrascht (I, 135). Cfr. tudi I, 180: Jacob Supan (= Жупанъ).

⁶ Cfr. moj članek: „Ein Beitrag zu Biographie Jakob Supans“. Carniola 1909, str. 163, 164.

pozneje zdravnik (II, 212), in Madžar Buzcy, ki ga imenuje Kopitar „smerdliiva mazarska voffert“ (II, 191).

Hruby je prišel nekega dne h Kopitarju in mu je povedal, da je Buzcy Zupana zatožil rektorju Langu, da se nekda ni udeležil večerne molitve. Ravnatelj, ki je bil sicer pameten mož, se je smejal tej denunciaciji in je le obžaloval, da je že bil napisal izpričevalo (II, 191—192). Zupana, ki se je mogoče čutil prizadetega, je ta vest zelo vznemirila. Gotovo je napisal Kopitarju obupno pismo, ker ga mora Kopitar v prihodnjem pismu tolažiti, da sloni cela stvar na nerazpozumljenju (II, 192—193). Buzcy ni zatožil Zupana, temveč Hrubyja in druge. Nesporazumljenje tiči v tem, da je napisal Kopitar v pismu „jih“, kar lahko pomeni Zupana, kakor druge. Lang se ni kesal, da je bil dal izpričevalo Zupanu, temveč Hrubyju in drugim. Vse je bilo torej le klostersko blebetanje (II, 193). Iz pisma z dne 18. julija 1810 pa sledi, da je šlo res za neko denunciacijo; povzročil je pa ni Buzcy, temveč nekdo drugi (II, 194). Zupan pa se le ni mogel potolažiti; mislil je vedno, da se je zameril Langu. Zato mu je moral Kopitar naposled zatrditi, da se ni Lang nikdar pritožil čez njega (II, 198).

V konviktu so živeli tudi drugi Slovani, ki jih je Zupan seznanjal z našimi razmerami in literarnimi proizvodi. Iz nekega pisma, ki ga je pisal Kopitar Zoisu, izvemo, da je zahteval Zupan, naj Vodnik pošlje dvanajst izvodov „Pesmi za pokušino“, da jih razdeli med svoje prijatelje. (Pismo z dne 3. februarja 1809). Razdelil jih je potem med Galičane (Poljake in Rusine?). (Pismo 3. marca 1809).

Na Dunaju je občeval z rojaki, ki so bili slučajno takrat na Dunaju. V korespondenci čitamo sledeča imena: Jenko, Pervajne, Zupančič (bodoči profesor v Celju), Dolinar⁷, znani jurist; največ pa je občeval s Kopitarjem.

Zupan je poslušal znamenitega Jáhna v hebrejščini (I, 31). Da se je resno pečal s hebrejščino in imel lepe uspehe, nam kaže dejstvo, da se je Jahn pozneje vedno rad spominjal svojega učenca in mu tudi dopisoval⁸.

Velikega pomena za Zupana je bilo znanje s Kopitarjem. Če sta se moža poznala že iz Ljubljane, ne vemo. Vsekakor sta se Zupan in

⁷ Interesantno je sledeče mesto iz Kopitarjevega pisma, dne 3. febr. 1809 „Vodnikovo Historio je neki tudi Dolinar v'roke dobil, ut judicium ferret: je neki djal, de je prezej, si stylum haberet, aber so sey es nicht zu drucken! Ich habe die vorigen guten, und diese letzte schlimme Nachricht ab eodem auctore Supan“.

⁸ Prim. Jagić, II, 198: Jahn te salutat. — Jahnii responsum habes statim. — Jahn heri vidi per duas horas, rescribet, interim agit per me gratias te amat ut ego (II, 250).

Kopitar spoznala kmalu; Kopitar je namreč prišel začetkom novembra na Dunaj in že 5. decembra 1808. omenja v svojih pismih Zupana. Gre za neko poizvedbo in tu se glasi: „wie mir Supan sagt“.

Bistro Kopitarjevo oko je kmalu spoznalo zmožnosti mlajšega rojaka; postala sta dobra prijatelja. Kako je sodil Kopitar o Zupanu, nam pove pismo z dne 23. decembra 1808: „E. G. haben mir die Fata der krainischen Literatur unter Marcus, Japel, Linhart etc. in früheren Jahren oft erzählt, mit Beisatz, daß ich einst vielleicht selbst in diesen Weingarten sollte zu arbeiten kommen. Wer weiss, ob E. G. nicht auch wegen des Lexicons zum Prophet werden! Auf jeden Fall aber bekommt Krain einen braven Arbeiter, auch pro lingua, an dem Neffen des Dechants Supan, der noch dieses Jahr als Prof. Theologiae ins Vaterland zurückkommt. Er ist ganz der Mann, eine neue bessere Übersetzung der Bibel zu besorgen“.

Kopitar ga je izkušal na vsak način pridobiti za delovanje na polju slovenskega jezika. Zato je celo žrtvoval marsikatero uro le na ljubo svojemu prijatelju. Zupanu, ki je bil dober orientalist, ni bilo po volji, da bi bil ostal Kopitar nevešč hebrejščini, zato je prihajal vsak dan med 5. in 6. uro zvečer h Kopitarju, „um mich — Kopitar Zoisu dne 23. jan. 1809 — soviel ich ertragen kann, zu iniziren, was ich mir denn wohl gefallen lasse, auch um ihn selbst noch mehr für die Slavität zu gewinnen“⁹. Vidi se, da se je Kopitar le svojemu prijatelju na ljubo učil hebrejščine, zakaj dne 29. aprila 1809 piše sledeče: „aber nun klopft wieder Supan: er stiehlt mir manches Stündchen: aber die wenigstens für den Slavismus und die neue Bibelausgabe nicht verlohren seyn?“.

Kopitar ni mogel zamolčati staremu mojstru Dobrovskemu svojega veselja, da je dobil tako marljivega slavista. Hvali ga kakor Cojzu, a izraža tudi nado, da se mu bode posrečilo kot „Neffe der Principum in Consistorio, Theolog und Professor“ pridobiti „eine krainische Lehrkanzel an Theologie“.

Še preden je Zupan odpotoval v domovino, ga je izkušal Kopitar priporočiti svojemu velikemu mecenu. Že 23. dec. 1808 piše Zoisu: „Ich mache ihm Hoffnung, daß er bei E. G. freye Entrée haben werde, worauf er sich sehr freut“.

Vest, da hoče Zupan prevajati sveto pismo, je Zoisu zelo razveselila. Dne 14. jan. 1809 piše Kopitarju: „Wir erwarten mit Sehnsucht den Prof. Suppan! Er wird seinen Landsleuten sehr willkommen seyn, wenn er sich darauf verlegen wird, die Bibelübersetzung zu rektifizieren. Man hört oft Klagen über ungleiche Orthographie und über die ger-

⁹ Zoisu ni bilo všeč to novo delovanje Kopitarjevo. Zato piše v konceptu: „Supan Hebräisch — nur wenige Stunden?“.

manisierenden Phrasen. Sie wünschen auch ein größeres Format und frischere Lettern, bol shive zharke, wie sie es nannten!"

Vendar Kopitar ni mogel zamolčati, da se boji, da bi utegnil Zupan izgubiti veselje in navdušenje za delo med barbarskimi janzenisti; zato prosi, naj se Zois zavzame zanj. V pismu z dne 1. februarja 1809 pravi sledeče: „E. G. müssen ihn (Supan) aber wohl auch ein wenig in Protection nehmen: sonst würde sein heiliger Enthusiasmus unter barbarischen Jansenisten in Gefahr seyn zu verirauchen“. Ta Kopitarjeva bojazen je bila tembolj upravičena, ker je bil Zupan pod vplivom svojega strica, dekana in kanonika Zupana, ki je bil znan kot janzenist. Kanonik Zupan je tudi večkrat dopisoval svojemu stričniku, ki je jako rad čital njegova pisma. V tem oziru primerjaj Kopitarjevo pismo z dne 12. marca 1809: „Die Visite des Ch. Supan hat seinen Neffen ungemein gefreut. Letzterer bekommt von Monsignore selbst eigenhändige Briefe, was ihm natürlich nicht wenig schmeichelt“. — Na priporočilo Kopitarjevo je odgovoril Zois kratko: „Dem Prof. Supan werde mich anbiethen! nisi Jansenistae abhorrent“. (7., 12. februarja 1809).

Dne 5. februarja 1809. je bil Zupan posvečen v mašnika; novo mašo je daroval najbrže 13. febr. 1809. Kmalu potem je mislil odpotovati v domovino¹⁰. Ostal pa je vendar še do septembra na Dunaju, ker si je hotel še prej pridobiti doktorat, ki ga je dosegel 9. septembra 1809¹¹.

Dne 12. sept. 1809. je Zupan zapustil Dunaj. Po petmesečnem občevarju si je Kopitar lahko ustvaril precej jasno sliko o svojem rojaku. Spoznal je njegove zmožnosti, posebno jezikovne, a videl je tudi marsikak madež na njegovem značaju. Bal se je, da mu utegne ravno njegovo častihlepje škodovati; v tem se tudi ni motil, kakor nam je pokazala prihodnost. A Zoisova bližina bi po Kopitarjevem mnenju gotovo ugodno uplivala na nadarjenega mladega Slovence ter ga bodrila k resnemu znanstvenemu delu¹².

V Ljubljani je nastopil svojo prvo službo kot kaplan pri Sv. Petru.

O kakem delu ne slišimo sedaj nič; najbrže mu je nova služba dala mnogo dela. Tudi pri Zoisu se ni oglasil takoj, zakaj v pismu z dne 3. decembra 1809 vpraša Kopitar Zois: „War Supan noch nicht bei E. G.? Mir hat er auch noch nicht geschrieben“. Vendar mislim, da se je kmalu oglasil ter bil sprejet v krog tedanjih literatov, ki se je shajal pri Zoisu.

¹⁰ Prim. Kopitarjevo pismo Zoisu, dne 3. februarja 1809: „... weil er den 13ten d. primiziren und dann nach wenigen Wochen nach Laibach abgehen wird“.

¹¹ O izpitih prim. moj že citirani članek.

¹² Prim. moj članek.

Kopitarju ni bilo prav, da je Zupan samo kaplan v Ljubljani - ter je menil, da ga bodo nastavili (pismo 10. marca 1810) za notarja, kar mu pa zopet ni bilo po volji, ker ni hotel, da bi bil Zupan „Geschäftsmann“, ampak ga je hotel videti v krogu učenjakov (II, 188). Vendar mu je Zupan zanikal, da bi ga mislili postaviti za notarja. Zato mu je Kopitar 6. junija 1810. odgovoril sledeče: „Von ihrem Notariat ist, wie ich ja sagte, blos ein meiniger Traum der Schöpfer; was kann ich dafür, wenn erhitzte Klosterköpfe wie Hruby, Träume für Facta nehmen? was nicht ist, kann werden“.

Dne 18. februarja 1811. piše Primic Zupanu: „Sa boshji zhal, naj oftanejo na Kranjskim = post nubila Phoebus; njih evangelion od biblie me je možno rasveselil“ (II, 305).

Iz tega sklepam, da se je bil mogoče Zupan odločil zapustiti Ljubljano in je mogoče javil Primicu svoj sklep. Morda je ta vest v zvezi z notico, ki jo čitamo v pismu Kopitarja na Zoisa: „S+pan schreibt mir, Sivrich¹³ habe ihm den Anwurf gemacht, si ipse episcopus fieret Illyrici, an pro vicario generali vellet ipsi esse. Talia eblaterat, se ridiculisans et alios! Ceterum puer egregius, si laborare vellet“ (6. junija 1810).

V Ljubljani je ostal do junija 1. 1811., ko je bil prestavljen kot kaplan v Šmarije pod Ljubljano.

K tej novi službi mu je Kopitar čestital dne 5. junija 1811: „De mutato loco gratulor si tibi gratum, sed hoc optimum quod non procul ab urbe“ (II, 233).

Posebno veselje pa je imel s to premestitvijo Primic. Gotovo je imelo to veselje nekoliko egoizma v sebi; zakaj Primic je bil doma iz Zaloga pri Šmarijah in je tudi v počitnicah zahajal tja. Zato mu piše, da ga veseli, da je prišel za kaplana v njegovo rojstno župnijo, kjer bo imel priliko spoznavati dolenjsko narečje (II, 272). Prosil ga je obenem tudi, naj potolaži njegovo mater, če bi jo videl, ker je bila kar obupana, da ni postal njen sin duhovnik (II, 273). Zupan je bil v resnici zelo zavzet za Primčeve sorodnike; saj mu piše Primic sledeče: „de ti je moja rodovina tako pri serzi me prav možno veseli, ino se ti sa to prav lepo sahalim“ (II, 291). V istem pismu ga prosi, naj gre njegovemu bratu pri študijah na roko; to prošnjo mu je položil že v prejšnjem pismu na srce (II, 289).

Zupan bi bil moral priti v Ribnico, toda ker mu ni ugajal značaj tamošnjega župnika in ker je bil bliže Ljubljane, se je rajši zadovoljil s Šmarijami. (Zupan — Rudežu, 5. januarja 1812).

¹³ Sivrič je bil učitelj pri Marmontu v Ljubljani, potem kanonik pri sv. Hieronimu v Rimu.

Iz Šmarij je Zupan prihajal vsako drugo sredo peš v Ljubljano. Ker so pa bili ob sredah ravno semanjski dnevi, se je lahko poslužil tudi vozne prilike. (Zupan — Rudežu, 14. februarja 1812).

Dasi mu je Kopitar čestital k mestu v Šmarijah, se vendar ni mogel popolnoma sprijazniti z novo službo mlajšega prijatelja. Hotel je, da bi bil ostal v Zoisovi bližini, ker je predobro znal in vedel, da mora Zupan vedno imeti poleg sebe človeka, ki ga priganja k delu. Saj bi se že dobila kaka fara v Ljubljani za doktorja; zdaj je bil tudi z notar-jatom zadovoljen; to bi neslo gotove dohodke; v mestu bi imel več časa, imel bi prijatelje, ki bi bili njega vredni; tam bi mu bile knjige na razpolago. Naj se torej posvetuje z baronom o tej stvari in naj jo izpelje! (II, 252). Vedel je prav dobro, kaj premnogokrat počenjajo kaplani na kmetih, ker jim manjka primerne inteligentne družbe. Mogoče je malo pretirano, a v mnogih slučajih jako primerno sledeče Kopitarjevo mnenje: „Sag was du willst: ich weiss auch was Kapläne zu thun haben: Kartenspielen, Zeitunglesen, ausrichten, essen, saufen. ut cunni ne meminerim, qui te ita exterruit ut ne nominetur quidem! Ergo nec mihi succense si quid verius dixi, nec in socordia persevera“. (Pismo z dne 1. avgusta 1812, II, 245).

Te odkritosrčne in zbadljive besede so Zupana dirnile kaj neprijetno. Gotovo je precej ostro odgovoril zbadljivemu Gorenjcu, ki se mu je 29. avgusta 1812 opravičil, češ, da se ne bo več šalil (II, 246).

Dne 17. oktobra 1812 toži Kopitar: „O quin tu rare marcescis? nonne in urbe posses esse, et circa baronem? ut et ipsum juvares et ab ipso juvaveris!“ (II, 247).

In 25. aprila 1813 mu piše zopet: „de Koplarnarstvo videbis ut te expedias!“ (II, 254). Dne 13. oktobra 1813 ga vpraša: „Salutem te theologiae professorem?“

Toda usoda je hotela, da je moral Zupan še dolgo časa opravljati službo kaplana na kmetih. Šele leta 1817. je postal profesor teologije, „professor publicus palaeobiblicus“, v Ljubljani.

II.

S čim se je pečal Zupan od onega časa, ko je zapustil Dunaj in bil imenovan za teološkega profesorja v Ljubljani?

Omenili smo že, da sta govorila Kopitar in Zupan že na Dunaju o novem prevodu Sv. pisma; videli smo tudi, s kakim veseljem je pozdravil Zois to Kopitarjevo vest. Želja po novi, oziroma popravljeni izdaji slovenskega Sv. pisma je bila splošna. Za tako delo je bil Zupan kot ustvarjen, zakaj bil je dober orientalist in Grk. To je Kopitar dobro

vedel. Zato je tudi izkušal pregovoriti svojega prijatelja, da bi se lotil tega hvaležnega posla. Kopitar se je za to delo tembolj zanimal, ker je upal, da bo izšel prevod v novem pravopisu.

Ko je zapustil Zupan Dunaj, je izkušal Kopitar ob vsaki priliki osvežiti sklepe, ki sta govorila o njih, ter ga je priganjal k vztrajnemu delu. To pa je znal prav dobro. Le pomislimo, kako je dregal svojega starega mojstra v Pragi, da mu je bil mnogokrat že skrajno neljub. Že v prvem pismu ga izpodbuja s sledečimi besedami: „Werden Sie, spes nostra! denn gar nichts thun pro bono pulcherrimae dialecti linguae pulcherrimae (d. i. NB. der herrlichste Dialekt der herlichsten aller lebenden Originalsprachen!) Sammeln Sie doch adagia, proverbialia und — in quo certe tu vel maxime proficies — Proselyten für unser Studium! Hat Sie Vodnik nicht auch angefeuert zum Mitwirken? Wenn Sie z. B. eine Kopie von Vodnik's Krainischer alphabetischen Wörter-sammlung nähmen, dann krainische Bücher lesen (Dalmatini Bibliam, Castelez,) und noch mehr die Bauern anhörten, und nondum notata adnotirten! Nonne praeclarae inde symbolae lexico accederent conficiendo? Haben wir einmahl ein soviel möglich vollständiges Lexicon, dann würden alle Slavisten nur aus unserem Dialekt rasoniren, beweisen etc!“ — (II, 182, 183).

Torej narodno blago naj bi nabiral, pridobival naj bi novih učencev, skrbel za slovar!

Dobrovski je bil zelo vesel, zvedevši ugodne vesti o Zupanu (prim. gori). Zato je pridejal pismu na Kopitarja dne 1. januarja 1810 (I, 82) dva izvoda Slavina z naročilom: „eins dem krainischen Geistlichen, von dem Sie einst Erwähnung machten, in meinem oder ihrem Namen zu verehren. Und dieser kr. Geistliche ist mein Hr. Supan, von dem ich meist alle meine sanguinische Hoffnungen dem Meister berichte. Ergo noli me confundere“, piše Kopitar Zupanu dne 25. januarja 1810. — Tako mu pošlje Kopitar ta izvod kot baptisma Slavismi (I, 182), temu sledi tudi Pravopis, „ut sit illi confirmatio“ (I, 182).

Ker je dobil toliko zakramentov (I, 182), misli Kopitar, bode imel veselje do dela. Toda Zupan je bil precej molčeč, da ga je moral Kopitar vprašati (25. januarja 1810): „Am Ende werde ich glauben müssen, mich ohne Wissen und Willen bei Ihnen vermessen zu haben, da sie sich so zurückziehen. Wissen Sie, dass mich nichts so verdrießt als zudringlich zu scheinen, auch nur zu scheinen? Ne bodite tako Shupansko shtimán!“ (II, 184).

In 10. marca 1810. vpraša zopet: „I kaj pa oni delajo, dulcissime amicorum? Quid de novis bibliis? Quid de proverbiiis?“ (II, 188).

V enem prihodnjih pisem si ni bil Zupan popolnoma na jasnem, kaj naj počne, in je najbrže pisal Kopitarju o tem; zakaj 31. marca 1810. mu odgovori takole: „Mit was Sie anfangen sollen? Quidquid fueris adgressus, benne perficies: ergo tantum fac incipias, seien es nun proverbialia oder nova bibl. versio“.

Zupan se je medtem vendar odločil ter stopil v kolo prevajalcev Sv. pisma.

Glavna prevajalca sta bila Zupan in Ravnikar, kot pomočniki in sodniki veljajo Zupanov stric, kanonik Zupan, potem Debevc in Balant, Skrinjar in drugi (I, 195); v vsem je bilo 11 delavcev (II, 281). Novo Sv. pismo naj bi obsegalo samo četrtingo starega prevoda itd. Posebno važno pa je bilo, da so hoteli izdati pismo s pomožnimi črkami lat. abecede po vzorcu Dobrovskega. Zois je bil tudi pripravljen podpirati vso stvar z denarjem (I, 214).

Kako se je Kopitar zanimal za novi prevod, nam kaže vsa korespondenca z Zupanom. Vedno stoji Zupanu ob strani z navodili in predlogi. (Prim. tozadevna mesta II, 208, II, 224, II, 223 in drugod).

Kopitarju se je zdelo, da gre prevod prepočasi odrok; vzrok je tičal po njegovem mnenju v tem, da delajo prevajalci pri sestankih. Zato svetuje Zupanu, da bi bilo dobro, če bi samo Ravnikar in on prevajala ter vsak teden čitala svoje prevode drugim (II, 218).

Zupan se je tudi najbrže odločil za to, zakaj že 9. maja 1811. ga vpraša Kopitar: „Tu quantum profecisti in versione bibliorum?“

Delo je toliko napredovalo, da je pisal Kopitar dne 27. oktobra 1811. Dobrovskemu sledeče: „Supan und Raunicher arbeiten brav an der Übers. der hebr. Bibel (nolunt enim versionem vertere. Absolverunt vero vix priores duos Mosis: episcopus et ordinatus adquiescunt)“.

Medtem se je bil Zupan že preselil v Šmarije in se ni več toliko briga za prevod. Tudi spoznamo iz Kopitarjevih pisem, ki jih je pošiljal Dobrovskemu, da se je njegovo mnenje o Zupanu precej izpremenilo. Poprej je bilo poleg Zupanovega imena Ravnikarjevo in Zupan je veljal za glavo vsega dela.

Prevajalo se je dalje. Kako, ne moremo reči. Vsekako lahko sklepamo, da je Zupan še vedno delal ter prinašal svoje izdelke v Ljubljano ob svojih običajnih posetih. Iz pisma dne 22. februarja 1812 izvemo tudi, da so že mislili dati posamezne dele v tisk, kar se pa ni zdelo Kopitarju primerno; zahteval je, naj bi se vse delo dalo v tisk (II, 247).

Dne 2. avgusta 1812. je Kopitar že lahko sporočil Dobrovskemu, da so kranjski prevajalci pod vodstvom M. Ravnikarja že skoro izvršili knjigo Pentatevch; zakaj Ravnikar se je bil zelo zavzel za stvar (I, 277). V novembru 1812. je že bil preveden (I, 297).

Zadnjo vest o tem prevodu srečamo v pismih Kopitarja na Zupana dne 13. oktobra 1813, kjer svetuje, naj bi se izdala biblija kolikor mogoče ekonomično.

Kakor se zdi, je ostalo le pri tem. Zupan se morda ni več pečal s prestavo, posvetil se je s tem večjo vnemo nabiranju narodnega blaga. Kako je bilo sploh s prevodom, ne vem; skoro gotovo se je material uporabil pri prihodnji Wolfovi izdaji Sv. pisma.

Le obžalovati moramo, da Zupan ni izvedel započetelega dela. Upravičeno lahko trdimo, da bi bil postal njegov prevod izboren.

Tembolj pa moramo z veseljem konstatirati dejstvo, da se je Zupan baval v tem času z nabiranjem narodnega blaga. Sad tega dela je položen večinoma v onih 500 pregovorih, ki jih je prinesel pozneje „Illyrisches Blatt“. Oni, ki je nagovoril Zupana, naj nabira pregovore, reke itd., je bil zopet Kopitar. Kopitar je zasledoval pri tem poseben namen. Dobro vemo, da je Vodnik nabiral gradivo za svoj¹⁴ slovar, da je to delo vedno bolj odlašal in da ga ni nikoli izvršil. Spomnimo se tudi, kako je Kopitar Vodnika vedno dražil radi njegove počasnosti, češ, da bode sam prej izdal slovar. Zato je tudi pozval razne ljudi, da so začeli nabirati besedni zaklad, da bi enkrat izpeljal delo do konca. Tako vemo, da je Primic ekscerpiral Trubarja (II, 182); Jarnik in med drugimi Zupan sta nabirala izreke.

Že 11. oktobra 1809. piše Kopitar Zoisu: „Ich denke den Juristen Primic in Gratz aufzufordern, ein Lexicon zu machen, und den Supan, krainische Sprichwörter auf dem Lande zu sammeln: wenn Vodnik mit dem Lexicon nicht eilt, so wird ihm wieder wer zuvorkommen“. — Tak poziv je tudi Zupan v resnici dobil že 4 dni pozneje. (Prim. že citirano pismo II, 182—183).

Zupan se je poprijel stvari. Iz pisem izvemo, da se hoče Zupan zahvaliti Dobrovskemu za Slavina na ta način, da mu pošlje „Collectio krainischer Sprichwörter“ (I, 185). Tako čitamo skoro v vsakem Kopitarjevem pismu, kako povprašuje po adagia, proverbia itd. (Prim. I, 195). V nekem drugem pismu se govori o starih pripovedkah, šegah, navadah, narodnih pesmih. Obenem Kopitar poziva, naj se delo tako razdeli, da naj nabira vsak v svoji župniji (II, 210). Delalo se je pridno; kajti Kopitar piše 20. decembra 1811 veselo: „ergo Proverbia graviter undique congeruntur, et descriptiones partiales slavorum?“ (II, 228).

V pismu dne 5. januarja 1812. je poslal Zupan Rudežu „bero krajnfkih pregovorov“¹⁴, ki je mladega moža tako razveselila, da jo je

¹⁴ „Zum Beweise der Aufrichtigkeit dessen, und zur fernerer Bereicherung, und gegenseitiger Mittheilung folget beyliegend meine bisherige Bera krajnfkih pregovorov, womit ich das Vergnügen“ itd.

prepisal; v prihodnjem pismu mu je moral Zupan zatrditi, da mu jih je poslal kot darilo (14. febr. 1812). Podobno zbirko je poslal Zupan Kopitarju v avgustu istega leta; Kopitar se je zahvalil zanj 29. avgusta 1812 (II, 246). Prihodnje leto je dobil Kopitar zopet novo zbirko (17. febr. 1813).

V dobi desetih let prejšnjega stoletja igrajo v naših literarnih krogih zelo veliko vlogo „Brižinski spomeniki“, ki so se ravno takrat našli. Posebno veselje je imel baron Cojz, ki je dobil fragmente (oziroma fragment) po Kopitarju. Koj je napotil Zupana in Kopitarja, naj se lotita komentiranja brižinskih spomenikov, in sicer separatno¹⁵.

Dne 27. novembra 1812 je poročal Kopitar Dobrovskemu sledeče: „Vodnik et Supan commentantur quisque pro se tua folia carantanica, mihi communicaturi, et ego publicaturus sum, nisi tu ipse, ante autem nolim declamari, ne πολυπρόσμωντες elegantuli mihi praecripant. ego certe splendide et digne edam, si et vos me adjuveritis, quoad textum; nam quoad peccuniam, bibliopola libens faciet, sed quod mihi statim, id nunc et Vodniko et Supano subolet, ne sit serbicum potius ob ch sonum! Tu nos consolare?“.

Dne 5. decembra 1812. pravi Kopitar Dobrovskemu: „Vodnik et Supan wollen das meiste, auch von der Homilie (wobei B. Z. das deto auch für ded genommen hat) entziffert haben“ (I, 303).

Kopitar, ki je mislil izdati z Dobrovskim nove spomenike, je težko pričakoval dela kranjskih komentatorjev. Dne 2. febr. 1813: „— expecto Vodniki et Supani commentarios, ut recens accedam“ (I, 321). Dne 13. februarja 1813. piše Zupanu: „Nunc nonnisi vestras Symbolas exspecto ad incipiendum commentarium super Carantanis. Nisi brevi miseritis, oleum perdetis et operam (nec nominati in nobis)“ (II, 251).

Komentar prvega fragmenta, ki ga je komentiral Vodnik, je dobil Kopitar v aprilu l. 1813. na Dunaj. Kopitar se mu zahvaljuje 24. aprila 1813. sledeče: „Gratias summas de misso praeclaro commentario. Non te poenitebit. Nil nunc deest nisi adhuc Kupanianus, post hunc augetum statim me accingam ad edendum (ne verbum mihi comedas)“¹⁶. Ta komentar, ki je natisnjen v Jagiću II, 344—353, je poslal Kopitar Dobrovskemu dne 14. junija 1813. v Prago. Da ni to delo nič posebnega, a da kaže zanimanje za stvar, o tem je že pisal Vidic (l. c., 429). Ali je Zupan poslal tudi svoj komentar na Dunaj, ne vem; najbrže pa je Vodnikov komentar skupno delo Vodnikovo in Zupanovo. V Kopitar-

¹⁵ Prim. Jagićevo notico iz nekega Zoisovega pisma z dne 7. novembra 1812. Arch. f. slaw. Philol. XXIII, 429.

¹⁶ Fr. Vidic, Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. Archiv XXIII, str. 429.

jevih pismih sploh ne čitamo nič več o kakem komentarju, ki bi ga bil poslal Zupan na Dunaj.

V Kopitarjevih pismih čitamo tudi, da se je Zupan med tem časom pečal s prevodom T. Kempčanove „Hoje za Kristusom“. Za ta prevod se je zelo zanimal tudi Kopitar ter mu pošiljal tudi druge slovanske prevode. (Prim. II, str. 263, 264). — Toda tudi tega dela ni Zupan dovršil.

V pismu Zupana Rudežu dne 10. marca 1813. čitamo sledeče: „Raunikers neurevidirtes, verbessertes, vermehrtes Gebetbuch, das Jhr Hr. Onkel, der Vikargeneral¹⁷ zuerst ins Krainische übersetzte, hat in Kürze die Presse, und ist allerdings werth, von Slavisten studiert zu werden. Wird das einmahl gedruckt, so kommt mein Schriftchen zum Drucke, und sobald es fertig ist, sollen Sie gleich eines erhalten“. To delo je izšlo kmalu potem. Kopitar je hotel delo naznaniti; zato je pisal Zupanu, naj mu kaj napiše o delu, in je zahteval posebno še, naj naglaša zgodovino dela, naj ne pozabi zaslug kranjske duhovščine. Naj mu le da navodila, recenziral bo že sam (II, 256). Toda Zupan se je dal prositi, zakaj niti v oktobru (II, 259) ni še imel naprošenih podatkov, da jih je moral urgirati.

Ali je Zupan sploh napisal one podatke, ne vem. Najbrže je ostalo le pri dobri volji, kakor je bilo tudi z onim delom¹⁸, o katerem je pisal Rudežu. Vsekakor ne čujemo nič o tem.

Že v pomladi l. 1811. poziva Kopitar Zupana, naj prevede Komenskega, kar bi njemu prineslo denarja, ljudem pa korist (II, 222). Tega dela se je Zupan tudi lotil, kakor lahko posnamemo iz Primičevega lista, kjer ga vpraša, če je že prevedel Komenskega (II, 251); prevoda pa ni nikdar izvršil.

V pismu dne 27. marca 1816 ga poziva Kopitar, naj prevede „Dies irae“, ker je slovenski prevod zelo slab.

Za Dobrovskega je izvršil Zupan v tem času sicer le neko mehanično delo, namreč katalog vseh slovanskih knjig, ki so se nahajale v Zoisovi knjižnici. A imelo je to delo za Dobrovskega velik pomen, saj je bila Zoisova knjižnica, kar se tiče slovanske, posebno jugoslovanske literature ena izmed največjih. A preden ga je dobil, je bilo treba jako mnogo pisanja. Dobrovskega je delo zelo razveselilo. V tem oziru piše Kopitar Zoisu dne 13. aprila 1811: „Dobr. schreibt

¹⁷ To je knjiga „Sveta maša“ itd. Natančnejši naslov: Fr. Simonič, Slovenska bibliografija, str. 305.

¹⁸ Prim. tudi Primičevo pismo, dne 11. februarja 1813: „Šo shé tvoje bukvize natifnjene? poshli mi jih fkoraj!“ (II, 291).

mir in Betreff des Katalogs der Slavicorum: »für den Kat. der Slavicorum danke ich H. B. Z. und H. Zupan verbindlichst. Est aliquid prodire tenus« —“.

*

O kakem gotovem Zupanovem delu v tej dobi ne slišimo ničesar. Kje tiči vzrok? Na to vprašanje je težko odgovoriti. Tembolj se moramo čuditi, ko vidimo, da je bil v tridesetih letih eden izmed najmarljivejših delavcev na leposlovnem in znanstvenem polju. Še bolj čudno se nam zdi, da ne slišimo nikjer, da bi se bil pečal s pesnikovanjem. In vendar vemo, da je bil najplodovitejši pesnik „Kranjske Čbelice“! Ali so se mogoče uresničile one Kopitarjeve slutnje, da ga utegnejo dobiti janzenisti v roke? Nemogoče ravno to ni. Da se je mnogo brigal z razpečavanjem molitvenikov, nam kažejo pisma, ki jih je pisal Rudežu. Dne 28. junija 1812. mu pošilja Brunnerjev molitvenik. Rudež se je razveselil daru; zato sledi v prihodnjem pismu pravcata pridiga (14. okt. 1812). Dne 10. marca govori zopet o molitvenikih ter pravi med drugim: „Wie ich Jhnen offenkündig bekennt habe, daß mich nichts so glücklich macht, als gute Schriften unter den Menschen zu verbreiten, so macht mich das doppelt selig, wenn das nämliche unter Freunden geschieht —“.

Mogoče mu tudi ni ugajalo vedno Kopitarjevo dreganje. Vsekakor so to važna vprašanja, ki bi bila vredna, da bi se pojasnila.

Rimska Emona vstaja!

Poroča o dr. W. Schmidovih izkopavanjih na Mirju¹

Milan Pajk.

Že dolgo je znano, da se je na Mirju ohranil mestni zid rimske Emona: Pri Jakopičevi hiši zavije smer zidu proti severu, tvori podlago vrtnemu zidu za starinsko krakovsko kapelo, je videti v pročelju sosednje hiše „Frtice“ (= fortezza, trdnjava), potem prekorači Emonsko cesto in se prikazuje zopet na vrtu hiše nemškega reda, drži pod razrušenimi srednjeveškimi zidovi knežjega dvorca do sedanjega

¹ Dr. Walter Schmid, Ausgrabungen in Emona — Laibacher Zeitung, 21./IX., 28./IX., 11./X., 27./X., 17./XI., 29./XII. 1909. — Fundbericht aus Emona — Laibacher Zeitung, 9./IV., 13./V., 14./V. 1910. — Geld und Geldeswert im Altertum. Einige Bemerkungen zu dem Funde römischer Goldmünzen auf dem Deutschen Grunde in Laibach — Laibacher Zeitung, 8./III., 9./III. 1910.

deželnega dvorca in zavije tu proti zahodu. Pri začetku Gradišča med hišo barona Wurzbacha in vnanjo nunsko šolo so bila severna mestna vrata. Dalje zasledujemo zid v nunskem vrtnem zidu, nato zavije proti jugu in se prikazuje v zidu hiše in vrta gospé Paichelože na oglu Rimske in Tržaške ceste².

Sistematično ni bil rimski zid na Mirju še nikoli preiskan; prvi se je lotil tega dela meseca septembra preteklega leta dr. Walter Schmid po naročilu nemškega viteškega reda, lastnika Mirja. Povod k temu preiskovanju je dala gradnja državne obrtne šole, ki bo stala na Mirju, na svetu, ki ga je prodal nemški viteški red ljubljanski mestni občini.

Rimsko mestno obzidje je široko v zgornjem delu 2·40 m, spodaj 3·06 m in je zgrajeno iz skrbno obsekanega lomljenega kamnja; ob mestni strani obzidja se vleče 5 m širok nasip iz ilovice, ki je obzidje še bolj zavaroval.

V zidovju so odkrili 2·25 m široka mala vrata in blizu njih stanovanje kirurgovo. Našli so namreč na tem kraju razne zdravniške pripomočke, kakor: igle, lepo ohranjeno srebrno žličico, krasno patinirano pinceto in posodico iz brona; poleg tega še razne keramične izdelke — tudi v barbotinski tehniki — fibule, med njimi bronasta kolenčasta, najlepša med vsemi, kar so jih našli v Emoni in kos škodelice iz zelenožoltega mozaičnega stekla. Ostanke požganega oglja kažejo, da so hišo pri osvojitvi Emone sovražniki z ognjem uničili.

Poleg omenjenih vrat so odkopali velik stolp, ki sega mogočno iz rimskega obzidja; zgrajen je iz obsekanega in lomljenega kamnja in nekoliko pobeljen. Njegova sedanja višina znaša 4·50 m, zgoraj je širok 5·88 m, spodaj 6·85 m. Masiven je in brez kamric; najbrž so tu imeli postavljene metalne stroje za obrambo mesta. Ta stolp je arheologična znamenitost; sklenili so ga ohraniti kot najstarejšo stavbo ljubljanskega mesta.

Od stolpa do južnovzhodnega ogla Emone je ravno tretjina južnega obzidja. Pričakovati je bilo, da se nahajajo tudi v drugi tretjini zidu enaka vrata, in res: tukaj so našli ostanke dveh stolpov, med njimi pa vrata. Torej je imela Emona v južnem obzidju dvoje vrat. Vzhodnim teh dveh vrat so odgovarjala na severni strani Emone že zgoraj omenjena vrata med Wurzbachovo hišo in nunsko vnanjo šolo.

Pri kopanju temelja za obrtno šolo so našli 70 cm pod sedanjo površino mozaik, ki je bil tlak 6 m dolge kvadratične sobe. Mozaikov

² Načrt rimske Emone glej v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain“ 1861 in Argo IV, 1895, Taf. IV.

rob obstoji iz širokega črnega in ozkega belega pramena, v sredini je bel kvadrat, ki ga obdaja pisana bordura z geometričnimi liki, meandrova črta preprega borduro; kote kvadrata krasi biki. To je najlepši mozaik, ki so ga kdaj odkrili v Emoni. Razni okraski, zaponke, lasne igle, žlice, bronasti obročki, fibule in steklene posode, ki so jih našli na istem mestu, so dokaz, da je tu stanoval bogat mož. Značilno je, da je bilo pod mozaikom mnogo ožgane prsti in ostankov starejših stenskih dekoracij. To ni edini slučaj te vrste: V podaljšani Gorupovi ulici so našli črn mozaični tlak, pod katerim leže istotako ostanki nekdanjih bivališč, nedaleč od tega kraja nad 2 m dolg in približno 50 cm visok ostanek stene; pod tlakom te stavbe pa ostanke starejše zgradbe. Torej iz teh treh slučajev je razvidno, da so na požganih razvalinah postavili nove hiše. Dekoracijski slog starejšega poslopja je preprostejši, novejša stena pa kaže živnejše, nemirnejše barve. Potemtakem imamo ločiti v zgodovini Emone dve dobi; med obema je bilo mesto zažgano. In res pripoveduje Herodian³, da je šel leta 238. uzurpator Maksimin Traški pred Emono, ki je bila zvesto udana senatovemu cesarju. Tedaj so emonski meščanje prostovoljno zažgali mesto, da bi Maksiminu otežkočili prodiranje proti Italiji. Starejši slog obsega torej 1. in 2. stoletje, mlajši pa 3. 4. in 5.

Blizu mestnega obzidja so odkopali veliko hišo, ki je 49·80 m dolga, 34·10 m široka. V središču hiše je dvorišče, obdano od peristilnega portika z devetimi kamenitimi slopi v dolgost in petimi v širokost. Na teh sloni streha. Stene so bele in rdeče, nazidki pa poslikani s trstjem. Na severni strani hiše je osem enako velikih (3·5 m × 4·3 m) izb, v severovzhodnem kotu hiše pa hišni pokost (kurilna priprava); pod tlakom je 33 cm globok kurilen prostor (praeurnium), ki ga vežejo s hišnim tlakom stebriči iz peščenca; ta prostor, ki je pokrit z žgano opeko, so kurili s smrekovim ogljem, čigar ostanki so se ohranili. V južnovzhodnem kotu hiše je kuhinja z ostanki malega ognjišča. V tem delu hiše so našli tudi orožje, med drugim štiri krajše meče z nožnico in enega daljšega. V hiši je bilo precej okrasa: bronast kipec merjasca, masiven bronast ročaj z levjo glavo, lasna igla iz slonove kosti z izrezljano žensko figuro, srebrna toaletna žličica in več z emajlom vloženi fibule. Emonske keramike osvetljujejo mnoge posode in črepinje; da bi bile posode bolj trpežne, so pomešali glino s kremenčevim peskom. Posode iz terresigilate pa kažejo v obliki, kakor v tehniki že propadanje stare umetnosti. Poznamo lastnika te hiše. V sacellu je bil namreč

³ Glej Klun, Archiv f. d. Landesgeschichte d. Herz. Krain 1852, str. 164—165.

postavljen majhen votivni kamen z napisom: „Nemesi Augustae sacrum Primitivianus v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)“. (Vzvišeni Nemezi posvečeno. Primitivian je izpolnil svojo obljubo z veseljem). To je prvi oltar na Kranjskem, ki je posvečen Nemezi, boginji osвете.

Tretja emonska hiša se je našla nekako pred prostorom, kjer bo stala prihodnja hiša Gorupova ulica 5. Zaogljene ostanki lesa, raztopljene svinčene cevi in ožgana zrna kažejo, da je hiša pogorela. Med razvalinami nahajamo zaogljeno žito, najbrž je bila tu žitnica rimske hiše. Med okraski so našli tečajne (Scharnierfibel) in križne fibule, bronast pas z robnimi srebrnimi vložki, toaletne koščene igle, ki so na enem koncu ploščnate, na drugem hranijo v žlebiču mazilo, 2 bronasta zvončka, ki so jih otrokom dajali okrog vratu.

Pri kanalizacijskih delih za novo obrtno šolo so v podaljšani Gorupovi ulici našli cesto ob vnanji strani rimskega obzidja ter dvoje mestnih jarkov. Cesta leži 1·70 m pod sedanjo površino in je približno 10 m široka; posuta je s 30 cm debelo gramozno plastjo. Med cesto in mestnim obzidjem sta dva jarka; notranji je 13 m širok, zunanji 7·88 m. Od vzhodnih vrat drži naravnost proti severnim vratom ob Wurzbachovi hiši. To je bila glavna emonska cesta; šla je dalje po Šelenburgovi ulici proti Savi in preko Domžal na Trojane. Široka je približno 10 m; 30–40 cm globoko je posuta z gramozom.

Rimske kanale, pokrite z rimskim betonom, so našli ob kirurgovi hiši in vzporedno z obzidjem (1·48 m visok, 90 cm širok); podobne dimenzije (1·40 m visok, 80 cm širok) ima kanal, ki so ga odkrili pri kopanju temelja nemškega gledališča v Gradišču. Vzporedno s kanalom teče rimski vodovod (1·50 m visok in 75 cm širok) s čisto, še danes pitno vodo. Rimljani so en vodovod napeljali izpod Rožnika, drugega s studenca Slatek (prim. besedo „slatina!“) pri Kamnigoricu za Dravljami; od ondod je šel skozi Šiško in mimo Cekinovega gradu.

Razen Primitiviana se nahajajo na novo izkopanih napisnih kamnih še tile emonski meščanje: Gallius Exsoratus (ime so našli l. 1909. tudi v Carnuntu), Caius Attonius Carpophorus, Sextus Vibunnus Avitus (neka Vibunnia se je našla na rimskem kamnu v Ljubljani že pred leti), L. Barbius (gens Barbia je imela zastopnike v Lavriaku in v Virunu), Valerius Aelianus, zastavonoša XIII. legije. Ta legija je bivala l. 69. v Poetoviju, koncem l. stoletja v Vindoboni. Elijanov napisni kamen je posvečen bogu Jupitru Dolihenu, torej sirskega solnčnemu bogu. Trinajsta legija je bila dvakrat v orientu in tam je najbrž Elijan spoznal sirskega boga. Pa tudi krščanstvo je že bilo razširjeno v rimski Emoni. Na Mirju so našli svetilko,

okrašeno s Kristusovim monogramom; tudi prstan s predrtim križem so izkopali.

Ob glavni emonski cesti so našli 7·60 *m* dolg in 5·60 širok prostor, ki je bil odprt proti cesti. V kotu tega prostora so odkrili mnogo ostankov živega srebra. Tu ne more biti prirodno najdišče živega srebra, ker se ta rudnina nikoli ne nahaja v aluvialnem gramozu. Stvar je treba tako razlagati, da je bila tukaj delavnica zlatarja, ki mu je služilo živo srebro za pozlačenje srebrnih posod. Da so Rimljani amalgamirali z živim srebrom, vemo iz Plinija. Na tem kraju so našli letos 21. februarja lonec s 50 zlatniki in srebrnimi palicami (Silberbarren). Zlatniki (aurei) so tako dobro ohranjeni, da najbrž sploh niso bili v prometu. Najstarejši je iz časa cesarja Maksimiana Herkulija, Dioklecijanovega sovladarja; na eni strani vidimo cesarjev bradati lik, na drugi njemu najljubšega boga Herkula (odtod njegovo ime!), ki davi leva. Ta zlatnik tehta 5·74 *gr*. Ostali zlatniki se porazdeljujejo na Konstantina Velikega (306—337, 9 kosov), Konstantina II. (335—340, 1 kos), Konstansa I. (335—350, 20 kosov) in Konstancija II. (335—361, 19 kosov). Na zadnji strani teh zlatnikov vidimo navadno boginjo zmage. Najlepši so novci Konstansa I., posebno oni zlatnik, na katerem je upodobljen kot princeps iuventutis v popolni opravi z žezlom v levici, v desnici držeč bojni znak (signum). Zlatniki tehtajo po 4·72 do 4·17 *gr*. Najtežji — razen zgoraj imenovanega Maksimianovega — je spominski zlatnik Konstansa I. z napisom „Gaudium populi Romani“; tehta 5·55 *gr*. Četrtnina zlatnikov ni navedena v Cohenovem obširnem zaznamku novcev. Srebrne palice so dolge po 15 do 16 *cm*, široke 2·2 do 2·8 *cm*. Njih teža iznaša 187 do 390 *gr*. Niso obdelane in ne nosijo nobene državne znamke. Torej niso služile javnemu prometu, temveč so bile zasebna last. Najbrž so bile z zlatniki vred z a k l a d k a k e g a takratnega zlatarja, ki ga je v časih nevarnosti zakopal v zemljo. Pred letom 361. se to ni zgodilo, ker so vmes novci Konstancija II. Blizu zlatarjeve hiše so izkopali še različne dragocene predmete, ki dokazujejo, da so imeli v malem provincialnem mestu dosti zmisa za umetnost, posebno da niso ljubili toliko vnanjega sijaja kakor udobnost notranjih prostorov; saj to je višek umetniške izobrazbe, da iščemo estetične užitke predvsem tam, kjer jih lahko sami in vsak dan uživamo, namreč v lastni hiši. Tu vidimo žlice, fino izdelane in posrebrene okove, okrasek v obliki bajeslovne ptice grifa, lasne igle, bronast ročaj žare in veliko število raznovrstnih fibul. Dosedanja izkopavanja na Mirju dokazujejo nepobitno, da Emona ni bila vojaški tabor (castrum), temveč rimska kolonija z vojaškim a tudi z civilnim prebivalstvom, z obrtnim in

trgovskim življenjem ter z vso udobnostjo rimskih provincialnih mest.

Nemški viteški red, predvsem njega veliki mojster nadvojvoda Evgen, ki namerava ustanoviti na Mirju poseben „Museum Emonense“, kaže veliko zanimanje za izkopavanje na Mirju. Sedaj nadaljuje dr. W. Schmid svoje uspešno započeto delo; in pod njegovim izkušenim vodstvom bo vedno bolj vstajala starodavna predhodnica bele Ljubljane.

Das Schloßarchiv in Auersperg.

Von Fr. Komatar.

Fortsetzung.

475 1463 Jänner 10 (an mantag nach der heyling dreier künigtage) Laibach.

Caspar Melcz des hochgeborn graf Ulreichs graven ze Schawmberg etc. seines gnedigen hern verweser in Krain *beurkundet*, daß Johannes Dietwiser burger ze Laibach anstat Lienharten des Greifen heut vor gericht sein vierden und endhaften tag hat furtragen den hof Sneperg mit seiner zugehorung in Laser pharr gelegen, darauf Jacob Snepberger gesessen ist, darauf der bemelt Lienhart Greif mit gerichtsbotten gewest von der behabnus wegen, so er hincz dem benanten Jacoben Snepberger in dem landesrechten erlangt hat nach laut des behabbriefs von gericht darumb ausgangen. *Da gegen die behabnus des Lienhart Greif auf jenen Hof niemand Einsprache erhob, sprechen die Landleute den Hof dem Kläger.* — *Besiegelt mit dem Siegel des Ausstellers.*

Orig. Perg. — Testamentslibell Fol. 103b. — Anhangendes Siegel.

476 1463 Februar 28 (am Montag nach dem Sonntag Invocavit in der Fasten) Neustadt.

Kaiser Friedrich III. verleiht dem Getreuen Engelhard Auersperger und dessen Vettern Hans, Wilhelm und Georg von Auersperg wegen der geleisteten Dienste und des Beistandes gegen seinen Bruder Herzog Albrecht während der Belagerung von Wien die Erlaubnis, auf ihrem Burgstall Schönberg ein Schloß und Feste zu bauen und zu der Wehr zu richten, was sie und ihre Erben mitsamt dem Burgfried innehaben können. — *Besiegelt war die Urkunde mit dem Siegel des Ausstellers.*

Wißgrill, Schauplatz I, 241 cit. — Richter, Die krainischen Auersperge im Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst, XII. Jahrg. 1821, 162 cit. — Richter, Die F. v A. 706 cit. = Radics, Herbard VIII, 28 cit. — Dimitz, Geschichte Krains I, 277 cit.

477 1463 Mai 12 (an phincztag sand Pangracientag).

Mert von Frangipann graf ze Vogel, ze Modrusch und ze Czeng etc. *beurkundet, daß er dem edeln seinem sunder lieben und getreuen Engelhart von Awrspergkch und dessen Erben sein geslos Lippowicz für 4000 guldein verschrieben hat. Der Aussteller erstattete von dieser Schuld dem Engelhart von Awrspergkch schon 1000 guldein zurück, für die restlichen 3000 guldein verschreibt er ihm und dessen Erben seine herschaft und gesloss zum Samobar mit allen Zugehörungen in aller forme und mas, wie dies auf dem Lippowicz geschehen ist. Der Auersperger darf alle Ämter und Mauten in der Herrschaft besetzen, die Hälfte der Renten und Nutzungen für sich als Burghut eintreiben, die andere Hälfte dagegen wird in einen billigen Anschlag angeschlagen. Bringt dieser Anschlag mehr als 140 guldein, welche der Auersperger jährlich zu hofsold erhält, bekommt den Überrest der Aussteller; beträgt jedoch der Anschlag weniger als 140 guldein, muß der Aussteller dem Auersperger die fehlende Summe auszahlen. Weiters dürfen der Aussteller und seine Erben die Herrschaft bei den Lebzeiten Engelhards von Auersperg nicht einlösen, sondern erst nach seinem Tode, dann aber alljährlich 14 Tage vor oder nach sand Jorigentag. Die Kosten für etwa notwendige Baureparaturen beim Schloße werden dem Auersperger vom Aussteller ersetzt. Wenn der Aussteller im Bedarfsfalle in seinen landen, herschaften und gepieten eine Steuer anschlägt, wird er auch in der Herrschaft Samobar eine zeitlich und zimlich steur mit Wissen der Auersperger anschlagen unter Voraussetzung, daß die gueter dannoch pey stift und die leut pey dienst peleiben mügen und das niemand überschätzt werde. — Besiegelt mit den Siegeln: 1. des Ausstellers der 2. die edeln und den vesten ritter hern Niklas von Sicherwergk und 3. Andre den Hochenworter haubtman in der Medling und oberisten druckseczen in Krain und an der Marich um die Besiegelung bat.*

Orig. Perg. — Drei anhangende Siegel. — Indorsat: Die verschreibung umb den Samobar von graf Merten von Frangipain etc. hern Engelhart von Awrsperg umb III^m gulden verschrieben. 15. Jahrh.

Richter, Die F. v. A. 706 cit.

478 1463 Mai 15 (an sonntag sand Sophfiatag).

Mert von Frangipan graf ze Vegl, ze Modrusch und zu Czeng etc. *beurkundet, daß auf seine Bitte der edel vest sein sunder lieber und getreuer Engelhart von Awrspergk das Schloß Lippowicz, darauf er von ihm umb ain sum gelts mit seinem brief versorgt ist gewesen, abgetreten, weil er ihm einen Teil dieses Geldes rückerstattete und den Rest auf Samobar verschrieb. Engelhart von Awrspergk übernahm für den Aussteller eine Bürgschaft und erhielt dafür nach laut des gescheft-*

briefs *das Schloß Lippowicz. Nun verspricht der Aussteller, den Engelharten von Awerspergkch von dieser Bürgschaft zu lösen, und die Auersperger sollen solhes alles haben auf seiner herschaft und gesloss Samobar zusampt der verschreibung, so seu vor von ihm darauf haben und darczue auf anderm seinem guet. — Siegler = n° 477.*

Orig. Perg. — Testamentslibell Fol. 114a. — Drei anhangende Siegel, 1. und 3. beschädigt.

Richter, Die F. v. A. 706 cit.

479 1463.

Ein Gerichts Behabnus- und Schermbbrüf, so Erasem Lasser auf Jacoben Schneberger Hof zu Schneberg erlangt und soliche seine Behabnus Engelharden von Auersperg übergeben hat.

Testamentslibell Fol. 116b.

480 1464 Jänner 23 (an mantag nach sand Angnesentag).

Dorothe Bartholme des Glaner seling tochter und Casparn des Lamberger elichen gemahel *vergleicht sich bezüglich des Erbes, das Jörg Glaner ihr brueder seliger hinterlassen hat, unter Beiziehung der beiderseitigen Freunde mit dem edlen und vesten Engelharten von Awersperg obristen kamrer in Krain und an der Marich, der dann mit kaufe und brieflicher kuntschaft von dem ieczgemelten ihrem brueder seling darumb lautund an solh erb und guet komen ist und innehat, folgendermaßen:* Also das ich mich meins tails fur mich und all mein erben solhs obemelten erbs und guts mit allen den briefen, so daruber lauten, auch aller vordrung erbspruch und gerechtikait wie oder in welhermasse auch in welchem lande und gebiet, die der berurt Jorg Glaner mein brueder seliger hinder sein gelassen, gen dem bemelten Engelharten und auch dem strengen und vesten herrn Hannsen von Awersperg obristen marchschalh in Krain und an der March und iren erben ent schlagen und verzigen und darüber kuntschaft geben hab, damit sy nu furbaser bey dem berurten kauf brieflicher kuntschaft und gerechtikait auch dem benanten erb und guet beleiben, auch all brief und kuntschaft, so dem berurten meinem brueder seling lauten, wo die dann in behalt nus und verhanden sein, zu solher irer gerechtikait heben meins tails an mein und meiner erben yrrung und hindernus und da entkegen all spruch und vordrung, wie oder von wem die von des bemelten Jorgen Glaner und seins berurten erbs und guts wegen herfurkomen und geubt wurden, als die desselben Jorgen Glaner meins brueders seling erb und guet auch all sein erblich gerechtikait innehaben oder noch einbringen und genyessen selbs gen meniklich verantwurten und vertretten sullen, als oft das zu schulden kumbt angeverd. Als ich dieselben von Awersperg und ir erben in dem berichtsbrief in geleicher

laut von in ausgangen gen uns angenommen haben auch angeverd. Ob auch beschech, das durch gots schikung der benant Jörg Glaner mein brueder seliger im leben wer und ze lande kome und solh sein erb und guet leiblich ervadern würde, so soll solh berurt bericht ainem tail und dem andern mit allem dem, so dazwischen ausgangen und gehandelt ist worden an schad sein und . . .¹ und kuntschaft und was ain tail von dem andern der sachen halben emphangen und innehiet . . .¹ und geantwurt werden. Auch ob von unser beder tail freunden und gueten leuten oder yemands zwischen der sachen und solhem egemelten erb und guet und icht wer gewesen, dasselb soll mitsamdt den oberurten dingen ganz geaint und gericht sein auch angeverde. — *Besiegelt mit den Siegeln der edlen und vesten:* 1. Casparn des Lamberger *der Ausstellerin Gemahls*, 2. Casparn des Melzen verweser in Krain und 3. Erasem des Stayner phleger zu Gortschach *der Ausstellerin Schwäger*.

Orig. Perg. — Anhangendes Siegel, 1. beschädigt, 2. und 3. fehlt.

481 1464 Mai 25 (an freitag nach dem heyling Phingsttag).

Anna Jacoben des Sawer des Jungern eliche hausfrau *gibt dem edlen und vesten Larenzen Krumbach ihrem vater 132 Pfund guter Wien. Pfen., welche ihr von ihrem früheren hauswirt Jacoben dem Glogowiczzer auch dem Jungern seling vom Heiratsgute gebühren und welche ihr Vater einfordern muß. Nach Eintreiben dieser Summe muß der Vater ihrem Gemahl Jacoben Sawer 50 Pfund guter Wien. Pfen. zu Heiratsgut geben und 82 Pfund guter Wien. Pfen. nach eigenem Gutdünken verwenden und sie und ihren sun den Balthesarn Glogowiczzer nach seinem willen und treuen darine bedenken und halden. — Siegler: die Ausstellerin bat die edlen und vesten* 1. Engelhart von Awersperg obristen marchschalh in Krain und an der Windischen March und 2. Merten Snyzenpemer; *ihr Gemahl Jacob Sawer, mit dessen Einwilligung die obige Verschreibung und Übergabe geschah, bat* 3. *seinen Vetter den edlen und vesten Niklasen Sawer um die Besiegelung.*

Orig. Perg. — Testamentstibell Fol. 109a. — Drei anhangende Siegel, alle beschädigt.

482 1464 August 7 (geben zu der Neustat am erchttag vor sant Larentzentag unsers kaisertumbs im 13. jare).

Kaiser Friedrich III. befiehlt allen Hauptleuten, seinen Getreuen Englharten Auersperger, welchem er seinen see in der Zierkhnitz mitsamdt der vischwaidd daselbs verschriben hat, bei der Fischerei nicht zu belästigen. — Am unteren Rande stand: Commissio domini imperatoris.

Kopie, Pap. des 16. Jahrh.

¹ Wegen der Nässe unleserliches Wort.

483 1465 August 10 (an sand Larenczentag des heiligen martir).

Andre Lamberger phleger in der Reyfnicz verkauft einen Lehenzehent der Aquileier Kirche zu Grossen pergk auf 6 Huben — Perecz sitzt auf 2, Mathia Alsicz auf 1, Herandt sun auf 2, Esell auf 1 Hube — in Oblacker pharr gelegen dem edlen und vesten Engelharten Awrsperger und seinen Erben um eine Summe gelts. — Besiegelt mit den Siegeln: 1. des Ausstellers, der 2. den ersamen und gaistlichen herrn Clementen pharrer in der Reyfnitz um die Besiegelung bat.

Orig. Perg. — Testamentslibell Fol. 115 a. — Zwei anhangende Siegel.

Dimitz, Regesten 5 n° 20 Regest.

484 1465.

Ein khayserlicher Bevelch an den Verweser in Crain, khein Recht Herrn Sigmunden von Sebrach wider Englharden von Auersperg vor ihm ergehen zu lassen.

Testamentslibell Fol. 112 b.

485 1466 Mai 4 (an suntag sand Florianstag).

Jacob von Raunach und Haidenraich Oberburger beurkunden, daß sie dem erbern Johannesen Meyresar 300 gute gulden Unger und ducaten gerecht gold und wag an ainer taiding, die sie mit ihm anstatt des wolgeporn hern hern Wolfgang von Walsse geschlossen, wofür sich die Aussteller zu rechten selbgeschollen gesetzt haben, schulden, rückzahlbar am nächsten sand Jorgentag. — Besiegelt war die Urkunde mit den Siegeln: 1. und 2. der Aussteller, welche 3. den edlen und strengen ritter hern Merthen von Raunach um die Besiegelung baten.

Kopie, Pap. des 15. Jahrh.

486 1466 Juni 1 (an suntag nach den heyligen phingstag) Neustadt.

Wolfgang von Ballsee her zu Thybein und am Charst obrister marschalk in Osterreich obrister druksas in Stayr etc. trifft mit dem erbern Johannesen Meyresar hinsichtlich aller an ihn zu erstattenden Schuldforderungen eine Einigung, welche auf seine Bitte seine Getreuen die edlen und der vest ritter her Jacob von Raunach und Haidenraich Oberburger zustande brachten, so daß Meyresar vollkommen entricht und benuegig gemacht wurde. — Besiegelt war die Urkunde mit den Siegeln: 1. des Ausstellers, welcher 2. den edlen seinen lieben getreuen Haidenraich Oberburger um die Besiegelung bat.

Kopie, Pap. des 15. Jahrh.

487 1467 Jänner 26 (an mantag nach sand Vincencztag) Sittich.

Albrecht Melcz verordnet, daß der Schuldbrief n° 485 dem Abte Ulrich und dem Konvent von Sittich übergeben werde, wofür das

Kloster 2 u Pfen. für das ewige Licht in sand Cantzian stiften soll, weil dort Johannes Meysser begraben ligt.

Kopie, Pap. des 15. Jahrh.

488 1467 Juli 22 (an sand Marie Magdalenetag).

Güterteilung in der Auerspergischen Familie.

Ich Wilhalm von Awerspergk obrister marschalkh in Krain und an der March und ich Jörg auch von Awerspergk sein bruder anstat unser selbs und unser swester, dafür wir uns wissentlich mit dem brief annemen, ich Pangracz von Awerspergk obrister kamrer in Krain und an der March und ich Larencz auch von Awerspergk sein bruder anstat unser selbs, desgleichs unsers bruders des Volkharten und unser swestern, dafür wir uns auch wissentlich mit dem brief annemen, bekennen all veraintlich fur uns und all unser erben und tûn kund mit dem brief allermeniglich, den er furkumbt, die in sehent, horent oder lesent, als von alles des erbs und guts wegen, so unser vatter Volkart und Engelhart auch gebruder von Awersperg salig hinder inn haben gelassen, es sey aigen, lehen, geistlich oder weltlich vogtey oder kirchenlehen, gekaufts, versaczts, verdient, aufligundes oder varundes gut, parschaft oder geltschuld, verbriefts oder unverbriefts, ein yedes, wie das genant oder wo das gelegen sey, nichts ausgenommen, sunder alles hie inne beslossen, das wir solich vermelt erb und gut, als die nachsten natürlichen erben recht, redlich und unwiderrueflich, auch gancz ledigklich getailt und solich taylung auf zwen taill auf uns eegenant Wilhalmen und Jorgen gebruder von Awerspergk und unser eegenante swestern, dafür wir uns wissentlich mit dem brief angenommen haben, ain taill und aber auf uns obbestimbt Pangracz und Larencz auch gebruder von Awersperg mitsampt unsern berurten gewistretten, dafür wir uns auch wissentlich mit dem brief angenommen haben auch ain taill und was nu auf yedem solichen taill seins tails verfolgt ist mit namen ausgeczaigt und geseczt haben, taillen, ausczaigen und seczen auch wissentlich und in kraft des briefs als hernach geschriben stet, daran uns all und ein yeden in sunderhait woll benugt hat:

Item von erst so ist uns obgenant Wilhalm und Jorgen gebrudern von Awersperg und unser benant swester, dafür wir uns wissentlich angenommen haben, an solhem angerurten erb und gut zu gleichem erbtayll verfolgt und gefallen das gesloss Schonbergk mit pau, akhern und wysmatten, mayrhoft, stogk, stain, fyschwaid, wasser und rain, auch der gross varst daselbs, auch all andre holcz und holczrecht und was dann zu dem obbemelten gesloss und forsten gehort oder gehoren solt oder mocht nichts ausgenommen sunder alles hie inne beslossen. Item und auch der wald zu Geschies und der wald zu Kremenicz und

der wald zu Pades und wer in den obgenanten walden kainerlay suchung will haben, der soll das mit unsern willen tun und gen Schonbergk darumb stellen. Item uns ist auch nachgefolgt die lehenschaft der pfarrkirchen Rossegk an der Topplicz mit den paden und vogtey, rabat und alle herrlikhait und genyes daselbs nichts ausgenommen, so einem lehensherren rechtlih oder billich gehort oder von alter herkomen ist. Item so ist uns auch nachgefolgt die lehenschaft der capplaney an der Obergurgk, item auch alle vogtey so unser vorfarder gehabt vnd nu an uns komen ist auf allen den guttern, was von unsern vorfardern von den von Schonbergk gen Sitich auf das gotshaus und ander ennde gestiftt und geben ist worden, desgeleichts auch all andre vogtey, sy sein erblich oder von dem leib, wie und die in dem register der erb-schafft oder brieflichen kuntschafften ausgezaichent und geschriben sten, was solicher vogtey nyderhalb sand Canczianer und Gutfenfelder pfarren gen Schonbergk werchs gelegen weren aber nichts ausgenommen. Item und die erbvogtey auf den hernach geschriben guttern: von erst zu Stokchendorff auf 11 huben; i.² zu Darnach auf 5 huben; i. zu Saleis von 3 huben; i. zu Lokwicz von 2 huben; i. zu Artmansdorf von 1 huben; i. zu Lyppowicz von 1 huben; i. zu Dobraw von 1 huben; i. zu Klain Dulach von 1 huben; i. und auch alle vogtey, die sy von irem leib zu dem geslos Schonbergk gefogt haben.

Item auch soll ich Wilhalm von Awerspergk als der eltist des namen yecz und aber nachmalens nach mir albeg der eltist manserb unsers namen von Awersperg alle unsre erblichen lehen und manschaft leichen und handlen als sich gepurt. Item so ist uns erblich gefallen und verfolgt: 9 huben zu Yebowicz; i. 2 huben zu Rutschewicz, darauf Janes und Michel siczent; i. 8 huben zu Arlakchen; i. 2 huben zu Hynderpergk, darauf Tscherne und Janko sizent; i. Gabrouigk 6 huben; i. zu Polan 3 huben, darauf Juri Nouagk, Miklau und Jurse Mosyna siczent; i. 1 ode huben zu sand Margreten, die hat der Miklaw inne; i. zu Praprotsch 3 huben, darauf Miklau, Matko und Perkocz siczent; i. 2 klaine wysen daselbs, die hat der Matko inne; i. ein mull daselbs, die hat der Miklau inn; i. ein hofstat zu Sewsenberg, die der Fischnawer inne hat; i. aber ein hofstat daselbs und ein hoff, da der Czewndorffer aufsicht; i. zu Plyschuiecz 5 huben, auf 2 siczt Paull, auf den andern 2 Juri, auf der funften Juri Nouagk; i. zu Woltendorf 2 huben, 1 mull und ain fischwaid, das alles der Mathia Mulner inn hat; i. zum Hoff ein mull, die der Marko inn hat; i. zu Garmuschad ein ode huben; i. zu Treuen in dem markcht 10 hofstet, darauf gesessen sein Marin Genicz, Jacob Dobricha, Andrey Kuppar, Anka Johannicza, Juri Ferle,

² Das oft vorkommende item wird durch die Kürzung i. wiedergegeben.

Paul Schuster, Nesa Staindorferin, Marin Parfues, Peter Parfues und Marin Kurpacz; i. zu Hofstetten 6 huben; item aber ein ode huben daselbs, die ist der kirchen und wan sy besetzt ist, so dient sy erbvogtey auch nach laut des register; i. ein traidezehent zu Grossendulach; i. zu der Leyten 14 huben; i. zu Saleys ein huben, darauf Crise siczt; i. zu Douernigk ein huben, darauf Primos Skuryanicz siczt; i. zum Logk ein huben, darauf Lukas siczt; i. zum Jordankall 2 huben, darauf Janes und Tscherne sizent; i. zu Wolfsgruben ein huben, die der Juri inn hat; i. ein zehennt zu Morawtsch; i. zu Gunbitschcz ein huben, darauf Jurko siczt; i. zu der Stauden 10 huben, darauf gesessen sind Juri Suppan, Matko, Matheus, Janes, Clemen, Symon, Zore, Michel, Marin und die zehente die ist od und die hat der Matheus inn; i. zu Kletsch 4 huben, darauf siczent Martin Wolff, Janes, Voltschicz und aber Janes Wlko; i. zu sand Michel ein huben, darauf Clemen Suppan siczt; i. zu Dewtschendorf 4 huben, darauf Jarne Suppan, Marin, Zore und Michel siczent; i. zu der Gruben ein huben, da Steffan auf siczt und daselbs auch ein mull, die der Lienhart inne hat; i. zu Wodigensdorf 3 huben, darauf Thumecz, Marin und Primos Chotschewer siczent; i. zu Stransk-dorff ein huben, darauf Tscherne siczt; i. zu Amtmansdorf 16 huben; i. zu der Hulben ein huben, darauf siczt Juri Kuntschicz; i. zu Varbonicz ein huben, darauf Marin Esell siczt; i. zu Heydouicz ein huben, darauf Paull siczt; i. zu Pirkhleytten 2 huben, darauf siczent Jacob und Gorsche; i. zu Oberndorff 2 huben, darauf siczent Juri und aber Juri des Kursner sun; i. zu Schobowicz ain huben, darauf Gregor Golob siczt; i. zu Triebesdorf ein huben, darauf Marin Wande siczt; i. zu Sagoricz 8 huben.

Item zu Sewsenberg das gemeur des geslos und 12 hofstet daselbs, die inne haben: Valle Fleischakger, Vle, Jerne, Symon Schuster, Clemen Mulner, Nesa, Puchsenstainer, Turpinka, Sylbersagk, Wolfgang, Juri, Gouedu; i. das feyllpad daselbs; i. ein akher an der Gruben, der hat der Mulner inn; i. 2 wysen daselbs; i. zu Swercz 13 huben; i. zu Narratt 11 huben; i. zu Kyenach 4 huben, darauf Clemen, Marin, Mathia und Gregor siczent; i. zu Grossen Lieplach 10 huben; i. zu Klain Lieplach 5 huben, darauf siczent Jacob Suppan, Marin, aber Jacob, die two sind od; i. zu Pribsdorf 8 huben; i. zu Kall 4 huben, darauf Steffan, Juri, Marin, und Thomas siczent; i. zu Schewnicz 10 huben und ein mull und ein wysen; i. zu Sagoricz 5 huben, die Marinecz, Paull und Primos inne haben; i. zu Dobraw ein huben, darauf Marin siczt; i. zu Swarczenpach ein huben, darauf Gregor siczt; i. zu Rarbach 9 $\frac{1}{2}$ huben; i. zu Praprotschach 2 huben, darauf Martin Kolenicz und Jense siczent; i. zu Pawmgarten ein huben; i. zu Aich 7 huben; i. zum Feld 2 huben, darauf Philipp und Marin siczent; i. zu Prampach

6 huben; item die akher an der freyung zu Nassenfues, hat der Mathe Pernegk inn und ein gartten daselbs, den hat der Lausche inn; i. zu Martensdorf ein huben, da Juri auf siczt; i. zu Ober Loknicz $9\frac{1}{2}$ huben; i. zu Nyder Loknicz ein huben, darauf Martin Suppan siczt und ein mull daselbs, die hat Michel Yebucz inn; i. 2 wysen auch daselbs; i. zu Neyrdorf 5 huben; i. zu Stermecz 5 huben und ein mull; i. zu Gostinecz ein huben, darauf Martin Zlade siczt; i. zu Czikaua ein ode huben; i. zu Pawmgarten ein huben, ain mull und ein wisen, das alles der Mikecz Zlade inne hat; i. zu Edersperg 5 huben; i. zu Lukouigk 3 huben, die der Martin und Juri Kosar innhaben; i. zu der Lynden ein huben und ein mull, hat der Martin inn; i. under Rewttenberg ein huben, darauf Janes Smid gesessen ist; i. zu Pawmgarten 2 huben, hat der Gregor inn; i. zu Pawlsdorf 2 huben, darauf Peter und Jacob siczent; i. zu Truschin 3 huben; darauf Janse, Juri und aber Jense siczent; i. an der strassen 2 huben, darauf Matheus und Jense siczent; i. zu Schonpuchell $1\frac{1}{2}$ huben, die hat Juri Webar inn; i. zu Slawnsperg 7 huben, darauf Gregor, Miklau, Jansekh, Janes, Herman, Tscherne und Jacob Turman siczen; i. zu Vepriach 3 huben, darauf Zorecz Suppan, Pernhart und Pernitsch siczent; i. zu Kressenpergk 6 huben; i. zu Altendorf 6 huben, darauf Jakell, Martin Lypesch, Peter, Jurse sun, aber Peter Kapun und Janes siczent; i. zu Swur 3 huben, darauf Tscherne, Jacob und Martin siczen; i. ein klaine wisen daselbs; i. zu Polan 2 huben, darauf Gregor und Paul siczent; i. zu Sagrad $4\frac{1}{2}$ huben, darauf Andre, Tscherne, Mramor, Fride, Trocha siczent; i. zu Bresouicz 8 huben; i. zu Oberch 3 huben; i. zu Tschelach ein huben; i. zu Vresnigk ein huben, darauf Andrey siczt; i. ein garten zu Trag, den hat der Martin inn; i. ein mull zu Draschkuuecz, die hat der Gregor inn; i. zu Gschies 3 huben, darauf Juri, Vrbán und Tscherne siczent; i. zu Forst 5 huben, darauf Tscherne, Stulecz, Koczyan, Marin Tscherne Helias sun Marin Vestschicz und Helias siczent; i. auch daselbs haben die Helias 2 huben und dienen dauon 14 emper most; i. zu sand Margretten ein haus.

Item ein zehent in sannd Ruprechts pfarr in der hernach geschriben dorffern alle zehentliche rechten, garben und jungat und peynstogk, aber hiers und harr haben wir nicht zu nemen: Item zu Neydegk hie dyssolb der Neyrin auf 8 huben; i. zu Roy auf einer huben; i. zu Rorbach auf 12 huben; i. zu der Wart auf 5 huben; i. zu Farm auf 5 huben; i. zu Aich auf 7 huben; i. zu Pawmgarten auf einer huben; i. zu Nyder Krewssenpach auf 7 huben; i. zu Oberkrewssenpach auf 3 huben; i. Prylog auf einer huben; i. zu Snegkendorf auf 7 huben; i. zu Rawnigk auf $5\frac{1}{2}$ huben; i. zu Greylaw auf 6 huben; i. zu sand Ruprecht auf 9 huben; i. am Perg auf 11 huben; i. am

Rain auf einer huben; i. zu Kremen von dem hoff; i. zu Prieles auf 7 huben; i. zu Feystritz auf 13 huben; i. zu Sagoricz auf 5 huben; i. zu Ober Drachselpach auf 7 huben; i. zu Nyder Drachselpach auf 8 huben; i. zu Ober Mladotitsch auf 8 huben; i. zu Nyder Mladotitsch auf 8 huben; i. zu Pyauicz auf 6 huben; i. zum Feld auf 10 huben; i. zu Wildenczernigk auf $3\frac{1}{2}$ huben; i. zu Schernpuchell auf 4 huben; i. zu Rindertall auf 3 huben; i. zu klain Vichna auf 10 huben; i. zu Pirgk auf 5 huben; i. zu Stainpach auf 9 huben; i. zu Kaluder auf 5 huben; i. zu Gomil auf 3 huben; i. am Wydem auf 3 huben; i. zu Werndorf auf 6 huben; i. zu dem Hoff auf 3 huben; i. zu Kerstetten auf $8\frac{1}{2}$ huben; i. zu Turen auf einer huben; i. zu Gabriach auf 2 huben; i. zu Skrylnigk auf 9 huben; i. zu Brundorf auf 5 huben; i. zu Pruklein auf 9 huben; i. am Pach auf 2 huben; i. im Mayrhoft auf einer huben; i. zu Grossen Vichna auf 9 huben; i. zum Forst auf 7 huben und auf einen hoff; i. zu Premstoll auf einer huben; i. zu Cholben auf 4 huben; i. zu Gabriach auf 4 huben; i. zu Dobouicz auf 2 huben; i. zu Leskowicz auf $7\frac{1}{2}$ huben; i. zu der Rupp auf $1\frac{1}{2}$ huben; i. zu Osredegk auf 6 huben; i. zu Vodicz auf 3 huben; i. zu Kladye auf 5 huben; i. zu Grecz auf 3 huben; i. zu Oberfranskh auf 3 huben; i. zu Vnderfransk auf 3 huben; i. zu Grossenkall auf 8 huben; i. zu Pirgk under Kall auf 2 huben; i. zu Tschresneucz auf 4 huben; i. zu der Nunnen awen auf 4 huben; i. zu des Mathia awen auf 4 huben; i. zu Posartsch auf 5 huben; i. zu Sriednikg auf 3 huben; i. zu Ober Swinsko auf 6 huben; i. zu Nyder Swinsko auf 6 huben; i. in dem Egk auf einer huben; i. zu grossen Czernigk auf $7\frac{1}{2}$ huben; i. zu klain Czernigk auf 4 huben; i. zu Strasperg auf 4 huben; i. zu Gschies auf 6 huben; i. zu Rosenberg auf $3\frac{1}{2}$ huben; i. zu Vnder Chrast auf 2 huben; i. zu Ober Chrast auf 5 huben; i. zu Slapp auf 3 huben; i. zu Perntall auf 3 huben; i. zu Sylewicz auf 2 huben; i. zu Vederin auf 3 huben; i. zu Bischofrawen auf $2\frac{1}{2}$ huben; i. zu Kolben auf 4 huben; i. zu Kestendorf auf 8 huben; i. zu Erlach auf 4 huben; i. zu Stermicz auf 3 huben; i. zu Habern auf 4 huben; i. zu Ober Hirsenfeld auf 5 huben; i. zu Nyder Hirsenfeld auf 9 huben; i. zu Kall ob dem Tall auf 4 huben; i. zum Tall auf 6 huben; i. zu Berynegk auf 7 huben; i. zu Suchodoll auf 3 huben; i. zu Slauyn auf 4 huben; i. zu Selec auf 6 huben; i. zu Saxen Rawn auf 5 huben; i. am Perg auf 4 huben; i. zu Preyuall auf 4 huben; i. zu Obtschin auf einer huben; i. zu Salog auf 4 huben; i. zu Oberpuch auf 4 huben; i. zu Nyderpuch auf 7 huben; i. zu Rosenberg auf einer huben; i. zu Kosyagk auf 4 huben; i. zu Sunowicz auf 1 huben; i. am Kalez auf 1 huben, in dem obgenant zehent haben wir von dem dryttail 2 taill zu nemen.

Item den zehent in Trefner pfarr zu Oberponikhell auf 9 huben; i. bey sand Margreten auf 2 huben; i. zu der Stauden auf 4 huben; i. zu Dewtschendorf auf 2 huben; i. zu Weinpuchell auf 4 huben; i. zu Vnder Perntall auf 6 huben; i. zu Ober Perntall auf 7 huben; i. zu Praprotschach auf 4 huben; i. im markcht zu Treuen auf 31 heusern; i. zu Prampach auf 6 huben.

Item den zehent in Ober Nassenfuesser pharr; i. am Wydem bey dem pharrhoff auf 3 huben; i. zu Welesperg auf 1 huben; i. zu Stermicz auf 7 huben; i. zu Gschies auf 3 huben; i. zu Paulsdorf auf 11 huben.

Item den zehent in Guttewerder phfarr; i. zu Grossen Polan auf 16 huben; i. zu Klainpolan auf 6 huben und auf 2 mullen daselbs; i. zu Altendorf auf 8 huben; i. zu Kressenperg auf 6 huben.

Item den zehent in sand Margreten phfarr; i. zu sand Margreten auf 11 huben; item zu Oberdorf auf 14 huben; i. zu Kestenholcz auf 6 huben; i. zu Gritsch auf 6 huben; i. zu Gschies ein weingarten; i. zu Lyppenstain ain weingarten.

Item den zehent in der Durrenkrain und in Obergurkher pfarr als vill uns des von Glanern herkomen und angeerbt ist.

Item den zehent in Douernigker pharr zu Amtmansdorf auf 16 huben.

Item den zehent in Honigstainer pfarr zu Verchpetsch auf 9 huben; i. aber ein zehent in Honigstainer pharr; i. zu Ober Kamenicz; i. zu Posen; i. zu Prietschin; i. Tschesdorf; i. zu Grubla; i. zu der Pagkh; i. zu Kosor Kall.

Item ain wald zu Lyppowicz; i. ein wald ob Landespreis gen Langenpuch und all die wald, die uns erblich daselbs mit allen iren dinsten und nutzen angeerbt und angefallen sein, ausgenommen den forst, der zu der huben Cziselpach gehort und die andern gutter, die unsern vettern Pangraczen und Larenczen von Awrsperg in taill gefallen sein daselbs, umb die sullen all ir wannung in den vorbestimbten walden und holczern haben mit allerlay als von alter herkomen ist.

Item auch ist uns nachgefolgt und auf unsern taill gefallen die hernach geschriben gutter in der Mettling gelegen:

Item zu Horrenpogen 9 huben, darauf gesessen sein Mathe, Jacob, Smole, Janes, Tscherne, Mayczin, Juri, Peter, Juri; i. zu Tuschen-tall 3 huben, darauf Thomas, Juri und Flauitsch gesessen sein.

Item der weingarten Staripaull halber; i. zu Aich 5 huben, darauf Anthon, Juri, Larencz, Iban, Blas gesessen sein; i. zu Lachina 6 huben, darauf Gregor, Thoman, Paull, Martin, Juri, Oswalt gesessen sein; i. zu Wardaricz 5 huben, darauf siczent Smole Suppan, Tscherne, Kusche

Kumer, Helias Pfeiffer, Kusche Zagortschicz: i. zu Lokwicz 3 huben, darauf siczent Gardin, Juri und Miklaus; i. zu Wuschendorf 4 huben, darauf siczent Mixe, Martin Sabell, Peter . . .³ Mathe Meich; i. im Winkell 1 huben, da der Marin Trebusch auf siczt; i. zu sand Larenczen 5 huben, darauf siczent Andre Suppan, Kusche, Gregor Chotschewer, Laure und Rade; i. zwen garten daselbs; i. zu Nareycz 3 huben, darauf Vrban und Gregor siczent und dy dritte ist od; i. zu Polcz 3 od huben; i. allen den zehent auf allen guttern, sovill ir in der Mettling ligen und von Horenpogen hergeschriben stent; i. zu Michelsdorf 4 huben, darauf siczen Marin ambtman, Thomas, Gerde und Juri; i. zu Petersdorf 1 huben, die Michel inne hat; i. zu Brestowicz 3 $\frac{1}{2}$ huben, auf zwain siczent Martin und sein sun, anderhalbe ist od; i. am Perg 2 huben, darauf Tcherne und Marin siczent; i. zu Vnder Chrast 2 huben, die Janse und Zaye inne haben; i. zu Koroschendorf under Maichaw 2 huben, darauf Jurse und Paul siczent; i. zum Forst bey Honigstain 1 huben; i. in allen weinczehenten und pergkrechten, wo und in welcher pfarr die gelegen und uns nach laut unser kuntschafft erblich angefallen sein, gleich halbs ember weys zu tayllen; i. so ist uns auch unser mütterlicher sacz von dem von Pernegk ledikleichen gefallen.

Da entgegen ist uns obgenanten Pangraczen und Larenczen gebrudern von Awersperg mitsambt unsern eegemelten bruder und swester, dafür wir uns wissentlich mit dem brief angenommen haben, zu geleichem erbtaill verfolgt und gefallen: von erst mit namen das geslos Awersperg mit dem mayrhoß und puchell und mit dem forst und akchern und wysmatten, auch in der Salein und Raschicz, und auch ungeverlich mit aller seiner zugehorung, mit gericht, stokh und galgen und fischwaid nichts ausgenommen als von alter ye darczue gehort hat oder gehoren soll.

Item in des Rabarambt; i. Rab ein huben, darauf Jurse siczt; i. under dem Klain Osselnigk ein huben, darauf Canczian siczt; i. am Klain Osselnigk 6 huben, darauf siczent Juri Suppan, Enko, Pynko, Martin Kuposchcz, Jurse und Prasnigk; i. am Pugled 1 huben, darauf Juri siczt; i. zu Kneya 2 huben und 1 mull, darauf Mathia und Juri Stopar siczent; i. an der Raschicz 13 huben, darauf siczent Emrich, Primos, aber Emrich, Marin Mulner, Kukmagker, Crise Schuster, Jacob Smid, Steffan, Gorsche, Hanns Smid, Marin Chrenicz, Marin Sluga, Hanse Mulner; i. am Kukmagk 1 huben und ein ode mulstat, darauf Juri siczt; i. in der Stauden 1 huben, 1 akher und 1 flekh daselbs, die vor an die Raschicz gehort haben, darauf Gregor siczt; i. zu der Öd 2 huben, darauf Hayncz Smid und Paull siczent; i. am Pirichabin

³ Ein unleserliches Wort, am Buge befindlich.

1 huben, darauf Gregor siczt; i. an der strassen 1 huben, darauf Michel Gardomilecz siczt; i. under der Wolagk 1 huben und 1 wismat, die der Martin inne hat; i. an der Woltschicz 4 huben, darauf Juri Opalekh, Steffan Smid, Machne, Peter siczent; i. zu Gritsch 1 huben, darauf Gregor siczt; i. an der Karkobin 1 huben, darauf Gregor siczt; i. zu Galisch 2 huben, auf der einer siczt Primos, auf der andern Gregor; i. zu Plesch 1 huben, darauf der Krump Marin siczt; item under dem Stermicz 3 huben, darauf siczent Andre Mochor, Juri, Radislaw; i. ob dem Stermicz 3 huben, darauf siczent Marko, Peter Mochor und Primos; i. im Gerewt 6 huben, darauf siczent Gera witib, Steffan, Paul Perecz, Janes, Michel, Yaswicz; i. under dem Stain 1 huben, darauff Caspar siczt; i. im Deydingk 1 huben, darauf Steffan siczt; i. am Wann 1 huben, darauf Gregor siczt; i. zu Grewt 1 huben, darauf Marin Kursner siczt; i. am Purgkhait 1 huben, darauf Janes siczt; i. zu Mystomira 2 huben, auf der ein siczt Steffan, auf der ander Martin; i. am Furt 1 huben, darauf Jure siczt; i. zu Gradisch 1 huben, darauf Martin siczt; i. im Tall 1 huben, darauf Marin siczt; i. zu Furgkstall 1 huben, darauf Marin Webar siczt; i. under dem Perg 2 huben, darauf siczent Michel und Janes Rogell; i. an der Sag 1 huben, darauf Peter siczt; i. zu Pudedlog 6 huben, darauf siczent Jacob, Crise, Lienhart, Marin Lypouicz, Lienhart Lischnakh und Janes; i. im Osredegk 2 huben, darauf Martin und Gregor Schuster siczent; i. am Lass 3 huben, darauf siczent Martin, Vle, Janes; i. am Jawbornigk 1 huben, darauf siczt Lienhart; i. am Gross Osselnigk 7 huben, darauf Gregor, Janes, Martin Suppan, Thomas, Pernhart, Clemen, Mathia siczent; i. im Pluetigen stain 6 huben, darauf siczent Jacob, Laure, Martin, Gregor, Jurse, Juri Matschek; i. zu der Aysch 1 huben, darauf siczt Janes Nared und alle zehentliche recht auf den obgeschribnen guttern; i. auch die maut an der Raschicz mitsambt der phennig gult und vogtey der dorfer ungeferlich mit aller ir zugehorung.

Auch schullen wir und unser erben fur und fur ewigklich von dem genant geslos Awersperg die kirchen zu sand Canczian leichen und die vogtey auf iren guttern haben.

Item das ambt Salein; i. in Tschrietes 2 huben, darauf siczent Miklau und Matko; i. zu Hinderpuch 2 huben, darauf siczt Mathia; i. zu Klain Lieplach 1 huben, darauf Miklaus siczt; i. am Grades 1 huben und etlich akher daselbs, darauf Janes siczt; i. am Obern Grades 3 huben, auf den zwain siczent Laure und Martin, die dritte ist od; i. am Grossen Lotschnigk 6 huben, darauf siczent Gorsche, Kmetisch, Paul Drobisch, Martin, Marin, Jurse Ruprecht; i. sand Johannis perg dorob gelegen mitsambt dem holcz auch dem wald

Medwedicz; i. zu Verbitsch 3 huben, darauf Gorsche, Marin und Gregor siczent; i. under dem Weyer 1 huben und 1 mull und 1 wysen.

Item zu Rogatecz 3 huben, darauf siczent Mathia, Juri Suppan und Martin; i. zu Herczogtumb 1 huben, darauf Vltreich Phister siczt; i. zu Smiryoch 1 huben, darauf Gregor Kokoll siczt; i. zu Drenigk 2 huben, darauf Mathia und Crise siczent; i. zu Perg 5 huben, darauf siczent Mosicz, Jure, des Habele sun, Putrich, Marin; i. zu Purgkstatt 6 huben, darauf siczen Matko Lukman, Marin, Kokoll, Jarne, Fricze, Peter; i. zu Pyauitschpuchell 3 huben, darauf siczent Geran, Thomas, Mathecz; i. zu der Kremenicz 3 huben, darauf siczent Janes, Matko, Clemen; i. zum Prun 3 huben und 1 mull, darauf siczen Crise Fischer, Mike Poczurall, Pangracz Hofner und auf der mull der Vingk; i. im Winkell 1 huben, darauf Pischekh siczt; i. under dem Waldlein 2 huben, darauf siczen Martin und Jurse; i. im Selnigk 2 huben, darauf siczen Thomas und Matheus; i. zu Nuspawm und zu der Durr 5 huben, darauf siczent Peter, Martin, Marin Muglicz, Martin Czimerman, Jacob Fuchs; i. in der Salein 5 huben und 4 mull, darauf siczent Marin, Ambtman, Juri, Cristan, Peter, Martin, Phister, Thomas und Andre; i. im Lapuschnigk 1 huben, darauf Michel siczt; i. zu Rogatecz 3 huben, darauf siczent Peter, Lucas und Martin; i. zu Pollan 1 huben, darauf Mathe siczt; i. zu Weysagk 6 huben, darauf siczen Mochor, Juri, Lucas, Crise, Matko und Gregor; i. zu Sapotogk 5 huben, darauf siczent Martin Hofner, Juri, Mike, Marin und Gregor; i. under dem gslos Awrsperg 2 huben und ein mull, darauf Jorg Taller und Caspar siczen; i. zum Luppoglaw 7 ganczer huben, darauf gesessen sind Peter, Marin, Peter Leben, Andre, Marin, Crise, Laure, Primos, Matheus, Gregor, Janse Thumecz und Matheus Sneyder; i. und auf den obgeschribnen gutteren alle zehentliche rechten; i. und das wysmat gegen Pyauitschpuhell gelegen, auch das das vorzeiten des Krumbach gewesen ist und ungeferlich was des ist.

Item auch alles das holzrecht, das man von alter gen Awrsperg gedient hat.

Item das ambt zu Oblagk; i. das darf zu Michel Oblagk, darin 15 huben sein, darauf siczent Gregor Suppan, Caspar, Canczian, Michel, Lienhart, Steffan, Janes Gerschicz, Marko, Miklau, Gregor, Ferlan, Paul, Juri, Clemen und Thomas; i. 1 ode huben zum Pirpawm; i. zu Kalten Prun 1 huben, darauf siczt Oswalt; i. zu Grossenperg 8 huben, darauf siczen Primos, Vrbán, Clemen, Perecz, Primos, Michel und zwo sind od; i. zu Radobligk 4 huben, darauf siczent Andre, Peter, aber Andre und ein ist od.

Item im Nadlitschegk 66 huben mit aller irer zugehorung daselbs und alle zehentliche rechten auf den obgeschribnen gutteren ze nemen.

Item das ambt in der Mettling; i. zu der Lakhen 8 huben, darauf siczent Lucas, Michel, Tscherne, Juri, Schuller, Marin Smole und Michel Wolf und Paull; i. zu Petersdorf 6 huben, darauf siczen Andre, Tscherne, Maichin, Paul und Iban; i. von einem weingarten zehent daselbs; i. von drein weingarten daselbs den zehent halben taill zu nemen; i. ein weingarten zu Syenitsch, der genant ist Staripaull, halber; i. in einen perg in Tschernomler pfarr den weinzehent halben taill; i. zu der Lynden 8 huben, darauf siczen Wyde, Tscherne, Marin, Kusche, Markogmas, Kusche, Preltschicz, Miklau und Peter Pyntter; i. zu Dresnigk 2 huben, darauf Martin und Iban siczent; i. zu der Lokwicz 2 huben, darauf siczent Mike Suppan und Martin Wukerman; i. ein weinzehent in dem perg Pleschiuecz gegen dem dorf Lokuicz uber gelegen halben taill zu nemen; i. zu Wuschendorf 4 huben, darauf siczen Michel, Mathia, Jacob Peyuicz und Martin Chotschewer; i. im Winkhel 1 huben, darauf siczt Jacob; i. von 2 weingarten daselbs den zehent halben taill zu nemen; i. zu sand Larenczen 5 huben, darauf siczent Juri Mulner, Laure Stakor, Juri Tumtschicz, Martin Kusche, Kopriuecz und Crise, die funft ist od; i. 2 garten daselbs und ein fischwaid und ein mul auch daselbs bey sand Larenczen; i. zu Rutschendorf 1 huben, darauf siczt Michel des Zlade sun; i. zu Nareycz 2 huben, darauf Crise und Maley siczent.

Item des Dieprants gut; i. zu Stopelsdorf 4 huben; darauf siczent Martin Schestagk, Steffan, Mike, Michel; i. ein ode huben auch daselbs; i. zu Sterfitsch 1 huben, die ist auch od; i. zu Kotsche bey Tschernomell 5 huben, darauf siczent Symon, Martin, Miklaus, Lienhart und Juri Hofner; i. zu Tschernomell 1 hofstat; i. bei Syenitsch 2 $\frac{1}{2}$ huben, darauf siczt Herman Pheiffer; i. zu Gritsch im Tal 2 huben, darauf siczen Vrban und Tscherne; i. zu sand Veyt 2 huben, darauf siczen Wile und Gregor; i. zu Koroschendorf under Maichaw 3 huben, darauf siczent Vrban, Peter und Marin des Paul sun; i. zu Tewffentall bey Honigstain 1 huben, darauf siczt Tscherne; i. auf den obgeschribnen guttern alle zehentliche rechten zu nemen.

Item das ambt bei Nassenfues; i. am Puklegk 1 huben, darauf siczt Jacob; i. zu Trobell 5 huben und 1 mull, darauf siczen Janse, Drachsell, Andre, Matko, Peterli und Oswalt; i. zu Cziselpach 1 huben und der farst dabey, darauf Primos siczt; i. zu Langenpuch 3 huben, darauf siczent Jure und Matheus Poskokh; i. zum Perglein 1 huben, darauf Janes siczt; i. zu Wytendorf 5 huben, darauf siczent Nichas, Clemen, Matheus und Jarne; i. zu Radendorf 5 huben, darauf siczent Jure, Jacob, Jurko und Mike; i. zu Czeruuecz 3 huben, darauf siczen Crise Wobner, Marin und Jurse; i. und 1 wysen auch daselbs. Die obgenanten gutter Langenpuch, Perglein, Wittendorf, Radendorf und

Czeruuecz sullen und mügen alle ire suchung in dem wald zu Langenpuch haben mit prennholcz, czimerholcz, pretter und alles das als von alter herkomen ist und als sew vor getan haben nichts ausgenommen desgleichs wad und oss und sullen davon nymant diennen. I. zu Pirgk 4 huben, darauf siczen Iban, Thomas, Gregor und Jense; i zu Ausseczen tall 1 huben, darauf Juri siczt; i. zu Eybesdorf 4 huben und 1 mull, darauf siczent Martin Suppan, Janse, Matko und Michel Zenitsch; i. zu Honigstain 6 huben, darauf siczent Marinicz, Jure, Gregor und Michel; i. zu Magensdorf 6 huben, darauf siczen Michel Suppan, Gorsche, Peter Robar, Janes Radicz, Jense Cziselpach und Jane; i. die grosse wysen zu Swur und Klingenfels; i. ein weingarten im Milczperg; i. ein weingarten im Weynigk; i. zu Radell auf dem ganczen dorf das holczrecht.

Item der zehent in Ober Nassenfueser pharr; i. zu Ober Loknicz auf 7 huben den drittail zu nemen; i. zu Cziselpach auf 6 huben zehent drittail zu nemen; i. zu Malnig auf 3 huben zehent zway tail zu nemen; i. am Puklegk auf 1 huben zehent zway tail zu nemen; i. in dem mayrhoff zu Ober Nassenfues zehent traid zway tail zu nemen.

Item der zehent in Guttewerder pharr von erst zu Sagrad auf 11 huben zway tail zehent traid zu nemen; i. zu Klynouigk auf 6 huben zehent traid den drittail zu nemen; i. zu Schuczen auf 7 huben zehent traid zway tail zu nemen; i. auf des Schutter hoff den zehent traid zway tail zu nemen; i. zu Nyderdorf auf 13 huben zehent traid zway tail zu nemen; i. auf des Preloger hoff zehent traid zway tail zu nemen; i. zu Geschies von 1 huben zehent traid zway tail zu nemen; i. auf zwain mullen zehent traid zway tail zu nemen; i. zu Oberndorf auf 16 huben zehent traid zway tail zu nemen; i. zum Tall auf 9 huben zehent traid zway tail zu nemen; i. zu Raddel auf 12 huben zehent traid zway tail zu nemen.

Item in allen weinzehenten und pergkrechten wo und in welcher pfarr dy gelegen und uns erblich angefallen sein nach laut und kuntschaft geleich halbs ember weys zu taillen. Auch sullen und wellen wir obgenant Pangracz und Larencz von Awersperg und unser erben und nachkumen zu unser gestiftt gen Sitich alle jar raichen und geben 13 pfunt phennig fur uns und unsern vettern zu ewigen czeitten. Auch so ist uns Pangraczen und Larenczen und unsern geswistretten das geslos Samobor mit aller seiner herrlikait und zugehorung nach inhaltung unser kuntschaft, die wir darumb haben auf unsern tail, nachgefolgt.

Darauf geloben wir all obgenant Wilhalm, Jorg, Pangracz und Larencz von Awersperg anstat unser selbs auch unser swestern und bruder dafur wir uns wissentlich mit dem brief angenommen haben und fur all unser erben in krafft des gegenwurtigen briefs wir all und ein

yeder besunderlich an solhen obbestimbtten geslossern, stugken, leuten und guttern auch dem taill, so einen yeden besunderlich oben an dem brief ausgezaigt und benennet und in solher erbschaft nachgefolgt und desgeleichs aber einen yeden mit namen in seinem vermelten taill gesezt und bestimbt ist ein ganzes benugen zu haben und ein taill den andern auch ir erben bey irem zugetailten erb und guttern, was sy der inne haben und in solher taylung auf sew gefallen und oben an dem brief geschriben sein ungeirret und unbekhumert beleiben zu lassen, sy auch darinne und darumb yecz und hinfur zu ewigen czeitten aller zuspruch und vardrung zu vertragen. Auch ob beschech das ein tail oder der ander umb stugk und gutter die an dem gegenwurtigen brief in seinem taill gesezt und zu taill ausgezaigt und bestimbt sein von yemants mit dem rechten angesucht und bekhumert wurde umb was ursach oder wie sich das begäb. Geloben wir aber fur uns und all unser erben dieselben stugk und gutter mitsambt demselben taill der mit recht darumb bekhumert wer auf unser selbs czerung und darlegen zu verantwurten und mit dem rechten zu vertreten und mit demselben taill in der ursach und den zusteen und mit zu handeln als unser selbst sachen ungeferlich sunder vorbehalten ob auswendig der obbegriffen tayllung ychts erfahren wurde, es sey parrschaft geltschuld anligundes oder varundes gut auch nichts ausgenommen, das soll noch zu unser aller handen und taylung sten angeferd. Auch ob einer oder welher under uns seiner obberürten stugk und gutter ains oder mer verkauffen oder in andern wegen an werden und verkumern wolde, der soll den andern taill am ersten damit benotten und im die nach billeichen und einen landleuffigen kauff oder sacz widerfaren lassen, doch ob derselb taill die in derselben weys und also vertreten will, wolde er aber die also nicht haben nach in der weis vertreten so soll und mag derselb taill mit seinen stugken und guttern furbasser nach allem seinem willen handeln und die nach seinen frumen keren an des andern taill irrung und widersprechen auch angeferd, ausgenommen die zwa geslos Awersperg und Schonberg mit iren zugehörungen, die sullen dem namen von Awrsperg frey und unverkhumert beleyben yedes auf dem taill, auf den das dann gefallen ist. Auch soll nu ein yeder taill die verlehentten gutter, auf welhen taill die zu taill gefallen sein, mit den lehen selbs austragen und die furbasser zu lehen emphahen. War auch das under uns obbemelten tailen ein taill an leibes erben das sun gehaissen sein abgieng, das got lang nicht enwelle, so sullen die bemelten geslos ein yedes mit seiner zugehörung auf den andern taill ledigklich gefallen. Wurden aber tochter vorhanden, so soll ein yede derselbn tochter von dem erb und gut mit 600 guldein

ausgesteuert und verhayrat werden. Wer aber das einer under uns oder welher an solhen obbemelten geschlossen mitsambt den stugken und guttern und der taylung so vor aigenlich begriffen und im seins tails nachgefolgt ist nicht ein ganczes benugen haben und dem andern taill umb sein taill, so im nach laut des gegenwurtigen tailbriefs hat nachgefolgt vermainet schaden zuzecziehen, wie sich das begab auch ein tail den andern nicht schermen noch auf sein selbs darlegen gen manigklich verantwurten wolde, auch solhem allem als oben an dem brief geschriben stet nicht genczlich und treulich nach giengen und welher taill dawider tett der hat gegen dem andern taill an dem solichs ze prochen wurde vor an seine rechten verloren. Was auch derselb taill des schaden nem kain schaden ausgenommen denselben schaden allen mitsambt dem haubtgut ist nu der der solich taylung uber fur und dawider tet mit allem dem erb und gut so er yecz hat oder noch hinfur gewinnet wie das genant oder wo das gelegen ist nichts ausgenommen schuldig und mit dem gegenwurtigen brief verbunden abzulegen und widerzukeren auch getreulich und ungeferlich. Mit urkund des briefs der besigelt ist mit unsern obgenanten Wilhalm und Pangraczens von Awersperg bayder aigner anhangunden insigeln, die wir fur uns selbs und fur unser gewistret dafur wir uns dann wissentlich annemen angehangen haben und zu merer geczeugnus der warhait haben wir obbestimbt Wilhalm und Jorg gebruder von Awrsperg anstat unser selbs und unser swester dafur wir uns wissentlich annemen und des gleichs ich Pangrecz und Larencz auch gebruder von Awer-sperg auch anstat unser selbs und unsers bruders und swester dafur wir uns auch wissentlich annemen mit fleys gebetten den hochwirdigen in got vatter und herrn herrn Sigmunden bischoven zu Laybach und die edlen herrn herrn Anndren freyherrn zu Kreyg unsern lieben ohem und herrn Jorgen und herrn Casparn gebruder von Tschernomell, das sew ire insigell an disen gegenwurtigen tailbrief gehangen haben in und allen iren nachkumen und erben an schaden, darunder wir uns offftgenant Wilhalm, Jorg, Pangrecz und Larencz von Awersperg fur uns und die eegenanten unsern bruder und unser swestern dafur wir uns wissentlich mit dem brief annemen und fur all unser erben verpintten alles das war und stat ze halden und zu volfueren das oben an dem brief geschriben stet. Der geben ist an sannd Marie Magdalene tag nach Kristi gepurd 1467.

Zwei gleichlautende Orig. Perg. — Testamentstibell fol. 106. a. — Sechs anhangende Siegel, beschädigt.

Richter, Die F. v. A. 708 cit. = Radics, Herbard VIII, 34 cit.

Schluß folgt.

Verzeichnis

der bisher in Krain beobachteten Großschmetterlinge.

Von J. Hafner.

Fortsetzung.

Bombycia Sph.

350. *viminalis* F. Radmannsdorf, c. l. 18. August 1890, larva in *foliis salicis* (M.); Mojstrana, Lichtfang, mehrfach (Winz.).

Miana Sph.

351. *strigilis* Cl. Laibach, an Zäunen; fliegt auch zum Licht und Köder (sehr häufig), Ende Mai, Juni; Feistritz bei Stein, 5. Juli (Hafn.), Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, Juli (Galv. et teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain und Kumberg (M. H.); Feistenberg, von Eichen geklopft und am Köder, häufig (Hafn.); Wippach und Kolk (Hafn., Mn., Preiss.).

a) ab. *latruncula* Hb. Ebenso häufig, unter der Stammform.

b) ab. *aethiops* Hw. Selten unter der Stammform.

352. *bicoloria* Vill. Laibach, an einem Zaun ein abgeflogenes Stück gefunden, 22. August (Hafn.); Senožeče, ein aberratives Stück, 3. August (M. H.); Wippach, Ende Juli, August, Köderfang, nicht häufig (Hafn.).

Bryophila Tr.

353. *raptricula* Hb. Laibach, Lichtfang, an Zäunen und an Baumstämmen, selten, Ende Juli, August.

a) ab. *deceptricula* Hb. Ebenso.

354. *ravula* Hb. v. *ereptricula* Tr. In der Umgebung von Laibach, Ende Juni, Juli. Ratschach in Unterkrain, 1. und 20. Juni, Juli (M. H.); Rudolfswert, Raupe (Hafn.).

Die in der ersten Maihälfte erwachsene Raupe ist an Straßeneinsteinen in Anzahl zu finden. Sie hält sich tagsüber in kleinen Vertiefungen auf, über welche sie einen Deckel gesponnen hat.

355. *algae* F. mit ab. *mendacula* Hb. und Übergängen, Ratschach in Unterkrain (M. H.), Feistenberg (Hafn.), Wippach (Hafn.), Juli, August, am Köder, nicht selten.

356. *muralis* Forst. Landstraß, 27. Juli (M. H.); Möttling (Cvetko); Wippach, an Mauern und Steinen, nicht häufig, 22. Juli, 11. August, 3. September (Hafn.).

357. *perla* F. Laibach, Lichtfang, 28. Juli, 3. August (Hafn.), Lengenfeld, an Felsen (Galv.); Senožeče, Köderfang, im August mehrere Stücke (M. H.).

Diloba B.

358. *caeruleocephala* L. Laibach, im Oktober am Licht häufig. Die Raupe öfter auch an Eberesche gefunden. Die Art dürfte nirgends fehlen; wurde auch in Gebirge beobachtet: Črna Prst, 25. Juni, Raupe (Flschm., Schwing.).

Valeria Sph.

359. *oleagina* F. Laibach, Lichtfang, ein ♂, 16. April 1909 (Spl.); Köderfang, 18. April (Dob.); ebenda, Lichtfang, 26. März 1910 (Hafn.).

Celaena Sph.

360. *matura* Hufn. Feistenberg, Köderfang, in der ersten Augusthälfte, nicht selten (Hafn.); Adelsberg, Köderfang, 19. August (Preiss.); Senožeče (M. H.); Wippach, 20. August (Hafn.).

Hadena Schrck.

361. *porphyrea* Esp. Laibach, Köderfang, September, nicht selten (Hafn., Spl.); Altlack bei Bischoflack, Ende August (Tavč.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, zahlreich (Galv.); Ratschach und Landstraß, September, Köderfang (M. H.); St. Barthilmä, ein defektes Stück an einem Baumstamm gefunden, 15. Oktober (Hafn.).

362. *funerea* Hein. Laibach, Tivoliwald, ein frisches ♂ am Fuße einer Eiche gefunden, 12. Juni 1901 (Hafn.).

363. *solieri* B. Senožeče, Köderfang, 3. September (M. H.); Wippach, nicht selten am Köder, August, Anfang September (Hafn., Preiss., Wagn.).

364. *adusta* Esp. Voßhütte, Lichtfang, 8. Juli (Schwing.); Stein (Doll.).

365. *zeta* Tr. Mojstrana, Lichtfang, 28. Juli (Galv.).

a) v. *pernix* HG. Mojstrovka, 1. Juli, an Felsen sitzend (Schwing.).

366. *maillardi* HG. Voßhütte, Lichtfang, 8. Juli, Mojstrana, Lichtfang, Mojstrovka, an Felsen, Juli (Schwing.).

367. *gemmea* Tr. Weißenfels (M.); Senožeče, Köderfang, 30. Juli (M. H.).

368. *rubirena* Tr. Mojstrana, Lichtfang, ein ♂ (Winz.).

369. *monoglypha* Hufn. Laibach, nicht selten, an Baumstämmen und am Köder. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Schwing., Galv.); Voßhütte, Lichtfang, 12. Juli (Schwing.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, häufig am Köder (Hafn.). Juni — August.

370. *lithoxylea* F. Laibach, an Zäunen, nicht häufig Juni, Juli; Stein (Doll.); Radmannsdorf, 12. Juli (M.); Mojstrana, Lichtfang, 6. Juli (Rgr. Kautz); Ratschach in Unterkrain, 20.—28. Juli (M. H.); Landstraß, 25. Juli (M. H.); Feistenberg, am Köder, sehr häufig, Juni, Juli; Wippach, 26. Juli (Preiss.).

371. *sublustris* Esp. Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Flschm., Schwing.).

372. *rurea* F. Nur:

a) v. *alopecurus* Esp. Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.).

373. *hepatica* Hb. Stein (Doll.); Kronau, 21. Juni (Ing. Kautz); Feistenberg, Köderfang, 28. Juni, 4. Juli (Hafn.).

374. *scolopacina* Esp. Laibach, ein Stück (M. H.); Stein (Doll. vid. Rbl.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Juli, selten.

375. *basilinea* F. Stein? (Doll.). Die Provenienz des Stückes nicht sicher.

376. *secalis* L. Laibach, nicht selten, Ende Juni bis August; Ratschach in Unterkrain, 27., 30. Juli und 25. August, Landstraß, 22. August (M. H.); Feistenberg, sehr häufig, von Mitte Juni bis August (Hafn.); Senožeče, 13. September, defekt (M. H.); Wippach, 20. August, Köderfang (Hafn.). Auch im Gebirge: Triglavgletscher (2400 m) ein liches Stück, 26. August (Ing. Schwing.). — Ab. *secalina* Hb. wohl überall unter der Stammform.

a) ab. *nictitans* Esp. Feistenberg, Köderfang, 25. Juni, 3. Juli (Hafn.).

b) ab. *leucostigma* Esp. Laibach, 28. Juni, 1. Juli (Hafn.); Feistenberg, 28. Juni (Hafn.).

Aporophyla Gn.

377. *lutulenta* Bkh. Stein (Doll. det. Rbl.); Ratschach in Unterkrain, Köderfang, einige Stücke, Oktober (M. H.).

378. *nigra* Hw. Berge-Rebel, Schmetterlingsbuch, IX. Aufl., p. 204.

Ammoconia Ld.

379. *caecimacula* F. Laibach, nicht häufig, Ende September, Oktober, Köderfang (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 21. September, 14. Oktober (M.); Mojstrana, Lichtfang, zwei helle Stücke (Winz.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain, häufig, 20.—30. September und Anfang Oktober (M. H.); Feistenberg, 4. Oktober und Rudolfswert, 14. Oktober, Köderfang (Hafn.).

Polia O. Tr.

380. *serpentina* Tr. Staud. Reb. Cat. p. 179.

381. *polymita* L. Radmannsdorf (M.); Mojstrana, 21. August, auf einem Zwetschenbaum (Ing. Schwing.), ebenda, Lichtfang (Winz.).

382. *flavicincta* F. Rudolfswert, 14. und 15. Oktober, vier Stücke an Steinen gefunden (Hafn.); ebenda, noch Anfang November (Buč.); Ratschach in Unterkrain, 8. Oktober (M. H.); Wippach, am Nanosabhang bei der Burgruine, am 8. Oktober ein ♂ an einem Felsblock gefunden (Hafn.); ebenda, Ende Mai zwei erwachsene Raupen; die Falter schlüpften im Oktober (Hafn.). — Die meisten Stücke zeigen sehr wenig, einige gar keine gelbe Beschuppung.

383. *xanthomista* Hb. Nur:

a) v. *nigrocincta* Tr. Mojstrana, Lichtfang, zahlreich (Galv.).

384. *canescens* Dup. Adelsberg, 29. September 1904 (Galv.).

385. *chi* L. Laibach, Tivoliwald, an Baum-, vorzugsweise Kiefernstämmen, Ende August (31. VIII.) bis Ende September, nicht häufig. Stein, häufig (Doll.); Egg ob Podpeč (M. H.); Lees (M.); Veldes, 8. September (Hafn.); Weißenfels, 29. September (M.); Ratschach in Unterkrain (M. H.). Wippach (Hafn.). — Durch die Zucht bereits Ende Juli erhalten.

Brachionycha Hb.

386. *nubeculosa* Esp. Mojstrana, 15. April, Lichtfang (Winz.).

387. *sphinx* Hufn. Laibach, an einem Baumstamm, 7. November 1903 (Hafn.); ebenda, 11. November 1908, nach dem Schneefall, Lichtfang (Hafn.); Stein, nicht selten (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, zwei gelbliche ♂♂ (Winz. — Galv.); Ratschach in Unterkrain, November (M. H.). — Große Exemplare.

Miselia O.

388. *oxyacanthae* L. Laibach, nicht häufig (Hafn., Spl.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, drei Exemplare (Galv.). In Unterkrain häufig: Ratschach und Landstraß (M. H.), Feistenberg und Rudolfswert (Hafn.). Im Oktober am Köder.

Chariptera Gn.

389. *viridana* Walch. Feistenberg, Ende Juni, Anfang Juli, Köderfang, 16 frische Exemplare (Hafn.); Landstraß, e larva 20. Juni (M. H.); Wippach, Köderfang, ein Stück, 27. Juni (Preiss.).

Dichonia Hb.

390. *aprilina* L. Laibach, Tivoliwald und Golovec, manches Jahr nicht selten, an Eichenstämmen, Ende September, Oktober. Raupe Mitte Mai erwachsen; bei Tage an Eichenstämmen in Rindenspalten zu finden. — Mojstrana, ein ♂ (Winz.); Radmannsdorf, 7. Oktober (M.); Landstraß, 15. September (M. H.).

391. *convergens* F. Laibach, am Stamme einer Eiche im Tivoliwalde, 1. Oktober und e larva 14. Oktober (Hafn.); ebenda e l. 24. August (Spl.); Landstraß, 20. September (M. H.).

Thecophora Ld.

392. *fovea* Tr. Ende Mai 1907 bei Gradišče ob Wippach eine Raupe vom Eichengebüsch geklopft. Der Falter, ein ♀, schlüpfte am 25. Oktober (Hafn.). — Außerdem Staud. Reb. Cat. p. 182.

Dryobota Ld.

393. *protea* Bkh. Laibach, ein ♂ an einem Zaun gefunden, 9. Oktober 1908 (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst, ein lebhaft gezeichnetes ♂ (Winz.); Landstraß, e larva 7. September (M. H.).

Dipterygia Stph.

394. *scabriuscula* L. Köder. Ratschach und Landstraß (M. H.), Feistenberg, häufig (Hafn.). Ende Juni — August; Wippach, Köderfang, 13. August (Hafn.).

Hyppa Dup.

395. *rectilinea* Esp. Woch. Feistritz, 14. Juli (Penth.); Mojstrana, Lichtfang und an Felsen (Schwing.).

Rhizogramma Ld.

396. *detersa* Esp. St. Katharina, an Kiefernstämmen, 30. Juni, 5. Juli (Hafn.); Steinbüchel, 28. August (M.); Mojstrana (Galv.); Ratschach in Unterkrain, Juli (M. H.); Feistenberg, Köderfang, Juli (Hafn.); Loitsch, ein ♂ an einem Zaun, 2. Juli (Hafn.); Senožeče (M. H.); Ende Juni bei Wippach an Mauern einige gefunden (Mn.).

Chloantha Gn.

397. *polyodon* Cl. Wahrscheinlich in zwei Generationen. Laibach, 1. Juni, abgeflogen (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, 1 ♂ (Winz.); Stein (Doll.); Landstraß, 18. Juli, 10., 15., 22. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 21. Juli (Hafn.).

398. *hyperici* F. mit ab. *dilutior* Wagn. Im Juni bei Wippach einige an alten Mauern gefunden (Mn.); ebenda im August (Wagn.). Gradišče ob Wippach, Köderfang, 10. August, defekt (Hafn.).

Callopietria Hb.

399. *purpureofasciata* Piller. Laibach, Tivoliwald und Golovec, nicht häufig; sitzt gern an Farnkräutern. Feistenberg, von Kastanien geklopft und auch am Köder gefangen. (Hafn.). Von Mitte Juni bis Anfang August.

400. *latreillei* Dup. An den Abhängen des Nanos bei Wippach an Felsen; fliegt auch zum Köder, Juni, Anfang Juli und wieder Ende August, September. Nicht selten.

Polyphaenis B.

401. *sericata* Esp. Ratschach in Unterkrain, 23. Juli, 1. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 17. und 18. Juli (Hafn.); Rudolfswert, Köderfang, 24. Juli (Buč.).

Trachea Hb.

402. *atriplicis* L. Wohl überall; stellenweise häufig; am Licht und am Köder, jedoch auch an Zäunen zu finden. Mai bis September, in zwei Generationen.

Euplexia Stph.

403. *lucipara* L. Jedenfalls in zwei Generationen, jedoch nicht häufig. Laibach, Köderfang, 13. Juni (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 12. Juni (M.); Mojstrana, Lichtfang, 13. Juli (Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 27. Juli und im August, Landstraß 10. und 15. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 28. Juni (Hafn.); Möttling (Cvetko); Wippach, Ende Mai einige aus Gesträuch gescheucht (Mn.); ebenda, Köderfang, 20. August (Hafn.).

Phlogophora Tr.

404. *scita* Hb. Staud. Reb. Cat. p. 185.

Brotolomia Ld.

405. *meticulosa* L. Überall gemein. April, Mai und August bis Oktober.

Mania Tr.

406. *maura* L. Laibach, Köderfang, Juli bis Anfang September; Stein häufig (Doll.); Altlack bei Bischoflack (Tavč.); Mojstrana, 17. Juli (Galv.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Landstraß, sehr häufig, Ende Juni — August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, vier Stücke, Juli (Hafn.); Wippach, Köderfang, August, nicht selten (Hafn.).

Naenia Sph.

407. *typica* L. Überall, ziemlich selten. Laibach; Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 3. und 4. Juli (Hafn.).

Jaspidea B.

408. *celsia* L. Ratschach in Unterkrain, vom 22. September bis 10. Oktober 1902 fünf Stücke am Köder gefangen (M. H.).

Hydroecia Gn.

409. *nictitans* Bkh. Laibach, Köderfang, 6. September (Hafn.), 8. September (Spl.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 5. September (M. H.); Rudolfswert, auf einer Blüte gefunden, 5. September (Hafn.).

410. *petasitis* Dbld. Stein? ein ♀ (Doll. vid. Rbl.).

Gortyna Hb.

411. *ochracea* Hb. Stein, nicht selten (Doll.).

Nonagria O.

412. *cannae* O. Stein, aus im Schilf gefundenen Raupen mehrere Stücke gezogen (Doll. det. Rbl.).

Calamia Hb.

413. *lutosa* Hb. Laibach, Lichtfang ein ♀, 21. September 1909 (Winkl.).

Leucania Hb.

414. *pallens* L. Laibach, Köderfang (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 10. August (Hafn.); Landstraß, Köderfang, 4., 10. und 22. August (M. H.); Wippach, Köderfang, 20. August (Hafn.).

a) ab. *ectypa* Hb. Wippach, Köderfang, 20. August (Hafn.).

415. *scirpi* Dup. Wippach, Lichtfang, 8. Juni (Preiss.); ebenda im August am Köder nicht selten, zu ab. *dactylidis* HS. gehörig (Hafn.).

416. *putrescens* Hb. Wippach, Köderfang, August, nicht selten (Hafn.).

417. *comma* L. Črna Prst, este Terasse, 1200 m, im Sonnenschein schwärmend, 28. Juni (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Schwing.); Gorjanci, im Sonnenschein auf Blumen schwärmend, 25. Juni (Hafn.).

418. *andereggii* B. Übergang zu *v. cinis* Fr. Mojstrana, ein ♀ am 18. Juli 1909 (Rgr. Kautz).

419. *L. album* L. Laibach, ein Stück an einem Baumstamme, 30. Juni (Hafn.); ein Stück e l. 28. September (Spl.); Ratschach in Unterkrain und Senožeče, ziemlich häufig am Köder, August, September (M. H.); Wippach, Mai und Juni an alten Mauern frisch ausgekrochen gefunden, wo die Puppen zwischen den Fugen der Steine sich fanden (Mn.); ebenda Köderfang, August (Hafn.).

420. *vitellina* Hb. Laibach, Köderfang im September, nicht selten; Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 25. September (M. H.); Gradišče ob Wippach, Ende Mai ein schlechtes Exemplar an einem Felsen gefunden (Mn.); Wippach, Köderfang, 20. August und 3. September, mehrere Stücke (Hafn.).

421. *evidens* Hb. Mojstrana, 28. Juli, Lichtfang, ein sehr großes Stück (40 mm Exp.) mit breitem dunklen Mittelschatten (Galv.).

422. *albipuncta* F. Laibach, Ende Mai (selten) und Juli, August (häufiger); Stein (Doll.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain, Ende Juli und August (M. H.); Feistenberg, am Köder im August sehr häufig (Hafn.); Adelsberg, Köderfang, 19. August (Preiss.); Wippach, ziemlich häufig, August (Hafn.).

423. *lythargyria* Esp. Stein (Doll.); Ratschach und Landstraß (M. H.); Feistenberg, in der zweiten Julihälfte einzeln, im August häufig am Köder (Hafn.); Adelsberg, Köderfang, 19. August (Preiss.); Wippach, am Köder im August nicht selten, rotbraune und grubbraune Stücke (Hafn.).

424. *turca* L. Feistenberg, in der ersten Augusthälfte sehr häufig am Köder (Hafn.); Landstraß, 15. Mai und Ende Juli, August (M. H.).

Grammesia Stph.

425. *trigrammica* Hufn. Laibach, geradezu gemein, am Köder, Ende Mai, Juni; Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, Mojstrovka, Lichtfang, 12. Juli (Schwing.); Kronau, Lichtfang, 30. Juni (Ing. Kautz); Ratschach und Landstraß in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Wippach, vor Mitte Mai, mehrere Stücke aus Ahornhecken gescheucht (Hafn.).

a) *ab. bilinea* Hb. Unter der Stammform nicht häufig; Laibach (Högl., Spl.); Stein (Doll.); Woch. Feistritz, aus Fichten gescheucht, 11. und 25. Juni (Hafn.); Ratschach in Unterkrain, 10. Juni (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 25. Juni, defekt (Hafn.); Wippach, Köderfang, 1. Juni, abgeflogen (Preiss.).

Caradrina O.

426. *exigua* Hb. Laibach, Lichtfang, 24. August und 2. September 1901 (Hafn.); Wippach, nicht selten am Köder im August, Anfang September (Hafn.);

427. *quadripunctata* F. Überal häufig vom Mai bis September, vereinzelt noch im Oktober, an Baumstämmen und in Gebüsch; fliegt gern zum Licht und zum Köder.

428. *selini* B. Mojstrana, Lichtfang, Juni, ein scharf gezeichnetes Stück (Winz., det. Galv.); Ratschach in Unterkrain, ein Stück, 17. Juli (M. H.).

429. *kadenii* Frr. Staud. Rbl. Cat. p. 197.

430. *gilva* Donz. Mojstrana, 15. Juli, Lichtfang, ein ganz frisches Exemplar (Schwing.); ebenda, Lichtfang, 27. Juni, ganz rein und Mitte Juli verflogen, je ein Stück (teste Schwing.).

431. *respersa* Hb. Mojstrana, 13. Juli, Lichtfang (Schwing.); Wippach. Lichtfang, 19. und 23. Juni (Preiss.).

432. *morpheus* Hufn. Črna Prst (zirka 1200 m) aus Gebüsch aufgeschreckt, 29. Juni, bei 1400 m, 20. Juni im Sonnenschein fliegend (Hafn.); Kumberg, 24. Juli (M. H. vid. Rbl.); Gradišče ob Wippach, Köderfang, 10. August, stark geflogen, jedoch wahrscheinlich hierher gehörig (Hafn. vid. Rbl.).

433. *alsines* Brahm. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Woch. Feistritz, 5. Juli (Penth.); Feistenberg, Köderfang, 28. Juni (Hafn.); Landstraß, Köderfang, 5. August (M. H.).

434. *taraxaci* Hb. Laibach, Köderfang, Ende Juli, Anfang August, nicht selten. Mojstrana und Obergörjach, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain, Köderfang, Juli, August (M. H.); Feistenberg, Ende Juli, August, häufig am Köder und auch in der Dämmerung auf Gartenblumen (Hafn.).

435. *ambigua* F. Ratschach und Landstraß in Unterkrain, nicht selten am Köder, August (M. H.); Feistenberg, Ende Juli, zwei abgeflogene Stücke (Hafn.); Wippach, 9. Juni, aus Epheu geschreckt (Preiss.); ebenda, Köderfang, August, September, häufig (Hafn.).

436. *pulmonaris* Esp. Licht- und Köderfang, Feistenberg, 25., 28. Juni und 3. Juli (Hafn.).

Hydrilla B.

437. *gluteosa* Tr. Wippach, im August, nicht selten am Köder; dunkle und hellbraune Stücke (Hafn.).

Acosmetia Sph.

438. *caliginosa* Hb. An Waldrändern im Grase, ziemlich selten. Laibach, 3. Juni, Rudolfswert, 11. Juni, Feistenberg, Ende Juni (Hafn.).

Rusina Sph.

439. *umbratica* Goeze. Köderfang, Laibach, 1 Stück (M. H.); Stein, häufig (Doll.); Obergörjach, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Mojstrana, ebenso; Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, häufig (Hafn.); von Ende Juni bis Anfang August. Ein partiell albinistisches Stück wurde bei Ratschach gefangen (M. H.).

Amphipyra O.

440. *tragopoginis* L. Laibach, ein zeretztes ♀, 8. November (Hafn.). Die Zucht ab ovo ergab die Falter gegen Mitte Juni. Voßhütte, Lichtfang, 12. Juli, (Schwing.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 25. August und Landstraß, 17. Juli, Köderfang (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 10. und 20. Juli (Hafn.); Wippach, anfangs Mai einige verflogene Stücke an einer Mauer gefunden (Mn.)

441. *tetra* F. Auf dem Nanos ob Wippach, in der Rindenspalte einer alten Pappel drei Stücke gefunden, 30. Juli 1905 (Hafn.); ebenda an Felsen (Wagn.).

442. *livida* F. Laibach, Köderfang, Ende Juli (M. H.); ebenda, Lichtfang, Ende September, abgeflogen (Hafn.); Altlack bei Bischoflack, Köderfang, 12. August (Tavč.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain, Köderfang, August, September (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 2. und 4. August (Hafn.).

443. *perflua* F. Laibach, Köderfang, (Kavč.); Altlack bei Bischoflack, Köderfang, 26. August (Tavč.); Mojstrana, Lichtfang, 21. August (Rgr. Kautz.).

444. *pyramidea* L. Licht- und Köderfang, Laibach, nicht häufig; Stein (Doll.); Altlack bei Bischoflack, August (Tavč.); Radmannsdorf, 22. Juli (M.); Ratschach und Landstraß, sehr häufig (M. H.); Feistenberg, ebenfalls häufig (Hafn.); Rudolfswert (Buč.); Möttling (Cvet.) von Anfang Juli bis nach Mitte Oktober.

Taeniocampa Gn.

445. *gothica* L. Laibach, häufig am Köder, Ende März, April; Radmannsdorf, 8. und 9. April (M.); Lengenfeld (Galv.); Mojstrana, Lichtfang, März (Winz.); Landstraß (M. H.); Wippach, anfangs Mai einige an Wein-gärtenmauern getroffen (Mn.).

446. *miniosa* F. Laibach, nicht häufig, April (Hafn.); St. Katharina, ein Raupennest auf einer Eiche gefunden, 24. Mai (M. H.); Stein (Doll.); Landstraß (M. H.); Wippach, 29. März, Lichtfang (Preiss.).

447. *pulverulenta* Esp. Laibach, Licht- und Köderfang, März, April nicht selten; Landstraß, Raupen auf Eichen gefunden; die Falter schlüpfen im März, April (M. H.); Senožeče, Köderfang, April (M. H.).

448. *stabilis* View. Laibach, an Baumstämmen, auch am Licht und am Köder, März, April, nicht selten. Landstraß, e larva (M. H.); Senožeče, Köderfang (M. H.).

449. *incerta* Hufn. Laibach, ziemlich häufig, Ende März, April, am Köder, auch an Baumstämmen; Mojstrana, Lichtfang, März (Winz.); Landstraß (M. H.); Senožeče (M. H.).

a) *ab. fuscata* Hw. Ebenfalls nicht selten.

b) *ab. pallida* Lampa. Laibach, 1 ♂ an einem Baumstamm, 29. März 1904 (Hafn. vid. Bohatsch).

450. *opima* Hb. Laibach, Licht- und Köderfang, nicht häufig, im April (Hafn. Spl. Winkl.); Landstraß (M. H.).

451. *gracilis* F. Laibach, Ende März, April, am Köder, nicht selten; Ratschach in Unterkrain und Senožeče (M. H.).

452. *munda* Esp. Laibach, nicht selten im März, April am Köder, Landstraß (M. H.).

a) *ab immaculata* Stgr. Laibach, Köderfang, mehrfach; Landstraß (M. H.).

Panolis Hb.

453. *griseovariegata* Goeze. Laibach, im April einige Stücke von Fichten und Föhren geklopft (Hafn.); abends an Weidenkätzchen gefangen (Dob.); Mojstrana, Lichtfang, Ende April (Winz.).

Mesogona B.

454. *oxalina* Hb. Laibach, Lichtfang, ein ♂, 2. September 1899 (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, ein auffallend hell-rötlich-graues ♂ (Winz.); Stein, nicht selten, noch im Oktober erbeutet (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 6. Juli (M. H.).

455. *acetoselae* F. Laibach, Köderfang, 5. September und ein Stück am Zweige einer Föhre gefunden, 19. September (Hafn.).

Dicycla Gn.

456. *oo* L. Wippach und Gradišče ob Wippach, Köderfang in der zweiten Junihälfte (Preiss.). Darunter auch

a) *ab. renago* Hw.

Calymnia Hb.

457. *pyralina* View. Ratschach und Landstraß, im Juli (M. H.); Feistenberg, 29. Juni, 17. Juli, Licht- und Köderfang (Hafn.).

458. *affinis* L. Feistenberg, Köderfang, 18. Juli (Hafn.).

459. *trapezina* L. Laibach, die Raupe nicht selten im Mai auf Eichen; die Falter Ende Juni, Juli. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Anfang August (teste Schwing.); Ratschach und Landstraß, Juni, Juli (M. H.); Kumberg, 24. Juli (M. H.); Feistenberg, häufig, Juli, Anfang August (Hafn.). Ein am 23. Juli 1899 auf dem Ljubnik bei Bischoflack erbeutetes Stück (Hafn.) dürfte zu *ab. rufa* Tutt gehören.

Dyshorista Ld.

460. *fissipuncta* Hw. Stein, an einer Mauer, 5. Juli (Hafn.); ebenda (Doll.); Landstraß, 18. Juni (M. H.); auf dem Laibacher Moor bei Presser, ein Stück am Stamme einer Weide, 10. Juli (Hafn.); Wippach, Köderfang, 18. Juni (Preiss.).

Plastenis B.

461. *retusa* L. Mojstrana, 4. Juli, Raupe, Imago entwickelt, 12. August (Schwing.); ebendaher, Lichtfang (Winz.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain, Köderfang, nicht selten, 3. Juli — 8. August (M. H.); Wippach, 18. Juni, 4. Juli, abgeflogen (Preiss.).

462. *subtusa* F. Feistenberg, Köderfang, 13. Juli (Hafn.); Wippach, aus einem Gebüsch gescheucht, abgeflogen, 15. Juli (Hafn.).

Orthosia O.

463. *lota* Cl. Laibach, häufig am Köder, Ende September, Oktober (nur die dunkelgraue Form). Stein (Doll.); Egg ob Podpeč (M. H.); Mojstrana, Lichtfang, ein dunkles ♀ (Winz.); Ratschach in Unterkrain (M. H.).

464. *macilenta* Hb. Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winz.); Ratschach in Unterkrain in der ersten Oktoberhälfte (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 4. Oktober Hafn.).

465. *circellaris* Hufn. Laibach, Ende September, Oktober, am Köder. Stein (Doll.); Ratschach, Landstraß (M. H.) und Feistenberg (Hafn.) häufig; Senožeče (M. H.).

466. *helvola* L. Laibach, im Oktober, nicht häufig. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winz.); Ratschach in Unterkrain, häufig (M. H.).

467. *nitida* F. Laibach, Köderfang, 6. September (Hafn.); Ratschach und Landstraß, im September; nicht häufig (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 6. September (Hafn.).

468. *litura* L. Laibach, ziemlich häufig am Köder, September, Oktober. Stein (Doll.); Radmannsdorf, 31. August (M.); Ratschach und Landstraß, Ende August bis Oktober (M. H.).

Xanthia O.

469. *citrago* L. Laibach, ein Stück von einer Eiche geklopft, 16. September (Hafn.); Altack bei Bischoflack, Ende August. Köderfang (Tavč.); Landstraß in Unterkrain, e larva, Ende August, September (M. H.).

470. *sulphurago* F. Altack bei Bischoflack, Köderfang, Ende August, ein ♂ (Tavč.).

471. *aurago* F. Laibach, Köderfang (Dob.); Altack bei Bischoflack, Ende August (Tavč.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winz.); Ratschach in Unterkrain, Köderfang, 22. September (M. H.); ebenda, 4. Oktober (Hafn.).

a) *ab. fucata* Esp. Mojstrana, die vorherrschende Form (Galv.).

472. *lutea* Ström. Ratschach und Landstraß in Unterkrain, September, Oktober, Köderfang (M. H.).

473. *fulvago* L. Laibach, 29. August und Köderfang, 1. Oktober (Hafn.); Stein (Doll.); Altack bei Bischoflack, Ende August (Tavč.); Mojstrana, Lichtfang, 26. August (Rgr. Kautz); Landstraß, Köderfang 7. Sept. (M. H.).

Hoporina Blanch.

474. *croceago* F. Laibach, am Fuße einer Eiche ein Stück, 30. September (Hafn.); ebenda e l. (Spl.); ebenda, Köderfang, Ende März (nach der Überwinterung, Dob., Tavč.); Ratschach in Unterkrain, 27. März (M. H.); Senožeče (M. H.); am Fuße des Nanos bei Wippach, anfangs Mai von Eichen abgeklopft (Mn.).

Orrhodia Hb.

475. *erythrocephala* F. mit *ab. impunctata* Spul. und *ab. glabra* Hb. Laibach; fliegt im Oktober spärlich, nach der Überwinterung im März, April oft massenhaft zum Köder; Ratschach in Unterkrain, Köderfang. 2. November (M. H.); Rudolfswert, Köderfang, 14. Oktober (Hafn.).

476. *vau punctatum* Esp. Laibach, einige Stücke nach der Überwinterung im März am Köder erbeutet (Dob., Winkl.). Senožeče, Köderfang, Oktober (M. H.); Gradišče ob Wippach, Köderfang, 29. März (Preiss.).

477. *vaccinii* L. Überall gemein, Köder, September bis April.

a) *ab. spadicea* Hb. Laibach, einige am Köder erbeutet (Dob.); Feistenberg, Köderfang; 4. Oktober (Hafn.).

b) *ab. mixta* Stgr. Überall und ebenso häufig wie die Stammform.

478. *ligula* Esp. Ratschach in Unterkrain, Köderfang, 6. Juli (M. H. vid. Bohatsch).

479. *rubiginea* F. Laibach (Hafn., M. H.); Radmannsdorf 22. Sept. (M.); Ratschach in Unterkrain, häufig (M. H.); Feistenberg, ebenso (Hafn.). Am Köder, von Mitte September an; überwintert (Spl.). Auch *ab. tigerina* Esp. und *ab. unicolor* Tutt. darunter.

480. *torrida* Ld. Staud. Rbl. Cat. p. 210.

Scopelosoma Curt.

481. *satellitica* L. Laibach; Stein (Doll.); Radmannsdorf, 17. Sept. (M.); Ratschach und Landstraß (M. H.); Feistenberg und Rudolfswert (Hafn.). Von Mitte September bis April. Fliegt im Herbst nur vereinzelt, nach der Überwinterung jedoch massenhaft zum Köder.

a) *ab. brunnea* Lampa. Unter der Stammform nicht selten.

Xylina Tr.

482. *semibrunea* Hw. Ratschach in Unterkrain, Köderfang, 1. Oktober (M. H.).

483. *socia* Rott. Laibach, im September und nach der Überwinterung im April, an Zäunen; auch am Köder gefangen (Hafn.); Stein (Doll.); Ratschach und Landstraß (hier bereits 20. August, M. H.).

484. *furcifera* Hufn. Herbst bis April. Nach der Überwinterung häufiger anzutreffen. Laibach, Ende März, Anfang April, ziemlich häufig am Köder; auch an Zäunen und an Baumstämmen (Bul., Hafn., M. H.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 5. April (M.); Mojstrana, 21. April, Lichtfang (Winz.); Ratschach in Unterkrain, 16. Oktober (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 4. Oktober (Hafn.).

485. *ingrica* HS. Mojstrana, Lichtfang, Herbst, ein frisches ♂ (Winz.).

486. *ornitopus* Rott. An Zäunen, Baumstämmen, namentlich an Kiefern, fliegt auch zum Köder. Laibach, häufig. Stein (Doll.); Radmannsdorf, 10. April (M.); Ratschach und Landstraß in Unterkrain (M. H.); Rudolfswert (Hafn.); September bis April. Wippach, anfangs Mai von Eichen abgeklopft (Mn.).

Calocampa Stph.

487. *vetusta* Hb. Laibach; Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Wippach (Mn.). Vom Herbst bis zum Frühjahr, an Zäunen, nach der Überwinterung auch am Köder.

488. *exoleta* L. Herbst bis April. Laibach, nach der Überwinterung oft massenhaft am Köder; Raupen auf jungen Weiden gefunden (Hafn., M. H.); Lancovo bei Radmannsdorf, im September (M.); Ratschach in Unterkrain und Landstraß (M. H.); Wippach, Raupe auf *Chenopodium* nicht selten, Juni (Mn.).

489. *solidaginis* Hb. Mojstrana, Lichtfang, zwei ♂ ♂ (Winz.-Galv.).

Xylomiges Gn.

490. *conspicillaris* L. und

a) *ab intermedia* Tutt

b) *ab. melaleuca* View. Laibach, an Zäunen und bei Straßenlaternen von Mitte April bis Mitte Mai nicht gerade selten; Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 21. April (Winz.-Galv.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Möttling (Cvet.).

Lithocampa Gn.

491. *ramosa* Esp. Mojstrana, 13. Juli, Lichtfang, abgeflogen (Schwing.); Kunberg, ein sehr schönes Stück, 24. Juli (M. H.).

Chalophasia Stph.

492. *platyptera* Esp. Im Juni bei Oberfeld ob Wippach einige auf *Marrubium* gefangen (Mn.).

493. *lunula* Hufn. Laibach, am 11. August 1909 ein abgeflogenes Stück am Stamme einer Ulme angetroffen; ebenda 22. Mai ein Gespinst an einem Stein gefunden, der Falter schlüpfte am 2. Juni (Hafn.); ebenda, 15. Juni und bei Landstraß am 8. Juli gefangen (M. H.); Ende Juni bei Gradišče und Slap ob Wippach einige an Mauern gefunden (Mn.).

Cucullia Schrk.

494. *prenanthis* B. Laibach (F. Schmidt, Verh. zool. bot. Ver. 1854, p. 111); ebenda an einem Baumstamme ein frisches ♂ gefunden, 10. Mai 1901 (Hafn.); Landstraß, aus Raupen in Mehrzahl erzogen (M. H.).

495. *verbasci* L. Im Juni auf dem Nanos die Raupen häufig gesehen (Mn.).

496. *scrophulariae* Capiex. Laibach, Raupen in Anzahl gefunden; sie waren vielfach angestochen (M. H., Spl.); Lancovo bei Radmannsdorf (M); Wocheiner See, 26. Juni (Flschm., Schwing.); Mojstrana, Lichtfang, Anfang Juli (teste Schwing.); Landstraß (M. H.); Feistenberg (Hafn.). Die Falter schlüpfen im Mai, Juni.

497. *lychnitis* Rbr. Feistenberg, e larva, Ende Mai, Anfang Juni (Hafn. det. Wagn.).

498. *blattariae* Esp. Laibach (F. Schmidt, Verh. zool. bot. Ver. 1854, p. 111). Wippach (Streckfuß).

499. *tanaceti* Schiff. Landstraß (M. H.); Feistenberg, drei Raupen im Juli 1900 auf Vermut gefunden; ein Falter schlüpfte bereits am 18. August 1900; eine Puppe überwinterte und lieferte den Falter am 29. Juni 1901; die dritte Puppe ging ein.

500. *umbratica* L. Überall an Zäunen; auch in der Dämmerung auf Blumen schwärmend. Ende Mai, Juni und wieder Ende Juli, August.

501. *lucifuga* Hb. Laibach, an Zäunen nicht selten, im Mai; auch in der zweiten Julihälfte frische Stücke angetroffen; Großkahlenberg, 5. Mai (Hafn.); Mojstrana, Anfang Juli (Ing. Schwing.) und Ende Juli, Lichtfang (teste Schwing.); ebenda, kleine Stücke (Galv.); Luegg bei Rudolfswert, 13. Mai, ein frisches ♀ auf einem Blatte gefunden (Hafn.); ebenda am 8. Juni eine fast erwachsene Raupe auf *Hieracium* angetroffen, die Puppe überwinterte (Hafn.).

502. *lactucae* Esp. Lancovo bei Radmannsdorf, 25. Mai (M.); Treffen (Cvet.); Feistenberg, e l. 5. Juni (Hafn.); Landstraß (M. H.).

503. *chamomillae* Schiff. Laibach, an Zäunen und an Baumstämmen in der zweiten Aprilhälfte und anfangs Mai, nicht häufig (Hafn.); Treffen (Cvet.).

504. *absinthii* L. Laibach, ein Stück an einem Zaun gefunden, Juli 1896 (Hafn.); ebenda (Högl.).

Eutelia Hb.

505. *adulatrix* Hb. Im Mai bei Wippach und Gradišče, teils auf Pflanzen frisch gefunden (Mn.); bei Gradišče ob Wippach am 4. August 1907 ein Stück aus einer Hecke gescheucht, ein Stück am Köder gefangen (Hafn.).

Anarta Hb.

506. *myrtilli* L. Laibach, Tivoliwald, ein ♂ am 19. August 1899 abends auf Haidekraut sitzend gefunden (Hafn.); Kronau, 30. Juni, ein ♂ der Stammform zwischen Föhren fliegend erbeutet (Ing. Kautz).

507. *cordigera* Thubg. Črna Prst, Gipfel, 26. Juni (Fischm.); Krma, 28. Juni (Fischm., Schwing.). Mojstrovka, 1.—13. Juli. An letzterer Lokalität wurden die Schmetterlinge aus den Legföhren, auf deren Ästen sie jedenfalls bei Nacht sitzen, morgens aufgescheucht. Später sassen sie auf den Blüten von *Erica* und *Rhododendron*, sind aber äußerst flüchtig und daher schwer zu erbeuten. Auch sehen sie in der Ruhe als im Fluge einer dort vorkommenden Bienenspezies ähnlich, wodurch man oft getäuscht wird (Schwing.).

508. *melanopa* Thnbg.

a) *v. rupestralis* Hb. Triglav, 2400 m, 25. Juli (Spitz).

509. *nigrita* B. Triglav, am 1. Juli 1908 auf Felsen sitzend, ein prächtiges frisch geschlüpfes ♂, ausgezeichnet durch überaus scharfe schneeweiße Zeichnung im Saumfelde der Vorderflügel (Ing. Kautz).

Heliaca HS.

510. *tenebrata* Sc. Überall auf Wiesen, an Waldrändern und auf Waldblößen, Ende April bis Anfang Juni. Scheint jedoch im oberen Savetale zu fehlen.

Heliothis O.

511. *ononis* F. Laibach, St. Katharina (Hafn.); Radmannsdorf (M.); Feistenberg (Hafn.). Auf Wiesen und grasreichen Berglehnen, in Sonnenschein schwärmend. Ziemlich selten, Mai und Ende Juli, August.

512. *dipsacea* L. Auf Wiesen und an grasreichen Abhängen im Sonnenschein schwärmend. Mai, Juni und Ende Juli, August, Laibach, nicht häufig; Stein (Doll.); St. Katharina, häufig (Hafn.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, Juli (teste Schwing. und Winz); Landstraß (M. H.); Rudolfswert (Hafn.); an den Abhängen des Nanos und des Kolk, häufig.

513. *scutosa* Schiff. Ober Poganitz bei Rudolfswert auf einer Wiese am Waldrande ein ♂ gefangen, 11. Juni 1900 (Hafn.).

514. *peltigera* Schiff. Im Juni bei Gradišče ob Wippach auf Skabiosen (Mn.); ebenda, ein abgeflogenes Stück, am 22. Juni 1907 (Hafn.); ebenda, 5. Juli 1907 und auf der Policawiese bei Wippach am 15. August 1905 je ein Stück gefangen (Preiss.).

515. *armigera* Hb. Laibach, Köderfang, Ende August, September (Hafn.); im Juni hinter Oberfeld ob Wippach auf den grasreichen Hutweiden einige gefangen, aber alle ziemlich abgeflogen (Mn.); Wippach, Köderfang, August (Hafn.).

Pyrrhia Hb.

516. *umbra* Hufn. Laibach, Lichtfang, ein Stück im August (Hafn.); Radmannsdorf, 12. August (M.); Mojstrana, Lichtfang, Juli (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 14. Juni, 27. Juli, 4. August, Landstraß, 8. August (M. H.); Feistenberg, in der Dämmerung auf Blumen schwärmend, auch am Köder nicht selten, Juli, August (Hafn.); Senožeče (M. H.); Wippach, häufig am Köder, August, Anfang September (Hafn.).

Acontia Ld.

517. *lucida* Hufn. Im Juni bei Wippach und bei St. Veit ob Wippach auf Berglehnen auf wilden Malven geflogen, die meisten waren hell in der Färbung (Mn.); Gradišče ob Wippach, 23. Juni 1907 ein Stück im Grase gefunden (Preiss.).

518. *luctuosa* Esp. An trockenen Abhängen, im Sonnenschein schwärmend; setzt sich gerne auf Blumen und im Gras. Laibach, Ende Mai (M. H.); ebenda, 12. August (Spl.); Ratschach in Unterkrain, August (M. H.); Landstraß, 25. April, 24. Mai, 8. August (M. H.); Feistenberg, 17. Juni, 21. Juli Lichtfang, 10. August Köderfang (Hafn.); an den Nanosabhängen bei Wippach ziemlich häufig im Mai, Juni und wieder im August.

Eublemma Hb.

519. *suava* Hb. An den Nanosabhängen bei Oberfeld, bei der Burgruine und bei Gradišče ob Wippach, in der zweiten Junihälfte bis gegen Mitte Juli. Das Tier fliegt aufgescheucht aus dem Grase und setzt

sich in einer Entfernung von etwa vier bis sechs Metern wieder ins Gras. Wenn der Schatten des Sammlers auf den Falter fällt, fliegt er gleich wieder fort. Die aufgescheuchten selteneren ♀ ♀ verkriechen sich ins Gras und sind oft schwer zu finden. Die Flugzeit dauert von zirka halbtags vormittags bis zum Abend. Die ♂ ♂ fliegen auch gerne zum Licht (Hafn., Mn., Preiss.).

520. *jucunda* Hb. Dr. Rothe, Verz. p. 28. (?)

Thalpochores Ld.

521. *velox* Hb. Gradišče ob Wippach, Lichtfang, 7. August 1905 (Preiss.).

522. *dardouini* B. Wippach, Lichtfang, 11. Juni 1909 (Hafn.); Burgruine, Köderfang, 1. August 1905 (Preiss.).

523. *polygramma* Dup. Bei Oberfeld, bei der Burgruine und bei Gradišče ob Wippach, Licht- und Köderfang, auch auf Steingeröll gefunden, 10. und 18. Juni, 4., 10., und 25. Juli und 4. August (Hafn., Preiss., Wagn.).

524. *communimacula* Hb. Gradišče ob Wippach, Lichtfang, ein ♂, 4. August 1907 (Hafn.).

525. *purpurina* Hb. Mitte Juni auf dem südlichen Abhange des Nanos ober Gradišče einige gefangen (Mn.); ebenda und bei der Burgruine aus dem Grase aufgescheucht und ein Stück am Köder gefangen, 15. August 1907 (Hafn.).

526. *ostrina* Hb. Mitte Juni an der Straße von Oberfeld nach Zoll auf einer Hutweide geflogen (Mn.).

527. *parva* Hb. Ende Juni bei Oberfeld ob Wippach einige auf Hutweiden gefangen (Mn.).

528. *viridula* Hb. Im Juni zwei Stücke am südlichen Nanosabhange ober Gradišče gefangen (Mn.).

529. *elychrysi* Rbr. Dr. Rothe, Verz. p. 29 (?)

Erastria O.

530. *uncula* Cl. Auf feuchten Wiesen, selten. Laibach, 19. Juni (Hafn.); Wiesen bei Podutek, 12. Mai, zum Teil schon abgeflogen (M. H.); Landstraß, 4. Juni und 14., 15. August (M. H.); Preserje, 10. Juli (Hafn.).

531. *pussilla* View. Auf Waldblößen, Wiesen und in Hecken; fliegt auch zum Köder. Laibach, 24., 31. Mai, 25. Juni, 11. August (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Juni (Flschm.); Obergörjach, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Žirovnica, 27. Juli (Galv.); Ratschach in Unterkrain, 1. Juli, 2. August (M. H.); Landstraß, 8. und 15. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 27. Juli (Hafn.); Prečna bei Rudolfswert, 13. Mai (Buč.).

532. *deceptorica* Sc. In Wäldern um Idria (Scopoli). Die Art fehlt sonst überall in Krain.

533. *fasciana* L. Überall gemein. Ende Mai bis gegen Mitte Juli, Wahrscheinlich nur eine Generation. Bei Wippach wurde Ende, Juli, August eine zweite Brut beobachtet, welche stark zu *ab. guenéei* Fallou hinneigt. Ein typisches Stück dieser Form wurde von Fritz Preisseecker am 29. Juli 1905 am Licht gefangen.

Rivula Gn.

534. *sericealis* Sc. In Hecken; fliegt auch zum Licht und zum Köder. Ende Mai bis September. Stellenweise nicht selten. Laibach (Hafn., Scop.); Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, Obergörjach, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Landstraß, 20. Juni, 20. August, 10. September (M. H.); Feistenberg, 28. Juli, 2. und 10. August (Hafn.); Wippach, Köderfang, 13., 20. August, 3. September (Hafn.); ebenda, 18. Juni (Preiss.).

Prothymnia Hb.

535. *viridaria* Cl. In lichten Waldungen, auf Waldblößen, an Waldrändern, auf Berglehnen, im Grase; überall ziemlich häufig. April, Mai und Juli, August. Im Gebirge wahrscheinlich in nur einer Generation (Ende Juni, Juli).

a) *ab. modesta* Carad. Unter der Stammform nicht selten. Im Gebirge Oberkrains fast ausschließlich in dieser Form (Rbl.).

Emmelia Hb.

536. *trabealis* Sc. Auf Wiesen und grasreichen Lehnen, stellenweise häufig. Mai, Juni und wieder Ende Juli, August. Laibach, am Bahndamm bei Udmat, nicht selten (Spl.), auch am Licht (Hafn.); Stein (Doll.); Bischoflack (Hafn.); Wocheiner Feistritz, Lichtfang (Preiss.); Obergörjach, Lichtfang (Schwing.); Ratschach in Unterkrain und Landstraß (M. H.); Feistenberg und Rudolfswert (Hafn.); Wippachtal, häufig (Hafn.).

Metoponia Gn.

537. *koekeritziana* Hb. Dr. Rothe, Verz., p. 29.; Berge-Rebel, Schmetterlingsbuch, IX. Aufl., p. 274.

538. *vespertalis* Hb. Staud. Reb. Cat., p. 233. Im Küstenlande, nahe an der krainischen Grenze, hinter Lokavec am Abhange des Čaven wurden von Mann zwei Stücke dieser Art im Juni gefangen.

Scoliopteryx Scoliopteryx Germ.

539. *libatrix* L. Überall ziemlich häufig; September, Oktober und nach den Überwinterung bis Juni.

Calpe Tr.

540. *capucina* Esp. Laibach (Schmidt, Verh. zool. bot. Ver. 1854, p. 111.); Neuming in der Wochein, am 9. Juni 1909 eine erwachsene Raupe gefunden; der Falter, ein großes ♂ (Expans. $49\frac{1}{2}$ mm) schlüpfte am 4. Juli (Hafn.). Ratschach in Unterkrain, Köderfang, 21. und 23. Juli, drei Stücke (M. H.).

Telesilla HS.

541. *amethystina* Hb. Landstraß, Köderfang, 2., 29. Juli, 10. August (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 3. Juli, defekt (Hafn.); Wippach, ziemlich häufig am Köder, 13. und 20. August (Hafn.).

Abrostola O.

542. *triplasia* L. Laibach, Lichtfang, 14. August (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 27. Juni (M.); Mojstrana, Lichtfang, 5. Juli (Schwing.); Wippach, im Juni, einzeln um Gräben auf Nesseln (Mn.); ebenda, 11. Juni, 4. Juli (Preiss.), Köderfang, 20. August (Hafn.).

543. *asclepiadis* Schiff. Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Ratschach in Unterkrain und Senožeče, Köderfang (M. H.).

544. *tripartita* Hufn. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni, Voßhütte, Lichtfang, 9. Juli (Schwing.); Ratschach in Unterkrain, 24. Juni, Senožeče, 13. August (M. H.).

Plusia O.

545. *e aureum* Kusch. Stein? (Doll.). — Die Provenienz des Stückes nicht sicher.

546. *deaurata* Esp. Laibach (Schmidt, Verh. zool. bot. Ver. 1854, p. 111).

547. *moneta* F. Stein (Doll.); Wocheiner See, Raupe erwachsen Ende Juni auf Aeonitum (Flschm., Schwing.); Mojstrana, Lichtfang, 20. August (Rgr. Kautz).

548. *variabilis* Piller. Črna Prst, 1400 m, einzelne Raupen am 20. Juni schon erwachsen (Hafn., Spl.); 13. Juli erwachsene Raupen in Anzahl und auch schon einen frischen Falter gefunden (M. H.); Mojstrovka, Raupe bei 1700 m, e l. 30. Juli (Schwing.); Triglav, circa 1800 m (Penth.).

549. *modesta* Hb. Mojstrana, 22. Juli 1908, Nachtfang (Ing. Kautz).

550. *chrysis* L. Laibach, 30. Mai, e l. 1. Juni, Lichtfang 19. August, Dobrova 24. Mai (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Landstraß, 9. Juni (M. H.); Feistenberg (Hafn.); im Juni bei Maria-Au nächst Wippach auf Wiesen nicht selten (Mn.); Wippach, Köderfang, August (Hafn.).

551. *chryson* Esp. Feistenberg, 25. Juli ein sehr grosses ♂ (Expans. 48 mm) aus einer Hecke gescheucht (Hafn.).

552. *bractea* F. Mojstrana, Lichtfang, 15. Juli (Schwing.).

553. *festucae* L. Laibach, in der Dämmerung auf Blumen schwärmend, 29. und 30. Juli (Spl.); Mojstrana, 24. Juli, Nachtfang (Ing. Kautz).

554. *variegata* Esp. Mojstrana, 27. August, Nachtfang, stark geflogen (Ing. Kautz); außerdem Staud. Reb. Cat. p. 237.

555. *gutta* Gn. Laibach (M. H.); ebenda, Lichtfang 1. Oktober (Hafn.); ebenda Anfang Oktober in Gesellschaft von *gamma* im Sonnenschein auf Blumen schwärmend, mehrfach angetroffen (Dob.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain, 23. Juli, 1. Oktober (M. H.); Wippach, aus einer Hecke gescheucht, 23. Juni (Hafn.).

556. *chaleytes* Esp. Staud. Reb. Cat., p. 238.

557. *pulehrina* Hw. Laibach, Goloveč, ein frisches Stück am Zweige eines Weidenstrauches gefunden, 31. Mai 1898 (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing. et Galv.).

558. *jota* L. Im Juni auf dem Nanos in einem Gebüsch ein Paar in copula gefunden (Mn.).

559. *gamma* L. Überall, vom Frühjahr bis November, besonders häufig vom August bis Oktober, fliegt auch gern zum Köder. Überwintert.

560. *ni* Hb. Bei Haidenschaft ein Stück auf einer Wiese im Juni auf Kleeblüten gefangen (Mn.).

561. *interrogationis* L. Radmannsdorf, 3. August (M.); Mojstrana, Lichtfang, Schwing., Galv.); Steiner Alpen (Ing. Schwing.)

562. *ain* Hochenw. Kankertal, aus einem Gebüsch gescheucht, 21. Juli 1897 (Hafn.); Kankersattel (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Schwing., Galv.).

Euclidia O.

563. *mi* Cl. Auf Wiesen, im Grase; von Mitte Mai bis Mitte Juni. Eine zweite Generation wurde nicht beobachtet. Laibach, ziemlich selten; Abhänge des St. Katharinaberges, ziemlich häufig; Nanos ob Präwald, 1200 m, 19. Juni (Preiss.); Wippach, auf den Wiesen hinter der Burgruine, nicht selten.

564. *glyphica* L. Auf Wiesen, überall gemein, vom letzten April-drittel bis gegen Ende August. Die beiden Generationen beinahe ohne Intervall.

Leucanitis Gn.

565. *stolida* F. Staud. Reb. Cat. p. 244.

Grammodes Gn.

566. *algira* L. Laibach. Lichtfang, Juli 1899, ein abgeflogenes Stück (Hafn.); in der Umgebung von Wippach, insbesondere an den Abhängen des Nanos, in Hecken ziemlich häufig; auch am Köder in Anzahl beobachtet. Ende Mai bis September.

567. *geometrica* F. Ende Juni ein ganz abgeflogenes Exemplar bei Haidenschaft auf einer Hutweide angetroffen (Mn.); Wippach, mehrere Stücke im August am Köder gefangen (Hafn., Preiss., Wagn.).

Pseudophia Gn.

568. *lunaris* Schiff. Laibach, in der zweiten Maihälfte und Anfang Juni manches Jahr ziemlich häufig am Köder (Spl., Winkl.); Stein (Doll.); Preska, ein Stück aus einer Hecke gescheucht, 20. Mai 1896 (Hafn.); Feistenberg (Hafn.); Wippach, Licht- und Köderfang, je ein abgeflogenes Stück am 1. und am 19. Juni (Preiss.); im Juni auf dem Nanos aus Buchen-gesträuch gescheucht (Mn.).

Anophia Gn.

569. *leucomelas* L. Wippach, aus Raupen gezogen; die Falter schlüpften im Juni (Mn.). Ebenda, Köderfang im August und Anfang September, in Anzahl (Hafn., Preiss.).

Aedia Hb.

570. *funesta* Esp. Laibach, Lichtfang, 6. Juni (Spl.); Ratschach in Unterkrain, Köderfang, 20. Juni, 26. Juli (M. H.); Feistenberg, ein frisches Stück an einem Zaun gefunden, 20. Juni; sodann mehrfach am Köder beobachtet; das Tier ist sehr scheu und am Köder nicht leicht zu fangen (Hafn.).

Catephia O.

571. *alchymista* Schiff. Laibach, an Zäunen, 31. Mai, 7. und 14. Juni (Hafn.); Aßling, 6. Juni (M.).

Catocala Sehr.

572. *fraxini* L. Laibach, am Stamme einer Föhre ein ♂ angetroffen, 13. September 1899 (Hafn.); ebenda, an Telegraphenpfählen zwei Stücke gefunden (Bul.); ebenda, einige Stücke am Köder gefangen (Dob.); Lukowitz (M. H.); Stein, nicht selten (Doll.); Altlack bei Bischoflack, Köderfang, mehrfach, August (Tavč.); Wocheiner Feistritz, ein defektes Stück am 9. September 1887 gefangen (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Feistenberg (Hafn.).

573. *electa* Akh. Die häufigste Catocala; Juli bis September; an Zäunen, Baumstämmen und am Köder, Laibach; Stein (Doll.); Altlack bei Bischoflack (Tavč.); Ratschach und Landstraß (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Rudolfswert (Buč.); Wippach. Ein Stück mit rötlichem Hinterleib (jedoch nicht so stark wie bei *pacta* L.) wurde bei Laibach gefangen (Kavč.).

574. *elocata* Esp. Laibach, Köderfang, 6. September (Hafn.); Altlack bei Bischoflack, August (Tavč.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, an Mauern, häufig, auch am Köder beobachtet, August (Hafn.); Wippach, nicht selten, Ende Juli bis September; Nanos, Raupen an Pappelstämmen und Puppen am Fuße der Pappeln unter der Rinde und unter Steinen gefunden, 30. Juli (Hafn.).

575. *puerpera* Giorna. Wippach, Köderfang, Ende Juli bis Mitte August (Preiss., Wagn.). Bei Budanje ob Wippach am 4. Juli eine erwachsene Raupe auf Pappelgebüsch gefunden, welche am 4. August ein großes, schön gezeichnetes ♀ ergab (Hafn.).

576. *nupta* L. Laibach, nur zwei Stücke am Köder gefangen, Ende August (Hafn., M. H.); Feistritz bei Stein zwei Stücke an Felsen gefunden, Mitte Juli (Spl.); Altlack bei Bischoflack (Tavč.); Wocheiner Feistritz, zwei Stücke an Mauern, 18. August 1895 (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Wippach, Ende Juni ein Stück an einer Mauer (Mn.); ebenda, 11. August ein defektes Stück am einem Baumstamme gefunden (Hafn.).

577. *dilecta* Hb. Laibach, Stadtwald, Köderfang (Högl.); Senožeče, Köderfang, (M. H.) Wippach, Köderfang, 31. Juli (Preiss.).

Slovstvo.

Deželič Velimir dr., Slovenci za sjedinjenje s Hrvatskom god. 1848.

Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskega arkiva. God. XII., sveska 1. i 2., Zagreb 1910.

V vseučiliški knjižnici zagrebški se nahaja sveženj spisov iz l. 1848. iz knjižnice dr. Lj. Gaja, nabiranih pol za podpise prošelj slovenskih krajev ob Savi, ki žele biti združeni s Hrvatsko. Prošnjam se vidi, da so jim podpise zbirali preprosti ljudje, ki niso bili baš izurjeni stilisti. Te prošnje ali »pooblastila« so pisana večinoma nemški! Povod jim je pred vsem gospodarskega značaja. V Jelačiča so imeli ti Slovenci popolno zaupanje; bansko njegovo dostojanstvo jim je tako imponiralo, da ga v eni izjavi imenujejo »kralja v Zagrebu«¹.

Tako na pr. prosi 5 vasi v krškem (ena v kostanjeviškem) okraju²: »Wir unterthänigste arme Leute von Land Krain von Bezirk Gurkfeld und von Pfare Zirkle wir bitten, wenn es möglich ist, weil wir schon Nächsten sind, sollen wir noch Brüder werden, dasz wäre das Land Krain mit Kroatischen geschloszen . . .« (76 podpisov).

Druga taka izjava je iz župe Leskovca in Cerkelj v krškem okraju (100 podpisov)³; najvdaneje prosijo: »den Herrn König von Agram, das Sie uns beyhülflich seyn möchten, indem wir keine Rewöller seyn, nur dasz unsere Gaben gemildert werden, und unter Krówatzien wollen wir einverstanden seyn, wie bey ihnen die Regierung wird, so möchten wir auch haben . . .« (Podpis občine Malo Mraševo v cerkljanski občini, 4. junija).

In zopet izjavlja 276 posestnikov iz okraja Kostanjevica — Sv. Križ: » . . . wollen lieber unter den Schutz des Herrn Ban in Agram sich unterziehen, wenn wir von Sr. Majestät unsers Kaisers Ferdinand unter Agram übergeben worden sind«. (Sv. Križ, 6. junija 1848).

Zopet drugi iz nekaterih vasi cerkljanske in krške občine v krškem okraju zahtevajo: » . . . daß wir unter Ihre Regierung, wie es in Kroatien ist, seyn möchten«.

Slično se jih izjavlja 105 iz sv.-kriške občine. Mnogoštevilni so podpisi iz sevniškega okraja. Podpisani se zavezujejo, da nočejo privoliti v nobeno nemško zvezo, »ampak k slovenskemu svezu, to je: s Kranjci in Hrvati želimo in hočemo biti vkup« (163 podpisov), a na to nemški: »Wir Gemeindeinsaßen aus dem Bezirke Rann, Zillierkreis in Steiermark . . .

¹ Kako je Jelačičevo banstvo vplivalo na Slovence, nam priča dogodba, ki jo po „Südslav. Ztg.“ pripoveduje „Ljubljanski Časnik“ (dne 17. septembra 1850): Kmetje iz Dolenjske in Štajerske so prišli k banu in so ga vprašali, ali naj volijo občinske predstojnike (takrat nova uredba) ali ne, češ, na bana zaupamo, da bo povedal pravico, ker so Hrvati sami prosili, da bi jim postal glavar, in ker je ban prijatelj cesarjev. Ban jih je sprejel ljubeznivo in jih poučil, a kmetje so se vrnili veseli, ker so slišali, kako koristen je občinski red.

² Imena nekaterih vasi pač Deželič ni pravilno čital.

³ Občina Tekavec?

wir sind Slaven, Nachbarn mit Krain und Kroatien, Brüder die einerlei Muttersprache reden, vereint leben, wünschen künftighin immer zum slavischen Bunde oder dessen Nation, wie wir jemals waren, beibehalten zu werden . . .«

V celem je peticioniralo iz krškega okraja 12 vasi, iz kostanjeviškega 33 vasi; v sevniškem okraju samem se je nabralo preko 1000 podpisov.

Podpisana je občina M. Mraševo (M. Mrascha), in sicer: Mathias Jurezhig (Jurečič), češ, »Bestätigung dessen Überbringer«. Izjavo sv.-kriško je podpisal Mihael Štefanič in v potrdilo se zopet sklicuje na »Überbringer dieses«. Istotako želi izjava iz Pristave itd., »das weitere von Überbringer dieses sich durch mündliches Reden und Bitten zu überzeugen«. Enako iz Bušeče Vasi itd. Na eni sevniški izjavi so pa naravnost imenovani pooblaščeneci: Anton Dvošek (?), Anton Mirt, Martin Kriegel.

Kdo da je gibal ves ta posavski pokret, nam doslej ni znano; zdi se mi, da se je stvar začela v preprostejših slojih, ki so l. 1848. šli pred vsem za socialnimi svrhami. S to mislijo se ujema, kar nam poroča celjski kaplan Orožen Ignacij meseca maja l. 1848.; takrat so v Celju pričakovali neko hrvatsko deputacijo, vsaj vest o njej se je bila raznesla. Orožen je mogel verjeti to vest — »so viel ist gewiß — je pisal Muršcu 24. maja⁴ — daß die Bauern aus den Bezirken Rann, Reichenburg, Lichtenwald und einigen an der Grenze gelegenen Bezirken mittelst Deputationen in Dobova mit den Kroaten über Vereinigung beyder Teile und über Aufhebung der Zolllinie unterhandeln«.

V direktni zvezi z Deželičnim odkritjem pa je to, kar razpravljam v »Bleiweisovem Zborniku« na str. 282. v 3. opombi pod tekstom⁵. Zasedil sem v nekaterih novinah poročilo o mnogoštevilni »kranjski« (slovenski) deputaciji, ki je 6. junija hrvatskemu saboru izročila peticijo o zvezi s Hrvatsko z več tisoč podpisi. Ta »kranjska« deputacija mi je bila dosle zagonetka; razgonetnila nam jo je, evo, Deželičeva objava. Ta slovensko-hrvatski pokret je mogel dati povod poloficielni brošuri, ki so jo koncem maja 1848 uradni okrožni posli širili med narodom, brošuri »Kranj Kranjcam« (spisal »Odkritosrčni Kranjc«); ta brošura je — zlasti z gospodarskega stališča — v nebo povzdigovala zvezo z Nemci in odvrčala od Hrvatov (»Bleiweisov Zbornik« 310—311). Sploh je želja po zvezi s Hrvatsko tem bolj stopala v ospredje, čim bolj so Nemci tudi slovenske dežele silili v Frankfurt (ib., str. 305). S tem se povsem strinja dejstvo, da Deželičeve izjave istotako odbijajo zvezo s Frankfurtom, kakor si žele zveze s Hrvatsko.

Ta politična misel pa svedoči, da so podpisanci vendar bili informirani o čisto političnih vprašanjih burnega l. 1848. Naj omenim tole:

Takoj začetkom aprila meseca 1848. se je iz Celovca širila spomenica s slovenskimi zahtevami; med temi je bila tudi točka o zvezi s Hrvati, a ta točka je — pač kot preradikalna — nekje na poti po Slovenskem (najbrž pod vplivom mož, kakor sta bila Bleiweis, Miklošič) izginila iz »oficijelnih« slovenskih zahtev. Kljub temu je okrožnica s to vsebino sredi maja krožila med narodom ter imela takrat več tisoč podpisov⁶.

⁴ Korespondenca dr. Jos. Muršca v »Zborniku« Matice Slov. 1904, 1905.

⁵ Prim. tudi ibid., str. 307.

⁶ Bleiweisov Zbornik, 289.

Ta Majerjeva okrožnica je bila namenjena gotovo avstrijski vladi, a je mogla dati povod, da so se drugi s podobnimi prošnjami obrnili do drugega faktorja, ki je tu prišel v poštev, do banske vlade v Zagrebu. Sicer pa je Jelačićev nastop moral sam indirektno zbuditi vso pozornost slovenskega Posavja, ki po svoji naravni legi nagiblje v Zagreb, zlasti vest o saboru, ki se je sestel baš prve dni meseca junija.

Da so se te slovenske peticije našle baš v Gajevi ostalini, to si razlagam s tem, ker je Jelačić leta 1848. Gaju odkazal diplomatska ali »inostrana djela«⁷. Pri Gaju so pa obtičale najbrž zato, ker je Gaja baš začetkom junija doletela znana Miloševa afera in ga potisnila v ozadje; a pozneje je vojna absorbirala vse zanimanje.

Značilno je, da so o tem kmetiskem pokretu čisto molčale Bleiweisove »Novice«; Bleiweisu se je kakor Slomšku kaj takega zdelo preradikalno. — Dodatno k tem peticijam priobčuje Deželić še pismo, ki ga je pisal l. 1848. Fr. Muršič »od Mure v slovenjih Goricah« Gaju.

Znano je, kako vrlo se je l. 1848. pri volitvah držal ptujski okraj. Predno so šli ljutomerski kmetje k volitvam v Ptuj, jim je Fr. Muršič v Cezanjevcih govoril⁸ in ta svoj govor poslal Gaju, češ, naj sodi, »je li je krivo ili pravo«. Nagovarja jih kot »brate Slavensko Ilirske kervi« ter govori o vprašanju, ki so ga baje »ravnitelji« mariborskega okrožja v pismih razposlali vsem večjim »varošem« slovenskim, ki ga pa okrajna oblastva niso narodu priobčili — v Ljutomeru so o tem zvedeli od graščinskih komisij v Ormožu, Veliki Nedelji in Lukavcu — o vprašanju: »Kaj mi Slovenci mislimo? jeli očemo z drugimi slovenskimi narodi, to je, z Ilirci Horvackemi deržati, ali z Nemci«. In to vprašanje je hotel v Cezanjevcih Muršič s kmeti pretestiti. Nekdaj silni »Ilirci« so se razdelili in stopili pred razne krone (Hrvati pod ogrsko, »mi i Kranjci i Korošci« smo se združili z Nemci), le »Ruski Slavenci, kojem skoro niti broja ne znamo«, imajo svojega cara. (Citira Danico 1835), izdajica je, kdor trdi, da je »Slovencev le mala šaka«. Nam je držati z našimi brati, »čemo učeni Slovensko Ilirski materinski jezik na novo kao naši susedi, brati Horvati itd. i Kranjci podiči«.

In ti tako »ilirski« ogovorjeni kmetje so se pokazali pri volitvah kot najodločnejši Slovenci. O Muršiču samem glej »Korespondenco dr. Jos. Muršca«, str. 268, odn. 126—129.

Za ilustracijo razmer naj priobčim tu še dopis, ki so ga prinesle Miloš Popovićeve belgrajske »Srbske Novine« v »Dodatku k št. 70 od 30. julija 1848«:

* Iz Zagreba, 11. Maja. Pisma, koja nam iz gornji strana naše domovine dolaze, sva se slažu u tome, da je narod slovenskih krēpko prionuo za narodnost svoju i da neće da zna za svezu nēmačku (deutscher Bund). Istina je, da su u onim stranama raspisani izbori za taj nēmačkij parlament i da seljak slovenskij dolazi na mēsta izbora. No kad tamo, on zajedno izjavlja, da neće da bira poslanika, preteći svakome slabome svome bratu, koji bi se mašio u taj posao, da će mu živu ruku odsēći. U Seonice (Lichtenwald) na Štajeru došli su seljaci da izberu poslanika te izabравši ga kazaše mu, da ako neizradi tamo u Frankfurtu, da se svi

⁷ Gradja za povijest knj. hrv. VI, str. 347.

⁸ Ne v Ptuj, kakor piše Deželić. Cezanjevci je vas med Branekom (gradom) in Ljutomerom ob Muri.

Slovenci slože s Hrvatskom i Slavonijom, nek ijm se ne vrati živ kući. Pa kad na to ne prista, bogme zlo, i jedva ti se živ kurtalisa, izjavivši svečano, da on neće tamo da ide. I na tome stvar ostane. Iz nekoji mēsta slovenski (istina) otišli su poslanici u Frankfurt; no tu izbor ne bijaše čist posao. Tako se n. pr. u Optaju (! Pettau) na malom Štajeru obavi izbor sasvim nezakonitim koncem. Bilo je tu 146 izbornika i varošana i seljaka, koji se skupiše na dan izbora svi glavom. No 116 izmedju nji, sami knezovi seoski i gděkoji varošanin, izjaviše, da oni neće da šilju poslanike u tudje zemlje i Bog ti znao za čie babe dušu; no ostali 30 (ponajviše gladni beamtera, bojeći se izgubiti kao tudjinci bělij svoj slovenskij hlěb) izaberu, ni pet ni devet, čoveka, koji medjutim, kao Slovenac i uvidivši krivnju posla, ne otide. Ima opet drugi mesta, gdě se čeo narod usprotivio izboru, no beamteri, držeći se onoga: »tres faciunt collegium«, izabraše izmedju sebe i poslaše u Frankfurt poslanika. No narod je protestaciju svoju izložio protiv takovog samovoljstva. Mrzota ti je, brate moj, slušati sve istinite pripovēsti, kako su beamteri gatali i zanovetali, da narod zaslēpe i sklone na izbor. Tu bi ti jedan kazao, da sve nove slobode, koje ijm je car podělilo, ne imaju sile, dok njiovima poslanicima ne izvade dopuštenja i potvrđenja u Frankfurtu. Drugij bi opet kazivao, da će pasti pod batine hrvatske i pod robiju madjarsku i Bog ti ga zna pod što ne sve, ako ne izberu za Frankfurt. Eto vam krasnij karakter zastupnika velike i tobože jedine Germanije kod nas na Štajeru, Kranjskoj i Koruškoj. Na čast ti ij, tanka i plavokosa Teutonie! i blagodarićemo ti svi Slovenci od Dobrača pa do Sutle, od Mure pa do sinjeg mora, ako ij ukloniš iz krila našeg, pa primiš u blagoslovena i jedino spasujuća naručja svoja!

Dr. Fr. Ilešič.

Dr. Franz Xaver Zahnbrecher, Die Kolonisationstätigkeit des Hochstifts Freising in den Ostalpenländern. (Beiträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzbistums München und Freising von Deutinger und Specht; X. Band, neue Folge IV. Band. München 1907, Lindauer. S. S. 56—139).

Na podlagi listin, tradicijskih knjig in urbarjev nam opisuje pisatelj razvoj freisinškega posestva v vzhodnih Alpah, njega naselitev, obdelovanje in upravo. Nadrobno nam pripoveduje o mnogih obmejnih bojih med Bavari in Slovenci, ki so se v 2. polovici 6. stoletja, po odhodu Langobardov v Italijo, začeli naseljevati po zapuščenih krajih ter so se po dolinah in ob rekah pomikali vedno bolj proti zapadu. Bavarski vojvoda Tassilo II. je pa skušal tu na vzhodu utrditi svoje stališče in se tako okrepiti napram prodirajočim Frankom; kot pionirji v slovenskih deželah pa naj bi bili misio-narji. In kot pozneje na Pomorjanskem zgodilo se je enako tudi tu: kamor je prišel blagovestnik s križem v roki, tam je zasadil kmalu tudi vojščak svoj meč. Na meji je ustanovil Tassilo II. l. 769. benediktinski samostan Innichen, »da bi se pripeljali neverni Slovenci na pravo pot«, s čimer so freisinški škofje prevzeli prevažno nalogo. Innichen so bila vrata do Koroške, Kranjske in Štajerske. Ob reki Dravi so prodirali škofje vedno bolj proti vzhodu in jugu ter si pridobivali nove zemlje za kolonizacijo, tako, da so se že pred letom 822. naselili ob Vrbskem jezeru. Od tod kot

iz središča so naselili najprej bližnjo okolico, potem so pa obrnili svoje oči na Kranjsko, Štajersko in Avstrijsko.

Leta 973. podari cesar Oton II. freisinškemu škofu Abrahamu vse ozemlje, ki tvori porečje selške Sore, katero posestvo je Henrik II. (1002 in 1011) zopet nekoliko razširil. Iz središča Škofje Loke so prodirali (kakor nekoč iz Innichena) kolonizatorji proti jugovzhodu, na ljubljansko polje in na zapad v selško ter poljansko dolino. Tudi na Dolenjskem so imeli škofje svoja posestva okrog Mokronoga, Škocjana, Šmarjete in Bele cerkve, ki pa so bila šestkrat manjša od škofjeloških.

Na Štajerskem so dobili škofje prva posestva v dar šele leta 1007. (Oberwelz, Lind in Katsch v murski dolini), na Sp. Avstrijskem pa v istem stoletju obširna zemljišča ob Donavi in reki Ibbs. — Začetkom 12. stoletja neha doba darov, zato so pa tem pogostejše kupne in menjalne pogodbe, ker so škofje tako s tujimi posestvi lastna zaokrožili, kar je bilo v gospodarskem oziru posebne važnosti.

Kar se tiče takrat slovenskih dežel so bile jako pičlo obljudene, zato so jih škofje začeli naseljevati z Nemci. Na lepo in rodovitno ravan med Kranjem in Loko so privedli svoje bavarske rojake (officium Bavarorum) in zasnovali okrog slov. Žabnice več nemških vasi. Ob desnem bregu polj. Sore so škofje naselili Korošce (officium Karentanorum). Še dandanes spominjajo osebna, vodna in krajevna imena tod na nemško naselitev. V samotne in gozdnote kraje sedanje Sorice je škof Emihon I. 1283. naselil nemške Tirolce iz pustiške doline.

Zahnbrecher se je lotil tudi raziskavanja krajevnih imen; vendar je v tem delu svoje razprave popolnoma nesamostojen in se naslanja večinoma na rezultate avstrijskih raziskovalcev (Krones, Kämmerl, Redlich). Mestoma razpravlja o vsem tem preveč teoretično. Redke slovenske naselbine na Avstrijskem, Zgor. Koroškem in Štajerskem so utonile v nemškem morju, prebivalci so bili zaslužnjeni, narodno plemstvo pa se je strnilo z nemškim veleposestvom. Slovenske naselbine je absorbirala nemška, od državne oblasti podpirana premoč; le imena vodâ, gorâ in krajev spominjajo še sedaj na slovensko prošlost.

Naseljevali so se pa Slovenci družabno, v vaseh, — medtem ko so Nemcu, posebno po goratih krajih, ljubša selišča (Einzelhofsystem). Obdelovali so polje in vinograd ter se pečali z živinorejo, — posebno z drobnico; vrhutega so cvetele tudi raznovrstne panoge obrti, trgovstva in rudarstva. Tudi ta stran razprave je preveč teoretično opremljena; enako se ponavljajo v § 4 stvari, ki jih dobiš v vsaki pravnozgodovinski učni knjigi, vse preveč splošnega značaja, kar bo laiku bolj ugajalo kot strokovnjaku. Tu nam pripoveduje pisatelj o roboti in o davščinah, o sodstvu, upravi in uradništvu. Napačna je trditev, kot da bi bavarska in slovenska huda označevali narodnost imetnika, — tu moramo marveč misliti na gotovo kvantitativno, dosedaj še ne določeno razliko posestva. Splošno se podložnim kmetom škofov ni slabo godilo, saj pravi srednjeveška prislovica, »da ni slabo bivati pod krivo (= škofovsko) palico«. Škof Abraham (okoli 980) je posvečal posebno pozornost svojim kolonijam (najstarejši slovenski, takozvani freisinški spomeniki!).

Te kolonije freisinških škofov so bile v gospodarskem, narodnem in verskem oziru posebno za Slovence dalekosežnega pomena: bile so nositeljice kolonizacije, germanizacije in krščanstva ter so tudi v pravnem oziru pritisnile podložnim deželam bavarski pečat.

Dr. J. Mal.

Karl Kovač, *Ein Zehentverzeichnis aus der Diözese Aquileja vom J. 1296.* (Mitteilungen des Inst. für österr. Geschichtsforschung, Bd. XXX, 4, 1909. S. S. 607—637).

Za spoznavanje kurialnega finančnega gospodarstva, kakor tudi za topografijo in gospodarske razmere celih pokrajin važni viri so zlasti desetinski zapiski (libri receptorum decimae). En tak zapisek pobiranja desetine v oglejskem patriarhatu se je ohranil v fasc. 131, Cameralia, vatikanskega arhiva, ki je obenem najstarejši dosedaj znani desetinski register in zaznamek farâ in beneficiatov naših pokrajin.

V omenjeni razpravi so odtisnjeni zapiski prejemkov papeževih subkolektorjev Pagana della Torre in Jakoba Videmskega, ki sta pod generalnim kolektorjem Jernejem Quirini pobirala v oglejskem patriarhatu desetino, ki jo je l. 1295. razpisal Bonifacij VIII. »pro negotio regni Siciliae«. — V furlanskem delu se naštevajo prebende po njih odvisnosti ali pripadnosti skupaj, vendar pisatelj posameznih krajev tu ni identificiral, na Spod. Koroškem, Spod. Štajerskem in Kranjskem pa moremo iz razporedbe in razvrstitve far in beneficijev popolnoma dobro spoznati kolektorjevo pot. Tu naletimo na nekatera krajepisno znamenita imena in druga, ki se ne dajo z gotovostjo določiti; »Thotundorf« bo morda Tutendorf, »Zremsenik« pa niso Kresnice, marveč Čemšenik nad Zagorjem, enako St. Vitus ultra Laybacum št. Vid nad Ljubljano (ne pri Zatični). Zanimivo je dejstvo, da se med farami dolenske marke našteva tudi »Sicherberch«, sedaj provizično Hrvatski priklapljen kranjski Šumberk.

Dr. Jos. Mal.

Dr. Ljudevit Pivko, *Zgodovina Slovencev*. 1. snopič. (Poljudno znanstvena knjižnica. Izdaja Slovenska Šolska Matica v Ljubljani).

Izza Trdinove dobe je to prvi poizkus sistematične slovenske zgodovine. Pisatelj jo je namenil učiteljstvu, da se more samo poučiti o domači zgodovini in z njo buditi domoljubje pri mladini.

Težavno je spraviti našo zgodovino v organično celoto in jo porazdeliti v posamezne dobe, težavno zaradi tega, ker so imeli posamezni deli slovenskega ozemlja razne gospodarje in se je narodno življenje po takih krajih samostojno razvijalo. Ta težkoča se pojavlja tudi v Pivkovi knjigi. Slovensko zgodovino je razdelil pisatelj v šest dob: prva doba do leta 568. (slovenski vek); druga doba od l. 568. do l. 800 (pogansko slovenski vek); tretja od l. 800 do l. 1276. (vek ponemčevanja in propadanja v tlačanstvo); četrta od l. 1276. do l. 1550. (vek najhujših narodnih stisk); peta od l. 1550. do l. 1800 (vek verskih bojov ali novi vek); šesta doba od l. 1800 do naših dni (vek narodnega preporoda ali naš vek). — Na prvi pogled se vidi, da je razdelitev izvzemši prvih dveh dob, popolnoma svojevoljna. Včasih so vnani razlogi (pričetek habsburške oblasti, francosko gospodstvo) včasih notranji (pričetek novoslovenske književnosti (?), narodni preporod) povod delitve. Zakaj naj bi bil čas od l. 1276. do 1550. »vek najhujših narodnih

stisk« ? Nič večje in nič manjše narodne stiske nahajamo preje in pozneje. In verski boji niso trajali do l. 1800. Že okoli l. 1618 je bil boj s protestanstvom popolnoma končan.

Izmed šesterih dob so v prvem zvezku (108 str.) obdelane tri. Že iz tega se da sklepati, da pisatelj ni segel globoko. Komaj glavni obrisi so površno začrtani. Prav zato pa je zlasti tretja doba zelo medla. Knjigi manjka živahno opisanih zgodovinskih oseb in konkretnih dogodkov, ki napravijo še le zgodovino zanimivo in vplivajo na mladinsko srce. — Kulturna zgodovina zgodnjega srednjega veka se nič ne omenja. Vse kar zvemo o dobi med l. 843—1276 je nekaj imen koroških vojvodov in mejnih grofov. Vsaj češki kralj Otokar (katerega pisatelj vedno imenuje »Premisel II.) bi bil vreden večje pozornosti. Površnost v posameznih poglavjih včasih prav neprijetno dirne. Kaj naj rečemo ako se mladostna doba sv. Cirila in Metoda odpravi s sledečima stavkoma: »Brata Konstantin in Metod sta bila rodod iz Soluna ob Egejskem morju, kjer sta se naučila že v mladosti slovanskega jezika. Rada sta sprejela ponudbo moravskega kneza Rastislava in šla l. 863 na Moravsko«. Tudi krivih sodeb in trditev je v knjigi polno. — V interesu slovenskega učiteljstva in mladine je želeli, da bi bili prihodnji zvezki temeljitejši.

Dr. Jos. Gruden.

Janko Barle, Slika sv. Kümernisse u kapeli v Velikoj Mlaki. (Preštampano iz „Prosvjete“, Zagreb 1909. Naklada piščeva 28 str.).

Mala knjižica je zanimiv donesek k razvoju srednjeveških legend. Slika sv. Kümernisse, ki je tu opisana, izpričuje da je nekda tudi po Slovenskem in Hrvaškem bila razširjena ona ljudska zmota, ki je iz oblečnega Kristusa na križu napravila legendarno devico Kümernisso ali Wilgefortis in o njej zasnovala raznovrstne pripovedke.

Dr. Jos. Gruden.

Dr. Walter Schmid, Emona oder Aquilina? (Laibacher Zeit., 5./IV., 6./IV., 7./IV., 8./IV. 1910).

Alf. Müllner stellte in seinem Werke »Emona« (Laibach 1879) die Hypothese auf: »Die römische und vorrömische (tauriskische) Emona lag nicht an der Stelle von Laibach, sondern um Sonnegg, dort wo das Dorf Brunnndorf sich befindet, während an der Stelle von Laibach sich aus dem ursprünglichen Militärlager eine Handelstadt mit eigenem Namen und selbständiger Bevölkerung entwickelte, welche in späterer Zeit den Rang der alten Stadt Emona ablief und Bedeutung behielt, als Emona lange in der Geschichte untergegangen war.« Diese Behauptung wurde durch anderweitige Forschungen zu Falle gebracht, doch hat man in letzter Zeit wieder mit einer Wahrscheinlichkeit derselben gerechnet. Dr. W. Schmid weist die Unhaltbarkeit der Müllnerschen Hypothese nach. Im Folgenden die Hauptzüge seiner Beweisführung:

Müllner beruft sich auf einen in Laibach gefundenen Weihaltar, der das Gedächtnis des T. Vellius Onesimus (oder Onesiphorus, Onesidorus) feiert, der Mitglied eines sechsgliedrigen Ratskollegiums und des Priesterkollegiums der Augustalen in Emona sowie Mitglied eines fünfgliedrigen Kollegiums in Aquileja und Parenzo war: »... In memoriam T(iti) Velli(i) Ones(imi) IIIII vir(i) et Aug(ustalis) Emon(ae), IIIII vir(i) Aq(uileiae) Paren(tii).« In der Nähe fand man eine zweite Inschrift, in der die gleichen Würden

genannt werden: »III vir(i) Aqui(leiae) Aug(ustalis) Parent(ii)«. Die Erklärung der Abkürzung Aq und Aqui für »Aquileja« ist ganz naheliegend und findet sich auf unzähligen Münzen als Bezeichnung der Prägestätte. Jedoch Müllner ergänzt Aquil zu Aquilinae und konstruiert so die Hypothese, daß Aquilina der Name einer römischen Siedlung an der Stelle des heutigen Laibach sei. Zur Bekräftigung seiner Behauptung beruft er sich auf die Kirchengeschichte des Sozomenus, der einen Fluß Aquilis erwähnt, in den die Argonauten ihr Schiff gebracht hätten, nachdem sie es von Emona weg beiläufig 400 Stadien mit Walzen am Lande fortgezogen hatten. Aquilis hält Müllner für den Laibachfluß, die Stadt an demselben habe Aquilina castra oder kurz »Aquilina« geheißt. Allein nach Sozomenus mündet der Aquilis in den Eridanus (Po). Weiter erwähnt Müllner die Angabe des Zosimus, wonach Alarich auf dem Zuge von Emona nach Norikum im Jahre 408 den Fluß Aquilis und das apenninische Gebirge überschreiten mußte. Diese Stelle erklärt Dr. Schmid in der Weise, daß Alarich von Emona in die oberitalienische Ebene zog, dann den Fluß Aquilis und das apenninische Gebirge, worunter Zosimus hier und an anderen Stelle die Alpen meint, in einem Passe (Predil? Plöcken?) überschritt, um nach Norikum zu gelangen. Wenn der Geograph Stephanus Byzantinus eine Stadt in Illyrien »Akylina polis Illyriké« nennt, so ist damit nicht gesagt, daß dies Laibach sei.

Das Hauptbeweismittel Müllners ist die Peutingersche Tafel. In derselben werden für Emona folgende Entfernungen angegeben: 12 Meilen¹ von Nauportus, 9 Meilen zur Station Saus Fluvius und 18 Meilen zur Station Acervo. Müllner legt das Hauptgewicht auf die neun Meilen (= 13·32 km) zur Station am Saveflusse, die er bei Črnuče sucht, wo 1901 die Überreste einer römischen Brücke zum Vorschein gekommen sind. Für Laibach stimmen die 13·32 km allerdings nicht, aber auch nicht für Brunn Dorf. Von Tauzherhof bei Črnuče auf der Straße nach Laibach und weiter über Lavrica und Babna Gorica bis Kremenica sind zusammen 17·8 km; von Kremenica nach Brunn Dorf kommen noch 2 dazu, die Entfernung 13·32 km wäre bei Babna Gorica mitten im Moore zu suchen. Die Station Saus fluvius dürfte nach Dr. Schmid's Vermutung nicht am Flußübergange, sondern nördlich in der Richtung gegen Mannsburg zu suchen sein. — Anders steht es hingegen mit den Entfernungen Emonas von Nauportus und Acervo, die Müllner aus dem Spiele läßt. Die Entfernung vom Oberlaibacher Bahnhofe bis zum Eingange in die Rimska cesta in Laibach beträgt 17·76 km. Dies stimmt überein mit der Entfernung der Peutingerschen Tafel von Emona nach der bürgerlichen Niederlassung Nauportus, die auf der Hochfläche Hruševica ober dem Oberlaibacher Bahnhofe zu suchen ist, nämlich: 12 Meilen (= 17·8 km). Bei Log trifft man einen Meilenstein mit der Ziffer VIII (d. h. 8 Meilen = 11·84 km von Emona); unweit von ihm steht der Kilometerstein 12·8 km (von Laibach gerechnet), wobei 1 km abzuziehen ist, da die heutige Kilometerzählung in der Nähe des Laibacher Hauptpostgebäudes beginnt, während die römische Straße 1 km weit von dort in Emona einmündete. Im Zusammenhange damit verzeichnet das Itinerarium Hierosolymitanum zwischen Log und Kamen Potok die mutatio ad Nonum (d. i. den Pferdewechsel beim neunten Meilenstein).

¹ Römische Meile = 1480 m

Damit stimmt auch, daß man in Brezovica einen römischen Meilenstein in der Entfernung von 4 römischen Meilen (von Emona) fand. Acervo ist wahrscheinlich in Draga oder Hudo bei Weichselburg zu suchen. In Stranska Vas bei Hudo fand man einen Meilenstein mit der Angabe 44 Meilen von Neviodunum (Drnovo bei Gurkfeld). Acervo ist nach der Peutingerschen Tafel von Neviodunum 46 Meilen (also 2 Meilen weiter als der Meilenstein in Stranska Vas), von Emona 18 Meilen entfernt. Emona ist also vom Meilenstein in Stranska Vas 20 Meilen (= 29,6 km) entfernt. Und wirklich beträgt die Entfernung zwischen der Laibacher Deutschordenskirche, wo das Osttor der römischen Stadt Emona war, längs der Unterkrainger Straße bis Stranska Vas 30 km, was bis auf 400 m übereinstimmt. Die Entfernung dagegen zwischen Stranska Vas und Kremenica bei Brunndorf, in deren Richtung Müllner alte Straßenspuren für eine Römerstraße sucht, beträgt nur 23,8 km.

Übrigens sprechen auch praktische Erwägungen dagegen, daß die römische Hauptstraße aus Italien von Nauportus nach Brunndorf und von da über das Moor bei Lavrica nach Laibach geführt hätte, statt den festen Boden am Westrande des Moores zu benützen. — So widerlegt Dr. Schmid Müllners Hypothese, daß die Römerstadt Emona in Brunndorf zu suchen sei. Brunndorf war zur Römerzeit nur ein »Weiler, der zu Augustus Zeiten im Jahre 14 von den im Sommerlager bei Nauportus meuternden Soldaten geplündert wurde (Tacitus Annal. 1, 20: *direptis proximis vicis ipsoque Nauporto*) und in dem sich wegen seiner Abgeschlossenheit von der Heeresstraße noch eine größere Anzahl von Inschriften erhalten hat«.

Der Meilenstein von Stranska Vas bei Hudo bezeugt, daß dort das Territorium von Neviodunum begann; »hier war man schon in Pannonien, während Emona bekanntlich noch zu Italien gehörte. Die Grenzen zwischen beiden Provinzen werden die Höhen Goli Vrh, Veliki Laz, Gatinski Boršti, Kovačevce und Bersin gebildet haben (heute ungefähr die Grenze zwischen der Bezirkshauptmannschaft Laibach Umgebung und der Bezirkshauptmannschaft Littai Gerichtsbezirk Weichselburg). Und es dürfte nicht bloßer Zufall gewesen sein, sondern dem Gesetze der geschichtlichen Kontinuität entsprechen, daß im 9. Jahrhundert die Kreina marcha, Carniola, neben Oberkrain auch Laibach und seine Moorumgebung umfaßte, während sich jenseits der östlichen Grenzberge die Windische Mark ausbreitete«. M. Pajk.

Dr. Boris Zarnik: Vergleichende Studien über den Bau der Niere von Echidna und der Reptilienniere. (Habilitationsschrift. Mit 10 Tafeln und 41 Figuren im Text. Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1910).

Pisatelj je po srečnem slučaju prišel v last enega eksemplarja redkega avstralskega kljunatega ježka (*Echidna aculeata* Cuv.) in se je lotil hvalevrednega dela, da mu preišče ustroj obisti.

V dveh ozirih smemo imenovati njegovo delo jako uspešno. Na eni strani je ugotovil pisatelj v vsem grobem anatomskem ustroju tako veliko sorodstvo ježkovih obisti z obistmi višjih sesalcev, da jih lahko nazivljemo »tipično sesalske«. Obenem pa so njegova raziskovanja iznova potrdila upravičenost, da stavljamo kljunaše v sistemu v neposredno bližino onih primitivnih bitij, iz katerih se je razrastlo deblo placentalij. Premnogi

primitivni znaki, ki jih je našel v ustroju obisti nam pričajo o tem in nam deloma tudi kažejo, kako si imamo predstavljati postanek diferenciacij v višjih redovih sesalcev; taki prvotni znaki so n. pr. enotnost obisti, nepopolni razvoj in maloštevilnost dolgih pentelj, brezskladnost obistne sredice.

Na drugi strani pa se je pisatelju posrečilo v finejšem ustroju ježkovih obisti odkriti nekatere znake, ki tako jasno spominjajo na razmere pri plazilcih, da si jih težko razlagamo drugače kot s pomočjo filogenetskega sorodstva, dasi se tudi sedaj še ni posrečilo nedvoumno homologizirati vseh onih sesalskih in plazilskih obistnih delov, kolikor jih sploh smemo smatrati skupnim.

Omenjam naj pred vsem najdbo neogenskega pasa na periferiji ježkovih obisti. V tem pasu namreč pri ježku tudi po končanem embrionalnem razvoju še vedno poganjajo nove obistne cevke, v skorji obisti ostane torej celo v starosti plast embrijo nalnega staničja, iz katerega neprestano rasto nedorastle »pritlikave obistne cevke«.

To pa je znak, ki ga izgube vsi višji sesalci že ob porodu ali par dni po njem, pri plazilcih pa ostane neogenska embrionalna plast ohranjena tudi v poznejšem življenju. Ako vrhutega vpoštevamo, da je pisatelj našel pri ehidni obistna telesca komaj malo bolj široka kot je glavni del cevke, ki pri višjih sesalcih zaostaja v relativni debelosti trikrat do štirikrat, tedaj nas tudi ta značaj mnogo bolj spominja plazilskih odnošajev kakor pa sesalskih.

Ko pisatelj končno hoče primerjati gotove dele sesalskih in plazilskih obisti, najde z ehidno najbolj sorodne znake pri gekonih, enem najbolj primitivnih redov razreda plazilcev, in sklepa, da se predniki sesalcev in plazilcev strnejo samo ob korenini, ki je pognala iz skupnih prednikov.

Omenimo naj, da v prilog tej hipotezi govori tudi paleontologija, ki je v permicnih in triadnih teromorfih odkrila kolektiven tipus, ki spaja v sebi lastnosti nekterih redov plazilcev, a se obenem približujejo sesalcem.

Razprava je opremljena z mnogimi lepimi slikami, ki jih je prav skrbno izvršil pisatelj sam.

Dr. Pavel Grošelj.

Beck G. v., Vegetationsstudien in den Ostalpen. II. Die illyrische und mitteleuropäische alpine Flora im oberen Savetale Krains.

Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, mathem.-naturw. Klasse, Bd. CXVII, Abt. I., 1908, pag. 97—155. 8°. 1 rastlinski zemljevid.

V navedeni razpravi je priobčil pisatelj, ki se zelo zanima za Kranjsko cvetano, obilo zanimivega gradiva. V končnem pregledu je zbral vse važnejše točke in jih je pregledno razvrstil. Dasiravno se ne more vsem popolnoma pritrditi in so mnoge še zelo hipotetične, jih vendar priobčujem, ker bodo gotovo zanimale domače rastlinoslovce in jih bodo izpodbudile k razmotrivanju tega ali onega vprašanja.

Zaključni pregled je razdeljen na sledeče odstavke:

•1. Ilirske rastline so se priselile iz zaprtega ilirskega ozemlja v zgornjo kranjsko savsko dolino najbrže med Gorjanci in kranjskim Snežnikom na Dolenjsko in odtod v zgornjo savsko dolino. Iz Dolenjskega so

se bržčas razširile večinoma v toplejši dobi tudi na Štajersko in dalje proti severu.

2. Cvetana Šmarne gore pri Ljubljani ima 25·6 % ilirskih rastlin, ki so pa po savski dolini navzgor vedno redkejša in rastejo zlasti na prisojnem apnenčevem skalovju in diluvialnih gramoznih plasteh. Na savskem bregovju med Javornikom in bleškim mostom pri Lescah jih je le še 13·2 %.

3. V tej meri kakor pada stopoma število ilirskih rastlin v zgornji savski dolini, se množi predalpsko in alpsko rastlinstvo; ilirske rastline izginajo v predalpski vegetaciji približno pri nadmorski višini 800—1000 m.

4. Hmeljasti gaber (*ostrea carpinifolia* Scop.) in mali jesen (*fraxinus ornus* L.) rasteta poslednjič na levem pobočju Save-Dolinke pri Kranjski gori v nadmorski višini 750—800 m.

5. Na južnem robu Karavank je ozek, komaj 350 m. širok pas ilirskih rastlin, katerega zgornja meja leži pri 900—800 m. nadmorske višine. Tisti se zožuje od Žirovnice po dolini navzgor, se končno raztrga na manjše dele in izgine pri Kranjski gori, kjer doseže savsko podolje naznačeno nadmorsko višino.

6. Na severnem pobočju Triglavskega pogorja dobimo ilirske rastline v večji množini le zahodno od Mojstrane pri vhodu v Vrata.

7. Na bleškem gradu zavzemajo ilirske rastline samo še 17·4 % vse cvetane.

8. Nasprotno napravljajo na levem bohinjskem pobočju nad Nomenom in Bistrico sredi predalpske vegetacije nekaj otok kraške lesne formacije, v kateri je še 23 % ilirskih rastlin.

9. Omenjeno najdišče kaže v višini 480—800 m. sredi predalpskega pasa ravno tako ugoden razvoj ilirske cvetane, kakor na Šmarni gori v višini 310—675 m. sredi gorske vegetacije.

10. Posamezne ilirske rastline segajo še do Savice.

11. Osamljena najdišča ilirske cvetane od Radovljice po dolini navzgor so ostanki prodiranja ilirske cvetane v kserotermični postglacialni periodi med Gschnitz in Daunstadijem. Tudi tukaj rastejo ilirske rastline v družbi srednje-evropske alpske vegetacije in ne kažejo nikake zmožnosti razširjevanja.

12. Vegetacija pogorskega pasa zgornje savske doline ima izdatno število predalpskih in alpskih rastlin. Na Šmarni gori jih je 43 vrst, to je 20·8 % vse cvetane.

13. V savski soteski med Medvodami in Smlednikom raste 31, med bleškim mostom in Javornikom 71 predalpskih in alpskih rastlin; na poslednjem najdišču 40·5 % vse cvetane. Naselile so se v hladnejši periodi postglacialne dobe, pod Radovljico gotovo že v würmski ledeni dobi.

14. Kserotermično dobo med Gschnitz in Daunstadijem so prestale na mestu ravnotako kakor srednje evropsko-alpsko rastlinstvo na strmih bregovih Soče v gorki goriški kotlini.

15. Izpodrivanje alpske cvetane iz savskega podolja tudi še sedaj ni zavzelo velikega obsega, kljub temu, da se je umaknila ločnica večnega snega v Julijskih alpah do višine 2600 m.

16. Vsled vsako leto ponavljajočega se naplavljanja semen se je naselilo na savskem produ od Mojstrane navzdol 23 predalpskih in alpskih rastlin. Mnoge izmed njih so bile zanesene daleč navzdol, tako da dobimo še pri Črnučah in Ježici na Ljubljanskem polju na savskem produ 11 vrst.

17. Spodnja višinska meja predalpskega pasa, označena po mnogo-goštevilnih predalpskih rastlinah, pelje sedaj okrog Blegaša pri Železnikih in Jelovice nad Kropo proti Boh. Beli, zatem okrog vzhodnega in severnega Triglavskega predgorja v dolino Save-Dolinke, kjer se združi s karavanško tovrstno mejo med Gozdom in Kranjsko goro.

18. Apnenčevo skalovje v zgornji savski dolini je poraščeno pod 1000 m. nadmorske višine od Kranjske gore do Most z številnimi alpskimi rastlinami, posebno pa pri Koroški Beli in Žirovnici.

19. Tudi pritlikovo borovje (*pinus mughus*) je tipično razvito pri vходу v Pišenco poleg Kranjske gore v višini 800—839 m., v savskem podolju med Kranjsko goro in Logom, na severnozahodnem vznožju Jerebikovca pri Mojstrani in pri Koroški Beli. Pritlikovi borovci rastejo po dolini navzdol do Dovjega.

Kljub svoje zanimivosti nas delo vendar ne more docela zadovoljiti, ker so posamezna važna vprašanja prepovršno obdelana. Sicer se ozira pisatelj na poznane kranjske botanike (Paulin, Drganc, Krašan, Deschmann, Fleischmann, Graf, Scopoli, Voss), toda za stavljeno nalogo to ne zadostuje, ampak je potrebno popolnoma natančno poznanje krajevnih rastlinskih razmer in to se ne more pridobiti na parkratnem potovanju skozi deželo. Bati se je, da so se že nekoliko preveč udomačila na škodo znanstva preiskavanja in izvajanja na podlagi takozvanih »flüchtige und unzureichende Durchforschungen.«

Tako se n. pr. trdi o cvetlici »satureja montana L.«, ki raste na enem samem kraju na Dolenjskem in potem šele v Bohinjski dolini, da se je priselila tjakaj preko Dolenjskega. Zakaj neki bi je ne pripeljala v bohinjko dolino bližnja pot čez Črno prst, kjer se nahaja po Paulinu zelo pogosto na drugi strani. Ravno isto velja še za druge rastline, ki se nahajajo le poredkoma na dolenjskem ozemlju, v večjem številu pa v bohinjski dolini in na Črni prsti. Zaradi tega je v Beckovi razpravi še mnogo vprašanj, ki čakajo končne rešitve.

Besedilo motijo nekatere netočnosti pri zemljepisnih imenih, tako n. pr.: Ilovca-Wald (napaka, ki izvira najbrže iz specialnega avstrijskega zemljevida) pravilno Jelovica, Jeretikouz pravilno Jerebikovec i. dr.

Dr. Gv. Sajovic.

Mali zapiski.

Ivan Šašelj, Bisernice iz belokranjskega narodnega sklada.
V Adlešičah nabral I. Š., župnik, I. Založilo »Katoliško tiskovno društvo« v Ljubljani. Tisk I. Krajec nasl. (sic! Tiskal I. Krajca naslednik), v Rudolfovem. 1906. m. 8°. 329 str., II. 1909. 264 str. in 7 podob.

Čeprav je izšel prvi zvezek že predveč nego tremi leti, sem vendar mnenja, da se knjiga sedaj, ko je izšel tudi drugi zvezek, oceni celotno še enkrat, in da se po moči popolni tolmač knjigi, katerega je potrebna za razumevanje. Zatorej mislim, da je koristen trud, ki sem ga vložil v to delo, da razbistrim nekatere nejasne strani in odpravim očitne pogoške ter pospešim umevanje pesni samih in rabo slovarčka.

Iz pesni zbranih v teh dveh zvezkih je jasno, da imamo razlikovati dve glavni plasti národnega pesništva in pripovedovanja v Beli Krajini. Prva plast je hrvaška ali morebiti bolje rečeno štokavska, druga je kajkavska (ali slovenska). Pa tudi prva plast ni jednotna; najstarejše pesmi so ijekavske, t. j. jezik je južni. Take oblike so: vjerna, lijepa, mjesec, pjevati, bijela itd. Druga oblika je ikavska, t. j. jezik je zapadni: divojko, lipo, misec itd. Tretja oblika je ekavska, t. j. vztočni jezik: lepa, devojka, pevati itd. Tudi že rabi prihodnjik s pomožnim glagolom bum, nm. hoću, ću. — Sicer pa v eni in isti pesmi najdeš oblike iz vseh treh narečij. N. pr. 31¹ Lepa Kata. 31¹² X. leto. 31³ pa pjesme ne pjevale. — 24⁵ Vsu krščansku vjeru razpoznala. 24⁶ Eto tebi lipo premaliče. 14¹⁰ U planinah snegi prekopnijo. — Temu se ne bomo čudili. — Uskoki so pribežali iz Bosne, kjer so govorili ijekavščino, pred Turki v Hrvatsko deželo in en del je bil nameščen v Senju. Ker je prebivalstvo Senja čakavsko in ikavsko, priučili so se s časom tudi ikavščine. Ko so potem l. 1612. morali Uskoki zapustiti Senj, jih je vlada naselila deloma v Žumberku. Tu so stanovali v bližini hrvaških kajkavcev; nekaj pa se jih je naselilo na Kranjskem v Metliškem okraju, kjer so s časom pozabili svoj materinski jezik in jim rabi samo še v narodnih pesnih. Oni del Uskokov, ki je ostal pravoslaven ali je pristopil v unijatstvo, je ohranil svoj štokavski jezik in svoje prvotne običaje do dandanašnjega dne. Oni del pa, ki se je pokatoličnil, je prišel pod civilno oblast avstrijsko in v teku stoletij so šola, ured in cerkev temeljito izpremenili jezik prvotnih štokavcev. — Dejstvo, da so mnogo časa bivali v Senju in njega okolici in da je ob morju vladala v mestih italijanščina, nam pojasnjuje tudi to, da so z morja seboj prinesli mnogo italijanskih besedi, katerih so se priučili v občevanju z meščani in na morju z Italijani (Benečani), s katerimi so vodili vedne boje. Pa tudi to je mogoče, da so prihajali k njim zidarji in drugi rokodelci z Reke ter so zanesli k njim nekatere italijanske besede; nekaj pa so jih tudi vojaki prinesli iz Italije, dokler je še Avstrija gospodovala v Benečiji in Lombardiji.

Druga plast je že povsem slovenska; jezik in vsebina se znatno razlikujeta. Prvotna plast se odlikuje po pristni narodni naivnosti ter je jasni odsev prirodne narodne duše. Vsi umni tvorci so izliv narodne duše brez tuje primesi, katero so pozneje šola, cerkev in urad med nje zanesli. V slovenski dobi so predmeti narodne poezije navadno pobožne, asketske vsebine; vse se nanaša na onkrajno življenje ter je osladno po svojem moralizovanju.

Prva knjiga ima tele odstavke: I. Pregovori in reki. II. Pesni, A) pripovedne. B) lirične (lirske). C) a) kolednice in božičnice, b) kresnice, c) zdravice, d) posmrtnice. Č) pobožne. D) vojaške. E) različne pesmi. III. Vraže, prazne vere, narodni običaji. IV. Bajeslovne stvari. V. Pripovedke in pravljice. VI. Slovarček in slednjič še tolmač neznanih besed, ki se nahajajo v narodnih pesmih (pesnih).

Druga knjiga ima tole vsebino: I. Pregovori in reki. II. Pesmi, A) pripovedne. B) lirične. C) Pobožne in moralne. D) a) vojaške, b) otroške, c) beraške. E) Šaljive in zabavljice. III. Vraže, praznovere (prazne vere) in narodni običaji. IV. Pripovedke in pravljice. V. Slovarček.

Vže preje sem omenil, da se ne smemo čuditi, ako nahajamo vse vprek oblike vseh treh narečij, ijekavskega, ikavskega in ekavskega. Vendar

po mojem mnenju ni krivo tej mešanici samo bivanje Uskokov v različnih krajih, nego najbrže tudi nespretnost zapisovalcev. Kdor hoče natančno beležiti narodne pesmi, mora jezik temeljito poznati in ne sme ljudi nikdar opozarjati na to, da hoče zbrano blago objaviti, ker se potem navlašč pačijo in hočejo pokazati, da so izobraženi, narodno blago pa se čuje najboljšje iz ust nepismenih ljudi. Zato je tudi drugi zvezek veliko slabši nego prvi, ker so domačini sami zapisovali pesni in pri tem po svoje popravljali.

Sicer pa se bomo prepričali pri pretresu posameznih pesni, da so stari jezik že mnogo predrugačili. Pevci sami ne razumejo več mnogih besedi, pa tudi ne smisla in vsebine posameznih granesov. Ortografija je čisto slovenska; oni ne razlikujejo več „č in ć“, pišejo „čerka“ m. „čerka“, „ču“ m. „ču“, „hoču“, čud m. „ćud“, „plača“ m. „plača“, „sreča“ m. „sreča“, „črna“ m. „crna“ itd. Po kajkavskem vteku izpuščajo „v“ pred l-om, n. pr. „latek“ m. „vlatek“, pred s-om in z-jem n. pr. „zel“ m. „vzel“, „se“ m. „vse“, „seh“ m. „vseh“. Tudi mnogo nemščine se je navleklo v jezik; seveda je temu kriva posebno vojaščina, kjer se slovenščina grdo mrcvari. Vtek slovenščine, ali recimo gorenjščine pa se kaže v tem, da zamenjujejo prvotni „u“ z „o“, n. pr. „k onemo mojemo kmetičo; Jezos; poškico; jonak“ itd.

V predgovoru (pristopu) opisuje pisatelj „Belo Krajino“. (Tako piše prav v prvem zvezku; v drugem že piše „Belokranjci“ m. „Beli kranjci“, na „Črnokranjskem“ m. na „Črnem Kranjskem“).

Pregovori se odlikujejo po jedrnatosti. Pripovedne pesni so do malega vse iz prve plasti. Kakor smo že omenili, je jezik v nekaterih pesnih še zelo podoben pravi stokavščini, v drugih manj, v novejših pa povsem slovenski. Zatorej pa tudi ne želimo z gospodom izdajateljem, da bi se Žumberčani zopet vrnili pod Kranjsko upravo, kjer bi svoj lepi čisti jezik tako pokvarili, kakor je slovenski jezik potujen. Čim se začenjajo pesni o svetnikih in o Mariji, pojema pesniška svežost in jezik je povsem slovenski, seveda pokvarjen z nemškimi tujkami, rekli in nemško skladnjo. Med lirskimi pesnimi so starejše biseri; slovenske so že medlejše. Kolednice, kresnice, posmrtnice, pobožne ter moralne pesni, kakor tudi vojaške in različne so vse iz novejšje dobe in po jeziku in po vsebini manj vredne. — Prav zanimive so vraže, prazne vere in narodni običaji. Bajeslovno blago, pripovedke in pravljice so očitno iz prve plasti.

Da so bili Beli Kranjci nekdaj pristni štokavci, to vidimo iz njihovega besedišča, kjer je vse polno besedi, ki so bile prvotno samo pri štokavcih v rabi.

Tako so tudi premnoge turške besede v njih jeziku; pa tudi spomini o „Gomirski djevojki“ [gojmerski. Gomirje je neki pravoslavni samostan v Hrvatski], o „Carigradu“, o „Moravi“ [reki sestavljeni iz Bolgarske in Srbske Morave, ki se z lbrom vred izliva izpod Smederevega v Dunaj], o Petrovaraždinu [m. Petrovaradinu, mestu in trdnjavi v Slavoniji, nasproti Novemu Sadu ob desnem bregu Dunaja]; imena „Omer“ in „Omerica“, ki se nahajata samo v srbskih narodnih pesnih.

Kakor smo rekli, je drugi zvezek spisan od ljudi, ki so preveč v šolo hodili, da bi zapisavali čisti narodni jezik, nego so ga popravljali; pa so zopet premalo izobraženi, da bi vedeli ceniti natančno beleženje narodnega blaga. Zatorej ponuja ta zvezek manj zaupanja v vernost zabeleženih na-

rodnih umotvorov, nego prvi. Teško se da določiti, kaj spada v štokavsko in kaj v slovensko dobo, ker se kažejo med obema skrajnostima mnogi prehodi. Tako so v I. zv. 1—12, 17, 18 *a* in *b*, 37—44, 46, 53, 67—69, 127, 130 *č*, 134 štokavske, 54, 62—64, 66 že bolj kajkavske, ostale pesni in povesti so slovenske. V drugem delu 1—12, 17 *a*, 39, 42 *a b*, 43, 46, 48, 60, 72, 74 *a b*, 127, 134, so prvotno štokavske; vse druge so kajkavske ali slovenske.

Oglejmo si po vrsti vse kose in kjer je treba, pristavimo tolmač neznanih besed ali pa poskusimo zaslediti pravilno obliko teksta. — Strani so označene z veliko številko, vrstice od zgoraj so označene z malimi številkami zgoraj, vrstice od spodaj z malimi številkami spodaj. *s.* = srbski, *stsl.* = starislovenski, *n.* = nemški, *t.* = turški, *it.* = italijanski. 3⁸ *hora* (ura) pomenja čas, in sicer pravi čas. *g.* *zauvab*; *tempus*. 3₄ *kaj*, nima nič skupnega z našo vprašalno čestico „kaj“, nego stoji m. *kô*, *kâ* (kao) + *i* = kakor tudi. 5³ *dražica*-*lažica*. *Kdor draži*, vedoma neresnico govori. 3⁴ *dražica* ni *lažica* = *was sich liebt, das neckt sich*. 7₃ *oglavnik* ni *uzda*, nego *povodec*, *Halfterstrick*. 8^{10, 13} ako pravijo ljudje res „*kokoškica*“, potem je to vtek slovenščine; pravi štokavec bi dejal „*kokoščica*“. 10¹⁰ *kakoš*, tiskovna pomota m. *kokoš*. 10₁₁ *naračajo* = pišejo oporo. Ta oblika glagola je analožna tvorba po primeru „*nositi*, *prinašati*“. *Sicer nosni* „*q*“ = poročati ne sme menjati svoje oblike. Tudi ogrski Slovenci govorijo „*poračati*“ m. *poročati*. 11⁵ „*tor*“ je ograja za živino, kjer ta svoje odpadke tere, (*toriti* = *sрати*); *bor* je it. beseda „*boro*“ = *denar*, nastala je iz nemške „*bar*“, *bares Geld*. — Nima živine in ne denarja. 15¹² *vz* = *s.* *uz stsl.* *vъzъ* = *pri*, poleg. 21₁₂ „*tamo zbere momce in junake*“, — „*momce*“ je analožna oblika po nominativu „*momci*“ — („*momak*“), pravilno „*momke*“. 22₁₁ „*dosveti se*“ je napravljeno po narodni etimologiji prema besedi *svět* = *consilium*. — Prava štokavska beseda je „*dosjeti se*“ (*stsl.* *sětiti se*, = spominjati se). 23³ *štilaj* = *postavi, stelle auf* (iz vojaščine). 24⁵ *kinčen*, je kontaminacija srbskega pret. *trpnega deležnika*: *kičen* (*kititi*) in beseda „*k in č*“ *magj. kincs*. 24¹² *kako* = *kakor*. 31₁ *gorak* = *grenak, gorjup*. 32₁₀ *štih ek*, *ubod* (*Stich*). 35⁹ *poj t* = *poiti, poiti, počti*. 38² „*Mjesec kala izza Carigrada, za njim kala ta danica zveza*“. *G.* izdajatelj tolmači, da se pravi *kalati* = *kopati se*. Čudno bi bilo kopanje v kalu. Smisel teh besedi je: *mesec zapada in za njim zapada danica* (ob vzhodu solnca), *it. calare*, *zvišine spuščati v nižino, zapadati, nižati se, giniti*. — 38₁ *seč te* = *sedite, s. sedjite*. Čim se izpusti „*i*“ se izpremeni „*dj*“ v „*č*“. 39⁶ *srdaštva* pravilna oblika je *srdašce, srdašca* = *srčece*. 39₅ *snila* = *snijela* = *znesla*. 43¹³ *vada* = *svada, prepir*. 62₁₃ „*sveta mati božja*“, stih zahteva „*božija*“, „*škura ročka*“ (*it. scuro, oscuro, temen; l. obscurus*). 63₂ „*Telo prošlo na solnčni prah*“ („*na prah*“ se ne odhaja in mera zahteva „*v*“ = *Telo prošlo v solnčni prah*. 65¹⁰ *na grobu zrastla*. Mera zahteva „*na grob*“. — V Črni gori rabi tožilnik na vprašanje *kje?* „*na tron sjeđi*“ = „*na tronu sjeđi*“. 68¹ *Gavan*. V samostanu Trnoši v Jadru je bil z desne strani pri vratih naslikan gol starec, katerega so opasale kače ter ga koljejo in mu pijejo sise. Kakor roditelji navadno različne podobe po cerkvah in samostanih tolmačijo deci, tako je meni moj oče pravil, da se oni starec zove „*Bogati Gavan*“ in da je bil poleg vsega svojega bogatstva tako trd in nemilostiv, pa ga je Bog obsodil. Vuk Rječnik. — Pregovor: „*Ako nijesam*

Gavan, nijesam ni siromak⁴. 72¹³ proti gradu milo rozijuje. Tako je tiskan ta stih tudi pri Štreklju I, 629. Kaj pomenja „rozijuje“... Zastonj iščeš take besede v besednjakih. Najbrže se pevec ni več zavedal prave besede, ali pa je zapisovalec krivo slišal. Menda je pač „proziruje“=gleda. 86³ lajen=ohlajen, s. ladjan. 92¹ Boj med Savo in Dravo.. m. „Moravo“. — 94⁷ „ja imam jen prstenek zlati“. Mera zahteva obliko „imadem“. — 96⁶ brdila množ. sr. je oni kraj na statvah, kjer stoji brdo = Weberblatt. 96⁵ čunek=čolnič, cev = Weberspule. 95² sur=siv² t. beseda „soro“. 101² oče=hoče. 102² jer šenica=jara pšenica. 105³ Iz Petrovaradžina. Petrovaradžina ni; pomotoma namesto „Petrovaradina“. 115¹¹ kita=strôk (pušelj). 116⁶ ljuht=luft=zrak, vzduh. 125⁴ už m. uz (vz). 126⁶ otje=hoče. 126⁷ obrše = obršje (ob-vršje), gornji del vinograda. 135⁵ kraht = moč. 137⁸ bank davati pri igri „Bank halten“. 137⁶ kec=kljun, adut (à tout). 136⁵ kaput suknja (capoto), drpati (drapati, dreti). 145² talati=deliti. 145² Šeringer=Žerinjkar. 151¹³ jemljedo (znadu, imadu, peljadu itd. m. imaju, znaju, jemlju). 151¹³ omegli, megla se ji dela pred očmi = medli. 153¹ Tretjo pa samo svojo, m. „sam svojo“. 166³ tam=tjakaj. 178⁸ regulaš=vojak redovite vojske. 177⁴ „zak“=zakaj, zač; vujna=ujna. 178³ kopice=ženske nogavice. 185² solika=babje pšeno (pr. slana). 186³ bodljaj (bodljak=Weißdorn), macika=mačica (vršina). krčelj, hypericum. kuča=strok, snop, kita. 187⁷ zlog=(Fuge), sklep, spah, stih). 190³ staunil, str(p)nit se=zgostiti se, o kruhu, ako ni vzšel ter ni rahel. 190¹² zub==m. zob, i, oves. 192¹ izraslo (m.) izrasla. 193¹⁰ rastavica, pomanjševalna beseda za „razstavek“, več po koncu postavljenih snopov. 193³ čedo=hočejo (čedu), čirka (čerka, hčerka). 191⁵ runka (na str. 192. runjka; ta poslednja oblika je pravilna, runjav=kosmat). 200⁸ turšica=turščica. 215⁶ debelka=debeljača, turščica. 219⁵ malenica=malin, mlin. 220⁴ stožina=velik stog. 236⁴ v enega na m „ne sme“.

II. 3⁸ zagvozdena (pravilno s. zagvoždjena, sl. zagvožjena, od zagvoz-diti. 5⁸ ni tora m. tvora. 11¹² sezava in 11¹⁸ zazava (ktero je pristno?). — Pesen, Ive parilnik* je v mnogih stvareh zagonetna. 12⁹ „Lenila se jabuka zelena, ne od vetra, ne od sunca žarka“ itd. Očividno je prva beseda kriva, ker nima nobenega pomena, jabolka se ne more leniti od vetra. Najbrže stoji mesto „lelija se“=ziblje se. 12⁵ za lvana neparionjega, zak' je Ives velparionjica. — Ako je pravilen naslov pesni „parilnik“, tedaj je po krivici zašel, j v neparionjega in velparionjica m. neparionoga in velparionica. Pa tudi „neparioni“ i „velparionica“ nista pristna; ker enkrat ne more biti Ives neparilnik v drugič pa velparilnik**. 12² bermet = Wehrmut. rakija (arabska beseda). = žganje. 13¹⁰ duglje = dulje. 2. stopnja od dolgo = dolgo. 14¹ sviknuti, oviknuti, prf. glagol, navaditi se. 16⁴ za njo majka guste glase šalje. — Očividna napaka. Kaj so gosti glasovi? — Treba, da stoji „puste“ glasove=glas o nesreči.

* V hrv. nár. pesnih M. H. 2. odio. ženske pjesme 1. zvezka romance in balade je na strani 248. naslov isti pesni. „Vojno pijanica“ (=soprog pijanec).

** Beseda je vsak način pokvarjena. V imenovani pesni slovea ta dva granesa takole: „Što je Maru za lvana dala, jo je Ivan turska pijanica“.

16⁶ stari svekre (vok. m. nom.), kaj (kâ i), milani (miljeni), čačko (otec). 16⁷ kaj milana = kâ i miljena. 16₆ omerka m. Omerka, lastno ime, kakor Omer. 20⁵ Ko = kao, kakor. 24₅ junuj = i u onoj. 24₁₀ kapenak (pogl. I. 48₂ kapenik. — plašč). t. b. 26⁵ landrovec = vandrovec. 33₇ priarati (vb. frequentativum) od glagola „orati“. 36¹ kolčece = voziček, zibka. 36⁴ oster mešter kujem, je neumevno. oster meč der kujem. „de“ je t. beseda in pomenja „daj“; „r“ = stsl. „že“. prim. kako-r, ka-r. 36¹⁰ zrelce m. žrelce. der = ded, dej! žrelo = studenec. „nijeno“ nima smisla. Pesen 18. b. kaže pravo: „pod zeleno zdence“. 41₃ štuke zvoniti = ob smrti se zvoni v več odmorih (štuk), 5 stücke läuten. 47₃ seksar (stara šestica = 20⁵ vinarjev). 53 damuh = domov. 63 lobica = ljubica. 65₈ unem = u onem. 67⁸ šajka = ladja t. beseda. 67₂ pofaljeno = z napakami obloženo. 68₈ kopin m. kôpina. 68₃ nešto = neče = ne hočejo. 70₅ vam = ven, izven, razven. — 81⁴ čačka potrkeče, povsem neumevno zverženo iz čačka protkrat će = priteče (Srbin rabi često prihodnjik nam. nezloženega dovršnega glagola, reči će = reče). 81⁵ prazen pitek domigeče = donijet (donesti) će. 83⁵ bum-bur = bumbul (perz. beseda bülbül) = slavec. mera zahteva „ljube“ ne „ljubijo“ in bumbera mlada, kakor je v 83⁹. „83⁸ Ko ga un' prevaža = koga un' = (v njem) prevaža. 83₆ vučakovskem gradu = u čakavskom gradu. 85₉ dila = deska = mrtvaški oder. 92⁵ ruha = obleka, ruho (prim. rjuha). 93₈ bil' ga, bil' ga podila, m. pokadila. 94⁴ snoči mi je štata došla, it. staffeta — človek ki dirja na konju, da prinese hitro poročilo, ali poročilo samo. 95₆ Pred pesnijo: Boj se ostaviti čačko, majko! manjka številka 71. 98₈ slavon = slavuj, slavulj = slavec. 98₉ oraneti, prav: uraniti. 98₅ Al na delo joli, joli vadi; joli vadi trava diteljina!! Povsem neumevno. „al' na delo ali na livado, na livadi trava deteljina. — 98 jo (m. je) ljubiti, pa je ostaviti: (srbski tožilnik ž. sp. ni ju, nego je), kakor je pravilno na drugem mestu napisano. 110_{3,2} Ki se lepo zadrže in Marijo počaste. Tukaj je jasen vtek pokvarjene slovenščine, ki stavlja dovršnike, kjer bi morali rabiti nedovršniki (ki se lepo vedejo, in Marijo časté). 113 tišca = tič'ca = tičica. 113_{4,3} zahteva mera mesto „deklice“ in „device“, „dekle, deve“. 114⁴ se trineso teško tovorijo (vse, tovor). 117^{1,9} če zjutraj zmiraj gori grem. — „zmiraj“ je na tem mestu popolnoma neumevno, menda m. zarana (zgodaj, rano). 122³ udov = vdóv. 122₂ pofalil = pohvalil. 122₇ opcet = ofcet = Hochzeit. 126⁸ tuš (n. Tusch, dumpfer Schall, eine festliche Begrüssung mit Trompeten- u. Paukenschall, bes. beim Gesundheitstrinken). 126¹⁰ lše = i še. 131_{8,9,10} Vas objamem, poljubim lice; vam podam roko m. vas objemam, ljubim lice, dajem roko. 132₁₀ potent = lettera patente = odprto pismo, 134¹¹ Petrino m. Petrinjo. 137⁸ rozinkraut m. roženkraut. 141⁵ čedo = čedu. 127² Stih zahteva v poslednji vrstici pesnice „bedačka“ m. bedaka.

149_{1,2} mimo šeče o Marija m. mimo šečejo Marija, in mu milo govorila = m. govorijo. (Vtek slovenščine, ki o spoštovanja vrednih osebah v množini govori.) 153⁶ podam (m. podajam). 156₁₀ hvaljen bodi večni Bog, Oče, Sin in sveti Duh. Rima zahteva „Buh“ m. Bog. — 158₈ tretica = tratica. 160³ koplerec = Kuppler, posrednik. 158₅ keljuh = kelih. 163⁸ vičana = navajena, naučena (navičan). 163₇ gli = glih =

jednako. 167₁ haltman = Hauptmann. 168⁴ prefuntaš = Proviantbrod, komis. 168¹¹ šilbot = Schildwache. 169_{5,6,7} otameš = otmeš. 170⁵ lušni (lušten, lustig). 170⁸ štuki = kanoni, prim. n. Stück, it. pezzo, fr. pièce). 179₂ stočiti = točiti = dreheln; crvotočan, od črva izjeden. 187² Korana, reka, ki teče v Savo. Ob Korani leži Karlovec. 187₇ „A“ — dvojke pisane kopice. 188₄ muma s. moma, (prim n. Muhme). 189₆ i pomumi = i po mumi (momi). 189₇ unda = i onda = in potem. 191₈ šopoče = ropoče). sopotati, sopotati = rücheln. (sopsti, sapa). 193⁴ nadrastiti (drzen), naščuvati. 193₈ iše = i še. 197₉ žbanj = posoda. 198¹¹ tlanó = tnaló. 202⁵ brlati = prljati = mazati. 203⁶ Mikota (m. Mika). (sl. vtek!). 204_{8,7} Ona imade dva traka, dva traka oba zlata m. Ona ima do dva traka, do dva traka, oba zlata. 204_{3,2} Odnese ji je dva traka, dva traka, oba zlata, i dva pera pavonova m. Odnese joj do dva traka, do dva traka, oba zlata, do dva pera pavonova. 205_{5,4} donese ji je dva traka, dva traka oba zlata i dva pera pavonova m. donese joj do dva traka, do dva traka, oba zlata, do dva pera pavonova. — 205₂ a joj meni i ka mene! o joj mene i ka (kao) mene = i kakor. 109³ čez = skozi (skvozi). 209⁵ Mihate hajduk (Mihate, vok. m. nominativa „Midhat“, turško ime). 209_{5,10} Midhate = m. Midhatu (samo namesto imenovalnika stoji zvalnik, nikdar namesto drugega katerega sklona). 209₁ sigda = vsegdar. 209₁ za metati, prav. za metanje. 211² tam vidi... vojake mrtve ležati (m. ležeče). 211³ kabanica = gaban (plašč)! 212₈ in ju (ji) pravi. 219₅ kmalo (u) potem je prisegel k vojakom (za vojaka). 219₃ to da (zaradi) tega so bili njegovi stariši jako žalostni. 222₁₀ legištre in prebirje = registre in brevirje. 229⁶ prtliček = prt. 235¹ maniški = meniški. 235⁷ rumare = numare. vrtanec = okrogel kruh. 239² hiljada = tisoča (χιλιάς χιλιάδος). 240¹ blago = živina. 245₄ križemte = krízme ti. 247³ senje = senjem, sejem. 249₉ spek m. spet.

Kakor sem že v tem pregledu pri nekaterih prilikah omenil, je jezik precej pokvarjen. 220₄, 221² „odnešena“ m. „odnesena“. 222₄ „priveži“ = m. „privezi“. 223⁹ stricovih = m. „stričevih“. 223¹⁰ „jajčke“ = m. jajčeca. 223₁₇ da tretje jajce ne ubije m. „da tretjega jajca ne ubije“. 224⁴ solnce pekoče me je „očrnelo“ m. očrnilo. 224₉ ciganka (se je zopet) naredila „bolná“ m. bolno. 224₇ dokler tega dreva ne poseka in ga (ne) vrže v ogenj. 225₂ Kaj bomo s toliko m. tolikimi prašiči. 228² in ni več ozdravila m. ozdravěla. Svojemu možu je rekla, da, ako se bo še ženil po njeni smrti, ne sme zeti druge = m. Svojemu možu je rekla, ako se bo še ženil..., da ne sme itd. 228₇ dokler mi tretje obleko m. tretje obleke ne prinesete. 231₁₁ začudeno! = m. čudeč se, začudivši se. 249₂₁. Na božjem blagoslovu je vse ležeče (ist alles gelegen) = Vse je do božjega blagoslova. 249₉ in prašajo „da če jim je suho“ = m. jeli jim je suho. 249 Kaj mislite, če bo kmalu dež m. bo li kmalu dež.

Slovarček.

aždaj, a. n. s. aždaja, aždaha. perz. aždér, édzder, — aždërha, aždaha, baba-tušlja*. bacati iz badcati. gr. βαδίζω (hoditi). bačina, batak, batávlje.

* Turki pravijo stenici tahta-biti, stenska uš. prim. n. Wandlaus. Bolgari imajo isto besedo in tudi „tahta-ba“. Iz tega „ba“ je nastala „baba“. Kako pa je iz „tahta“ nastala „tušlja“, tega se ne vem tolmačiti.

(sl. bêt). Kij, bat; koruzni strok; noga puške (Maiskolben, Gewehrkolben). *gnjat*. (prim. n. „schlegel“ od schlagen) stegno. *badnik*, dan pred božičem od glagola *bèdèti*, ker takrat vso noč čujejo. *badljati*. it. ben. bagolar = premikati se sem ter tja; plapolati; obotavljati se, neresno delati. *balati*. metati = gr. βάλειν, pometati. fr. balayer. balay = metla. Morebiti jim je ostala ta beseda iz francoske dobe. *banjati*, *banjkati* se: kopati se v banji. n. wanne iz l. vannus, f. die Futterschwinge. *bartuda*, *batuda*. ital. battuta, ben. batuda; zbita, potlakana tla = pravzaprav „razbit kamen“. *benà*. t. beseda. bedak. (bed, perz. beseda. zločest.) — *bersa* l. brīsa, ae. vinske tropine. *beteg*. magj. beseda. *bijencija*. bitje z latinsko končnico, kakor še mnogo drugih, ki so jih Hrvatje napravili po primeru latinskih, ker jim je še v prvi polovici prejšnjega stoletja rabila v javnem življenju latinščina. *blajsati* = plajhati. *blazče* (m. blažče. demin. od blago = živinče.) *blitva*. (gr. βλίτον. l. blitum). *bobovača* = bobovnik. *bok*. stran. *bokač*, kdor po strani gleda, škili. *bolet*. it. bolletta, bulletta (l. bulla: bula, prišč; vodni mehurček; pečat; pečatano pismo, za potrdilo javnih listin. *bombak* = bombaž gr. βόμβυξ; *vzo*, sviloprejka. *brašnja* = brašno. *brazdjak*. ogrc. ker živi v brazdah, *brazik* = trak (*brazda*) proga, plaz. *bréberin*. s. brèberina. anemone nemioisa, veterница. *brecati*. kolcati se. n. brechen. (bruhati). *brukniti*, *brekonja* kričać. s. brèka, vikanje. *brinda*. s. brundati (mrmrati). *brklja* s. kolec, vejat les v zemljo zabiti. *brukice* = brnjice (brnèti) = bučiti, bučati. *bugariti*. hrvat. s. glasiti se, cviliti, popevati. (posebno žalostno). *bujica*. t. beseda, buj, bójuk = velik. *bula*. it. buttare pomenja tudi brstiti o cvetju. Tudi prišč se razvija kakor cvet. *candratí*. n. zettern z vtaknjenim n-om. *campati*. it. zampare, udarjati z nogo. *capa*. ben. zampa, zapa = živalska noga. *capo*. prim. it. chiappa, ben. čapa = primi, vgrizni. *cerik*. cerov log = l. cerrus. n. Zerr-eiche. *cavрати*. s. čavrljati (m. Čavрати). *cansati*. n. zansen. *cimati*. it. cimare, striči, puliti, vrhove dlake in las odpravljati. *cokelj* = coklja. it. zoccolo = tenka opeka, s katero se pokrivajo strehe; obutalo brez pete; obutalo leseno; podlaga za kipe, stebre, posode itd. *cota*. n. Zotte. *cvrzugati*. s. cvrzukati. *čambuk* onomatopoetska beseda. *čamra*. s. čamiti = ždèti. *čapra*. it. chiappa ben. čapa Hinterbacke s parazitskim r-om. *čapsati*. it. chiappare. ben. čapar s pritaknjenim s-om. *čavkati*. kakor čavka (kavka) gobezdljati. *čavljenjak*. čavelj, it. chiaviglia ben. čaviglia. *čeden*. s. čedan t. ta-dan. *čelina*. kar je na kraju ali vrhu. *čemer*. s. čemer. t. beseda k'emer. sreda života, pas (drugo je čemer, strup, čemerika). *čeprlj*. gl. prlj. *čerape*. s. čarapa, čorap, čerapa. t. čorab. *čin*. žila (pr. činkav); navidezna, ne resnična žila. *činiti* se (stvn. scīnan. nvm. scheinen, sc = č, stvn. „sc“ se izpreminja v slovenščini v „č“, na pr. scouwan = čuvati). *čmar*. s. danka. *čoban*. pastir. perz. beseda čoban, čuban, šüban. prim. *žban*, *čorati*, *čorav*. s. čorav. t. beseda k'or = slèp. (k' = č). *črn-črm* (črmen = rdeč) rdečica, zapala, oteklina. *čubati* se = šobiti se. *čud* s. čud, stsl. študs-nrav. *čuka*, *čukec* = s. čuka, čukac = tuka, tukac = pura, puran. *čuvaren* (čuvati, varovati, hraniti). *dakaj* s. dakako. *ded*, osat. s. *ded* in *dede*. Kratzdistel. *dégmant*. ἀδάμαντος, jekleni, pozlačeni vrh strelavoda. *divan*, perz. beseda, dvor, svet, zbor, govor (s. zbo-riti = govoriti). *dižma*. žila (v kamenu). it. dismagare = s pravega pota spraviti, menjati, razlikovati, kvariti. *dofiniti*. pr. *finiti*. *dolgovanje*. Kar dolguje ženin svojim tovarišem, kadar stopi v zakon.) d o k, dokler (do-k+le+že). *dosprimiti* s. dospremiti (prem = directus, spremiti = dirigere). *dosvetiti*

se. = s. dosjetiti se (ljudska etimologija od svet). *dovarkati.* n. dovaljkati. *dračiti* (drač = kar dere ali vleče). *drajsan* (vino ki dere čreva). *drapan* (drapati = drēti). *drġġtati.* pri vožnjih se človek na slabih potih trese, tako da drgeče. *dflast.* s. dfljav. krmežljiv (dfljo, dfljavac). *drljav.* (dreti se). *drmati.* s. drmati = tresti, quassare. *drokoti* = m. drokati. drokniti = *dregniti.* — *drum.* gr. *δρόμος* = pôt. *dudan,* slabo vino. s. dūdati, leno hoditi, menda vino, ki ne teče rado skozi grlo. *duhan.* magj. dohány. *dupljak.* it. dop-piero-ere. *dupljati* = lat. duplicare. *durati.* it. durare trajati. *duriti.* s. *drmiti* strmo gledati. *durati, durkati, durkniti, durniti.* s. turiti (t n in d menjata) *dusati, dusniti* = durati-durniti. *enolečič* — jednolečić. *fajtati* = fatati, hvatati. *fatljati.* it. fattachiare, čarati, urekati. *fela.* magj. beseda. (fél polovica) *finiti.* it. finire. *flaža.* morebiti svn. vlansch. Zipfel. *frudati* s. vrundati, plesti na veliko vreteno, gobeždljati. *fučiti.* drseti. n. pfützen (pfützen) reißen, herausbrechen, herausplatzen. *fučkati, fučkġtati, fuličkati.* hr. fučkati. *funduš* l. fundus. *furla, furlati.* it. burla, burlare, šaliti se, norčevati se. *gacati* = hacati. n. hatschen. *glisnica* (glistnica, = gliste.) srvn. ge-liste. Geleiste. *globuš.* l. globus. *gnjaviti.* s. pritiskati, gnġviti, gnġsti. *gnjača* (idem). *godina.* dež. prim lġto od *liti, lijem.* *grana.* s. grana, veja in kar je podobno veji, rokav reke; gornji del noge = Rist. nart. *grġina* (grġdġina) = velikan s. grdan = govori se „o čemu veliku i strašnu“. *grden,* s. grdan.

(Se nadaljuje)

Prof. R. Perušek.

Spomin na Anastazija Grüna. Deželni muzej kranjski je dobil opravo sobe, v kateri je delal naš nemški deželan in pesnik, grof Aleksander Auersperg. Oprava je kulturno zanimiva sama zase. Kaže nam opravo graščaka sredi 19. veka in nam tolmači navade in potrebe tedanje dobe, ki so bile seveda tudi njegove. Zbrane so vse zanimive stvari, od rojstva do groba. Razen oprave je prišla v muzej tudi Grünova knjižnica, iz katere je sam črpal svojo vedo. Med to literaturo je več vrlo zanimivih publikacij, ki imajo tudi ali znanstveno ali bibliografsko vrednost. Pripovedujejo nam, s katerimi duhovi je Grün občeval. V prvi vrsti so bili to rimski klasiki, ki so zastopani jako častno v izvrstnih komentiranih francoskih in laških izdajah, osobito iz 18. veka. Grških pisateljev je manj. Nemški prevodi so zastopani, a precej slabo. V drugi vrsti so juridične in upravne knjige, ki jih je rabil kot politik. Kulturno-zgodovinskega slovstva je pa presenetljivo malo. Več knjig orientalskega slovstva je najbrže po osebnih zvezah prišlo v knjižnico; Hammer-Purgstall je pošiljal Grünu svoje izdaje kot dar. Brezdvomno je bil pri teh spisih nemški prevod glavna stvar za grofa-pesnika. Njegove vsakdanje navade komentira 32 pip, večjidel od »morske pene« in pa drugo orodje in razne priprave.

Posebno zbirko tvori 42 adres in diplom, ki jih je dobil Grün ob svoji sedemdesetletnici. Portrġti njegovih staršev, starega očeta in stare matere, potem nekaj litografiranih portretov nemških pesnikov in več oljnatih slik njegove žene, večjidel cvetice, zaokrožujejo sobno opravo. M.

Bratovščina krščanskega nauka v Trstu in na Hrvaškem. V razpravi »Početki štajersko-slovenske književnosti v 18. stoletju«, ki sem jo l. 1906. priobčil v mariborskem »Časopisu za zgodovino in narodopisje«, sem poročal o širitvi bratovščine krščanskega nauka po Štajerskem sredi

18. stoletja. O isti bratovščini na Kranjskem sem pisal v »Izvestjih Muz. društva za Kranjsko«.

Tu naj dodam dvoje beležk, ki se tičeta Trsta in Hrvaške¹:

Dones ta 23. Dan tega Mefsza *Aprila* v Leitu 1775. Je *Anton Pertot*. V' shtivilu nashih v' Christufsu Lubefnivih Bratou Inu Sefter te zhaftitlive Bratoushine S. Kerftianskiga Nauka Crainskiga v' Terfti gori ufet (ufeta) inu skufi to je usih Duhouskih Gnad, inu Odpuftkou, katiri fo te S. Bratoufchine od Rimskih papeshou gnadlivu, inu miloftou dodeleni, vreden poftou (vredna postala) Sraven tega se uffakaterimu na fnaine da, de ta Zegelz po fmerti se more temu zhaftitlivimu Duhouskimu Uzheniku, ali gospudi Rectorju od te S. Bratoushine nafai poflat, de se bode potlei od ufih Bratou, inu Sefter v' kupei ta molitou fa negovo Dusho opravila, inu te fвете Mashe brale, kadire se tudi fa shive bero. Patrona te Svete Bratoushine je Mati Boshja od Objeskaina, fatega volo se tifti Dan fgudei dershi ena peita Masha, inu Prediga, v' Nedelo pak katira pade potem S. Gudi Prezeffya po Meiftu grede, h te je uffak Brat, inu feltra provablen prit, inu bode poffebne Odpuftke fadubou, kir bode te otroke hkerftianskimu Nauku klizou, inu perpelou, inu ftemi G. Boga proffou fa pogmireine te S. Bratoushine katira fa drugi zil, inu konz ne gori poftaulena, koker de bi ta zhlovek fadosti podouzhen v' skriunuftach te S. kath: Rimske Vyre bul brumnu shivu, inu Soye Dushi fvelizhaine doffegou, katiru nam uffim doffezhi dodeli Buh ozha, Buh Syn, Buh S. Duh. Danu v' Terfti koker Sgorei.

Podpisani so: Valentinus Ubedu (?), Cur: inu Congreg: Prosef (?), Georgis Urbas, P: Josephus Kozian.

Na zadnji strani lista: dedit 4. feb. 767. Dedit 16. Februarii 1777. Dedit 10. Maj 778. Dedit 27 Junij 779. Dedit 4. Junia 1780. Dedit 1. Julio 1781. Ded 9 7bra (= septembra) 1782. — List ima s tinto pisano številko 253.

Ta listina je zanimiva iz sledečih vzrokov: 1. Menda je to doslej edina priča, da se je bratovščina kršč. nauka širila tudi preko Kranjske v Primorje. 2. V Trstu se imenuje: »Bratovščina krščanskega nauka kranjskega«; to je pač jezikovno nazivlje, ki naj loči slovensko bratovščino od italijanske, in je zanimivo radi tega, ker kaže, da se je izraz »kranjski« za ime našega jezika v prvi polovici 18. stoletja širil tudi v Primorju. 3. Ta listina nam kaže vnanje postopanje pri sprejemanju članov, opombe »dedit itd.« pa tudi, da so bratovščinariji očitno vsako leto morali nekoliko prispevati za bratovščinske namene. 4. Z l. 1782 je vse prenehalo, ker je cesar Jožef II. ukinil bratovščine.

V znanih »Historiah« krapinskega župnika Štefana Fučka (Zagreb, 1735), ki so se pred 25 leti kot knjiga strahu in groze čitale tudi po Slov. Štajerskem, nahajam na str. 246 sl. tole:

»Osebuje velika proščenja ima Bratovčina Navuka kerščanskega vu vsake fare Biskupie Zagrebečke podignjena, i naj pervo: kada se koji ali koja poda i zapiše vu rečenu bratovčinu, katerigoder dan čez leto tu vučini, onda stalno proščenje dobi, ako se spove i pričesti. Drugo č vsi brati i sestre na dan svetka ove bratovčine zadobe obilno proščenje, ako se onda spovedu i pričeste. . . . 7. Koji doma vuče decu ali druge nevmetelne Boga

¹ Kar je tu ležeče tiskano, je v izvirniku (tiskovini) s črnilom pripisano.

Slika 1.

Slika 2.

moliti ali drugi navuk krščanski, za vsakokrat dobe sto dni proščenja. 8. Koji okolu idu po hišah ali vulicah, nagovarjajué decu i druge nevmetelne, da bi na navuk krščanski išli, i nje peljaju na navuk, za to za vsaki put dobe sedem let proščenja...«

To je vsekakor rano, l. 1735. Bratovščina je bila sicer mnogo starejša, a na Dunaju je bila uvedena šele l. 1732. in se je glavni pokret te bratovščine z Dunaja proti jugu obrnil šele okoli l. 1755.

Dr. Fr. Ilešič.

Bober v Emoni. — De fibro Emonae reperto. Pri lanskem izkopavanju stare Emone na ljubljanskem Mirju so našli v stranskem kanalu velike Primitivianove hiše med drugimi kostmi bobrovo desno spodnjo čeljust z močnim glodačem, nekaj vretenc in nožnih kosti. To so najnovejši in najmlajši ostanki bobra na Kranjskem, ki je bil nekdanj v Evropi zelo razširjen, toda strastno preganjanje ga je tu skoraj docela zatrl.

Najstarejše bobrove sledove so zasledili v velikem številu po vsej Evropi in Severni Ameriki v miocenskih plasteh. V mostičarski dobi (pri nas 4. in 3. tisočletje pred Kristom) so se bobri nenavadno močno zaplodili in razširili. Takrat so stavili svoja kopičasta bivališča tudi ob vodah na Kranjskem. To dokazujejo mnogoštevilne izkopsnine. Ko so izkopavali na južnem obronku Ljubljanskega barja ob okrajni cesti na Ig l. 1875. stavbe na koleh, so našli med mnogovrstnimi kostmi 6% bobrovih, ki so prvič pričale o nekdanjem bivanju bobrov v naši deželi (navedeno število odstotkov navaja Ed. Freih. v. Sacken v razpravi »Der Pfahlbau im Laibacher Moore«, Mitteilg. d. k. k. Zentralkommission, Jahrg. II., 1876, pag. 24—34). Deželni muzej hrani iz omenjenega najdišča zelo mnogo bobrovih ostankov; več sto nožnih kosti, nad sto lobanj in spodnjih čeljusti, mnogo posameznih zob-glodačev in 5 hrbtnih vretenc. Zanimive so zlasti lobanje, ki so večinoma močno razvite in dobro ohranjene. Nenavadno velika je lobanja inv. št. 2452, ki meri v dolžini 14.6 cm.

Med drugimi izkopaninami so dobili tudi veliko past, ki je služila mostičarjem baje pri lovu na bobre. Pozneje so našli na Barju še več enakih pasti, ki jim pravijo Barjani »čolnički«. Vendar te pasti niso mogle služiti za lov na bobre, ker imajo premajhne lovne odprtine. Sicer tudi ne spadajo med neolitične predmete, ker so obdelane z železnim orodjem (žago in obličem ali podobnim nožem). O tem je že razpravljal prof. Alf. Müllner (Argo, Jahrg. III, 1894, »Die räthselhaften Fallen vom Laibacher Moore«, pag. 153, 165 in 237), ki poleg drugih razmotrivanj poudarja zlasti dejstvo, da se pasti niso našle v plasti poznoneolitskih najdenin, ampak mnogo više nad njo. Bolj temeljito je proučil omenjene pasti konservator berlinskega etnografskega muzeja, Ed. Krause, v svojem obširnem delu »Vorgeschichtliche Fischereigeräte und neuere Vergleichstücke« (trdka Bornträger, Berlin 1904), ki je prišel do zaključka, da so najbrže služile za lov na divje race, nikakor pa ne za bobre ali vidre.

Leta 1907. in 1908. so našli v mostičarskem najdišču pri Notranjih Goricah, ki je vsled starinskih lončenih posod in kamenitega orodja starejše od izanskega, med izkopanimi kostmi 2% bobrovih (dr. W. Schmid »Archeologischer Fundbericht aus Krain«, Jahrbuch für Altertumskunde 1909).

Iz poznejših dob nimamo nikakih ostankov ali poročil o bobru na Kranjskem, dasi je bil v tem času še mnogoštevilno zaplojen po Evropi.

Sicer manj poznan v južno-evropskih deželah, je bival v klasičnem veku v velikem številu v podonavskih deželah, po sedanjem nemškem ozemlju, v Britaniji itd.

Zaznamovali so ga z različnimi imeni. Grki so ga nazivali *κίστρος*, *λάταξ*, *σαδρίσιον*, *σατέριον*, Rimljani pa fiber in castor. Aristoteles (h. a. VIII, 5) navaja za vsako grško ime posebno žival, toda novejši preiskovalci (Sundevall) so dognali, da značijo vsa štiri grška imena le bobra. Besedi *σαδρίσιον* in *σατέριον* sta barbarskega izvora; *λάταξ* označuje bobrovino, *κίστρος* pa pomeni lesnega cepilca. Latinsko ime fiber, splošno in srednje-latinsko biber, beber, Bever, slovensko bober, nemško Biber, keltsko bebrois, je sorodna beseda z viverra (belični dehor), — arabsko wabr — in pomenja sprva majhno žival z mehkodlakim kožuhom. Večina raziskovalcev je pa mnenja, da je prvotni pomem te besede »rjav«.

V Italiji je živel bober za časa Rimljanov v malem številu po več krajih. Strabo omenja njegova bivališča na obrežju ob Padovem ustju, — v okolici Placencije nas spominja nanj ime Bebricum, v Laciju potok Fibrenus, — Varro ga pozna od bregov raznih rek v Laciju (»Ut Aegypti in flumine quadrupes, sic in Latio . . . fiber«, Varro, De lingua latina lib. V, cap. 12, § 79) in tudi Plautu iz Umbrije je dober znanec (Arist. VIII, 5). Kljub temu, da so bili bobri v rimski dobi po Italiji še precej pogosti, je malo verjetno domnevanje, da bi dobil Emonec Primitivian bobra iz Italije. Prometna sredstva so bila v onih časih prepočasna in za enak prevoz nepriljavna.

Mnogo verjetneje je, da izvirajo bobrovi ostanki, izkopani v emonskih razvalinah, od zaostalega potomca nekdanjih mostičarskih bobrov, ki seveda niso naenkrat poginili, ampak so jih le sčasoma zatrli. Zatorej ni izključeno, da so dočakale poedine bobrove družbe še rimskega gospodarstva nad kranjsko deželo. Ljubljansko barje, ki še sedaj slovi po mnogoličnem živalskem življenju, je bilo tedaj zavetišče mnogovrstnih živali in obenem skoraj gotovo tudi priljubljeno lovišče emonskih lovcev. Tu je najbrže tudi Primitivian iz Emone ulovil svojega bobra.

Emonske bobrove kosti nam izpričujejo bivanje bobrov na Kranjskem še v starem veku, kar je gotovo zelo zanimivo za zgodovino kranjskega živalstva.

Dr. Gv. Sajovic.

Želve v ljubljanski okolici. — Testudines, quae prope Labacum inventae sunt. V začetku marca je odkopal posestnik Fl. Lisjak v Štepanji vasi pri Ljubljani na njivi, ki leži na desnem bregu stare struge Ljubljaniče, grobišče, polno zagonetnih »lobanj«, o katerih so ljudje razno ugibali. Zanimivo najdišče si je ogledal tudi muzejski ravnatelj prof. dr. J. Mantuani; toda, ker je bilo le napol odkrito in vse razdrobljeno, kar je bilo izkopanega, ni bilo mogoče na mestu dognati, ali so v skrivnostnih poluoblastih grudah človeške glave ali ne. Pogrešal je v prvi vrsti čeljusti. Zato je vzel eno izmed dozdevnih lobanj, zavito v obilno prsteno odejo, s seboj in je odredil — znanstveno edino pravilno postopanje — da naj grobišče popolnoma odkrijejo, izpero in fotografirajo.

Slika odkopanega najdišča je bila zelo zanimiva. Namesto človeških lobanj so se namreč prikazali koščeni oklepi želv. Jaz sem si ogledal na Lisjakovi njivi odkrite želvine ostanke 15. marca v družbi muzejskega preparatorja g. Dobovška.

V dolžini 81 *m* so bile 9—23 *cm* globoko v zemljo zarite želve. Večinoma so ležale posamezno, le na treh mestih so bila večja skupna ležišča; v največjem sem našel 36 želv [tab. II., slika 1.]. Izkopal in pregledal sem jih 33. Vse so ležale na trebušni strani, le par jih je bilo obrnjenih narobe. Ohranjeni sta bili pri vsaki želvi hrbtna in trebušna črepinja; med njima so bili posamezni koščeni ostanki glave, hrbtnice in repa ter vse nožne kosti v isti legi, kakor jih ima želva, kadar jih potegne pod oklep. Iz tega sklepam, da so morale poginiti želve na mestu, kjer so se našle. Najbrže jih je zasačila huda zima v preplitvem prezimovališču (želve prespe zimo zarite v zemljo; glavo, rep in noge skrijejo pri tem pod oklep). Najdeni ostanki so bili močno prepereli. Pod roko so se kar drobili in zaradi tega ni bilo mogoče izkopati in dvigniti celih živali. To se je posrečilo le v enem slučaju [tab. II., slika 2.]. Od roženih ploščic, ki pokrivajo želvin koščeni oklep, nismo dobili niti najmanjših drobcev.

Na Lisjakovi njivi sta se našli dve vrsti želv; sklednica ali močvirna želva (*Sumpf oder Teichschildkröte*, *emys orbicularis* L.) z nizko hrbtno in dvodelno trebušno črepinjo ter navadna kornjača (*griechische Landschildkröte*, *testudo graeca* L.) z visoko hrbtno in enodelno trebušno črepinjo [tab. II., slika 2.].

Nekdaj je bilo živalstvo Kranjske veliko mnogoličnejše kakor danes. Obljudenje in obdelovanje zemlje sta pregnala oziroma zatrla marsikatero živalsko vrsto v naših pokrajinah. Tudi sklednica je bila razširjena svoj čas po Kranjskem ob stoječih in počasi tekočih vodah. O tem nam priča prvi Valvasor, ki piše: »Der Schildkröten werden hiesiges Orts genug aufgesammelt und verspeist. Seynd unsren gemeinen Leuten eigendlich unter dem Namen ‚Skledénza‘ bekandt«. (Valvasor »Die Ehre des Herzogthums Krain«, 1689, III, 453). Pri posameznih graščinah so imeli celo posebne ribnike, ki so v njih gojili želve. (Valvasor, *ravnotam* XI, 574). Zatem se poroča o želvah na Kranjskem šele l. 1838. v muzejskem letnem poročilu (*Landes-Museum in Herzogthume Krain, II. Jahresbericht, 1838, 16*). To poročilo navaja sklednico, ki jo je ujel J. Serniz v ribniku pri Prilozju ter jo živo poslal muzeju. Poročilu je pristavljena opazka: »... da dieß das erste Exemplar ist, das als freilebend im Lande beobachtet wurde, den Beweis hergestellt, daß auch diese Thierart in Krain einheimisch sey«. Želve, za časa Valvasorja (t. j. okoli l. 1689.) na Kranjskem še pogostne, so bile torej v četrtem desetletju devetnajstega stoletja že zelo redke.

L. 1842. je izšel Freyerjev zaznamek delnega kranjskega živalstva (H. Freyer, »Fauna der in Krain bekannten Säugetiere, Vögel, Reptilien und Fische«), ki določa za Kranjsko sklednico in kornjačo. Kot najdišči navaja za prvo vrsto Krupo in Prilozje pri Gradcu na Belokranjskem, za drugo pa gozd Čavice ob Kolpi. Te podatke je posnel po Freyerju tudi Fr. Erjavec v svojih »Domačih in tujih živalih v podobah« 1873, V, 9 in 16. Bolj kritično je preiskal Freyerjeve podatke Deschmann (*Mittheilungen des Musealvereins für Krain, 1866, 223*: »Ueber das Vorkommen der Schlammschildkröte, *Emys lutaria* L. (sedaj *E. orbicularis* L., opomba pisateljeva) in Krain«). Ko mu je bil namreč prinesel l. 1865. dr. Ahačič jun. živo sklednico, ki jo je bil ujel na Ljubljanskem barju, se je obrnil za pojasnila na razne strani. Stari krakovški ribiči so mu povedali, da je bilo nekdanj na Barju

dovolj sklednic; profesor Konschegg mu je pisal, da je dobil nekako pred sedmimi leti (torej l. 1858.) živo sklednico od ravnotam; iz Metlike je došlo obširno poročilo o želvah, ki so živele posamezno v l. 1820—1830. v ribniku pri gospodarskem poslopu grada Gradac, vendar so bile po mnenju pisca umetno zaplojene. Tako je prišel Deschmann na podlagi dobljenega gradiva do zaključka, da se je nahajala na Kranjskem samo sklednica. Isto navaja tudi dunajski herpetolog Fr. Werner v knjigi: »Die Reptilien und Amphibien Oesterreich-Ungarns und der Occupationsländer«, 1897, 7 in 17. Zadnja živa sklednica je bila ujeta pri Notranjih Goricah na Ljubljanskem barju l. 1890. Hrani jo deželni muzej (inventar o plazilcih in ribah šte. 62).

Iz navedenega lahko sklepamo, da je sklednica edina kranjska vrsta želv, ki je živela v preteklih stoletjih v veliki množini po naši deželi, a je pričela pozneje izmirati, tako da so se našli v devetnajstem stoletju le še posamezni eksemplari. Kornjača pa, kolikor so jo baje pri nas opazovali, izvira iz ribnikov, v katerih so jo gojili graščaki.

Končno preostane še zanimivo vprašanje, kako so zašle želve na prostor, kjer se nahaja sedaj Lisjakova njiva. Pri sklednicah je možnih dvoje domnevanj. Mogoče je, da so se priselile tja po Ljubljani z Barja. Ker jim je mesto ugajalo, so ostale, dokler jih ni dohitela smrt. Lahko je pa tudi, da so jih redili obenem s kornjačami in mogoče še drugimi želvami v ribniku pri Kodelovem gradu, kakor je bil običaj pri drugih graščinah. (O tem poročajo v že navedenih delih: Valvasor, Freyer, Deschmann, Erjavec). Ribnik na Kodelovem posestvu je označen še na Schmidburgovem zemljevidu mesta Ljubljane iz l. 1829. na levem bregu Ljubljanice. Ker se je iztekal vanjo, je bila želvam pot do nje odprta. Zato ni izključeno, da so zapustile ribnik in se naselile na omenjenem kraju, ki jim je bolj prijal. Vsaj o kornjačah, ki jih ne moremo prištevati kranjski fauni, je možno le to domnevanje.

Dr. Gv. Sajovic.

Društvo za raziskavanje podzemskih jam na Kranjskem.

Kranjska, ki obsega v zemljepisnem in prirodopisnem oziru zelo zanimivo ozemlje, slovi že od nekdaj po svojih podzemskih jamah, v katerih čaka še dovolj znanstvenega dela strokovnjake raznih strok. V to svrhu se je ustanovilo po iniciativi dež. predsednika, barona T. Schwarzja društvo, ki naj neguje sistematično raziskavanje in proučevanje podzemskih jam. Pri posvetovalni seji 24. febr. t. l. se je izvolil pripravljalni odbor, ki se mu je poverila sestava pravil za novo društvo. Ko je ta dovršil svojo nalogo, je sklical 12. majnika ustanovni občni zbor »Društva za raziskavanje podzemskih jam na Kranjskem«. Zborovanje je vodil ob navzočnosti številnih zastopnikov iz znanstvenih krogov dež. predsednik sam, ki je označil v nagovoru veliki znanstveni in praktično-gospodarski pomen ustanavljalnega društva. Po pravilih, ki so se soglasno sprejela, pristopi lahko društvu vsak državljan, ki se zaveže podpirati na katerikoli način društvene težnje. Člani so pravi, dopisujoči in častni. Med praviimi člani plačajo na leto redni 6 K, podporni 12 K in dosmrtni enkratni znesek 200 K, ki se lahko vplača v 5 obrokih. — Društvo vodi odbor osmih članov, v katerega so bili izvoljeni: predsednik baron T. Schwarz, dež. predsednik; podpredsednika: prof. dr. J. Mantuani, muzejski ravnatelj in W. Schollmayer-Lichtenberg, gozdni in domenski ravnatelj; tajnika: gimn. učitelj dr. J. Bischoff in gimn.

Društveni vestnik.

Nova člana »Muzejskega društva za Kranjsko« od 1. maja t. l.

Dr. Vladimir Herlè, c. kr. prof. v Kranju in Dr. Pavel Kozina, c. kr. prof. v Ljubljani.

Poročilo o društvenem delovanju za leto 1909. Dne 11. febr. 1910. se je vršil v Rudolfinu občni zbor »Muzejskega društva za Kranjsko«. Občni zbor otvori predsednik dež. šol. nadzornik Fr. Levca. Pozdravi vse navzočne člane društva, zahvaljujoč se jim za obilno udeležbo. To kaže, da se člani društva čedalje bolj in bolj zanimajo za društvo, kažejo pa vedno večje in večje zanimanje tudi različna druga znamenja, ki so se pojavila v okrilju društva. Prej izredno slabo gmotno društveno stanje se sicer tudi letos ni bistveno izpremenilo ali vsaj upati je, da se napravi tudi tukaj preobrat in da društvo tudi glede finančnih razmer pride v redno stanje. Društvo prej brez doma in lastne hiše je sedaj dobilo v deželnem muzeju svojo sobo in s tem svoj dom. Deželni odbor se je velikodušno spomnil društva in mu je poleg navadne letne podpore dovolil še 1200 K izredne podpore. Gosp. predsednik zahvaljuje slavni deželni odbor za naklonjenost, ki jo je izkazal društvu, zahvaljuje pa tudi g. dež. odbornika prof. Jarca, ki je izposloval pri deželnem odboru omenjene podpore. Izreče iskreno zahvalo tudi novemu ravnatelju dež. muzeja g. dr. Mantuaniju, ki je društvu že pripravil prijeten dom v muzeju. Končno se zahvaljuje slavni učni upravi, ki letos ni samo povišala letno podporo, ampak je društvu naklonila še 300 kron izredne podpore. Opozarja občni zbor, da so je društveni odbor že posvetoval o tem, da se izpremene društvene publikacije in da bo odbor stavil občenemu zboru tozadevne predloge.

Društveni tajnik dr. Cerk poda sliko o društvenem delovanju pretečenega leta. 29. januarja 1909. se je vršil v deželnem muzeju občni zbor, dobro obiskan zaradi tega, ker so bile med drugimi točkami dnevnega reda tudi volitve novega odbora. Izvoljen je bil naslednji odbor: Z vzklikom je občni zbor izvolil predsednikom dosedanjega predsednika dež. šolskega nadzornika Fr. Levca. V odbor so bili izvoljeni naslednji gospodje: dr. J. Gruden, Viktor Steska, Milan Pajk, Luka Pintar, dr. Gvidon Sajovic, dr. Valter Schmid, dr. Jakob Žmavc in dr. Jos. Cerk.

Odbor se je konstituiral sledeče: podpredsednikom se je izvolil ravnatelj knezoškof. pisarne Viktor Steska, tajnikom dr. Cerk, blagajnikom prof. Milan Pajk, urednikom »Carniole« kustos dr. V. Schmid, urednikom »Izvestij« prof. dr. Jos. Gruden. Delovanje društva se da zaznati v dveh smereh. Ena skrb je izdavanje društvenih glasil. V tem oziru društvo upa, da je v polni meri izpolnilo svojo dolžnost. Obojno letošnje glasilo je tako, da je nanj ponosen lahko vsak društvenik. »Izvestja« obsegajo letos 200 strani z več celostranskimi slikami. »Carniola« obsega 179 strani, ima 4 tabele in 58 slik v tekstu. Izdavanje takih publikacij pa veliko stane; tako so stala »Izvestja« 1908 K 55 h, »Carniola« pa 2248 K 14 h. Društvena statistika izkazuje prav lepo naraščanje članov, ki jih je bilo letos 265. Ima še enega častnega in enega dopisujočega člana. Posebnih naročnikov so imela »Izvestja« 18, »Carniola« pa 4.

Nemila smrt je tudi letos društvu pobrala marsikterega člana. V Toplicah je umrl duhovni svetnik Ivan Podboj, preminul je dolgoleten član dr. Ivan Hribar, v Idriji je društvo izgubilo rudn. svetnika Karla Svobodo, v Ljubljani je umrl predsednik »Društva za krščansko umetnost« prelat Jožef Šmrekar, dolgoletni član in večletni društveni odbornik. Spomni se še društvenega sluga F. Kobala, ki je mnogo storil za društvo. Občni zbor vstane v znak sožalja iz sedežev. Vis. ministrstvo za bogočastje in nauk je zvišalo podporo na 800 K, zahvaliti se je društvu predsedniku, ki je podporo izposloval že v zadnjem trenutku. Podporo 300 K, ki jih je društvo dobilo za izkopanje na Mirju je društvo porabilo za publikacije, zakaj na Mirju je pričel izkopavati Dr. Schmid. Slav. dež. odbor kranjski je naklonil društvu 1200 K izredne in 800 letne podpore. Tudi na druge strani se je obrnilo društvo za podporo, a žal brezuspešno. Doseglo se je letos vsaj toliko, da se bodo v prihodnje podpore redno izplačevale.

Notranje delovanje društva se je kazalo v odborovih sejah. Društveni odbor je imel preteklo leto 3 seje. Vsebina teh sej je orisana že prej. Društvo tudi letos še ni doseglo tega, kar je želelo, zediniti vse znanstvenike ne samo Kranjske ampak vse Slovenije, pospeševati znanstveno delovanje, podpirati medsebojno spoznavanje, vendar pa se nadja, da se to zgodi v bodoče. Skrbel bode društveni odbor, da se uredi čitalnica, publikacije bodo potem lahko dostopne, prizadeval si bo, da z urejeno knjižnico in predavanji zanese med svoje člane svežega duha in da se poživijo znanstveno delovanje sploh.

Društveni blagajnik prof. Pajk poroča o gmotnem društvenem stanju.

Dohodki.

Prenos iz leta 1908	K 221:35
Članarina in naročnina	1650—
Obresti poštne hranilnice za leto 1908	3:35
Podpora naučnega ministrstva za leto 1909	800—
Izredna podpora	300—
Podpora deželnega odbora za leto "1909"	800—
Izredna podpora	1200—
Odškodnina dež. odbora za objavljanje letnega poročila v „Carnioli“	250—
Za stare letnike in posamezne številke	96:78
Skupaj	K 5321:48

Izdatki.

Zaostale uradniške nagrade za leto 1908	K 160—
Zaostale pisateljske nagrade za „Izvestja“ za leto 1908	89—
Zaostale pisateljske nagrade za „Carniolo“ za leto 1908	253—
Preostanek tiska „Izvestij“ 1908	515—
Tisk in vezava „Carniole“ 1908	1905:55
Vezava „Izvestij“ 1908	45—
Skupaj	K 2967:55

„Izvestja“ 1909:

Uredniška nagrada	K 200—
Pisateljske nagrade	484—
Slike	69:62
Tisk	1102—
Vezava	46—

»Carniola« 1909:

Uredniška nagrada	200—
Pisateljske nagrade	482—
Slike	184-88
Tisk in vezava	1381-26

Ostali izdatki leta 1909:

Muzejski sluga	58—
Tiskovine, ekspedicija in drugo	200-73

Izdatki K 7376-04

Dohodki 5321-48

Primanjkljaj K 2054-56

Opominja, da za malo letnino društvo zelo mnogo nudi svojim članom, zato pa društveni primankljaj.

Namesto odstopivšega kustosa dr. W. Schmida, se izvoli v odbor sedanji muzejski ravnatelj dr. Mantuani. Tedaj pa se oglasi k besedi dr. Beno Saboty. Poudarja, da mu čut hvaležnosti navdaja besede ki jih govori, slika velike zasluge ki jih je imel odstopivši urednik »Carniole«, za to in pa za društvo sploh, povdarjajoč kako dobra in delavna moč na znanstvenem polju je dr. Schmid. Pri nas doma se večkrat ne pripoznajo zasluge različnim možem, tujina je te zasluge dr. Schmidu že priznala. Dr. Schmid je pravzaprav zbudil zanimanje za važen del zgodovine za arheologijo, njegova izkopavanja na Mirju postajajo vedno zanimivejša. Predlaga, naj tudi domače društvo pripozna njegove zasluge za domovino in društvo in naj ga voli dopisujočim članom. Občni zbor je z živahno pohvalo vzel Sabotyjeve besede na znanje in sprejel njegov predlog.

Nato povzame besedo dr. Gvidon Sajovic. Z ozirom na sklep zadnje odborove seje predlaga, da se za enkrat opusti dvojno glasilo, slovensko in nemško ter naj se strne v enotno poliglotsko. Podla za svoj predlog polno dobro podprtih in dobro izbranih razlogov. Gmotno stanje govori za enotno glasilo, to bo veliko manj stalo in lahko nudilo za isto ceno društvnikom veliko več. Govori za enotno glasilo narodno-kulturni moment. Ni na Kranjskem polovico Nemcev in polovico Slovencev, kakor bi kdo lahko sodil po društvenih publikacijah, pečat dvojezičnosti naj se odstrani in princip, vsak jezik je enakopraven, obveljaj. Pri poliglotskem glasilu bo uničena tudi ost politične občutljivosti. Po dolgi debati in različnih pomislekih obvelja naposled odborov predlog: občni zbor sklene izdajo enotnega poliglotskega glasila, prepusti pa odboru, da ukrene vse potrebno. — Dr. Sajovic se občnemu zboru zahvali, kazoč da bode novo glasilo zbiralo več znanstvenikov nego doslej in da bo to najboljša pot do velikega našega smotra — do bodoče slovenske visoke šole.

G. predsednik zaključuje občni zbor zahvaljujoč se še enkrat za obilni poset in živahno zanimanje, ki ga je kazal občni zbor.

Dr. Jos. Cerh, tč. tajnik.